

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาจังหวัดนครพนมเมืองชายแดน
สู่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัย
ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา
2. แนวคิดเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ
3. บริบทเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดนครพนม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ลำดับการนำเสนอรายละเอียด ดังนี้

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

แนวคิดการพัฒนาในที่นี้หมายถึง แนวทางในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้
ทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ตั้งแต่ระดับบุคคล สถาบันไปจนถึงระดับสังคม
จากลักษณะที่สังคมเคยเป็นอยู่ให้ก้าวหน้าไปสู่การเป็นสังคมตามแบบอย่างที่ดีควรจะเป็นหรือ
เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิมซึ่งเรียกว่า สังคมที่ได้รับการพัฒนานั้นเอง คำว่า พัฒนา
ถูกกำหนดขึ้นโดยนักวิชาการด้านต่าง ๆ แตกต่างกันไป ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับ
การพัฒนาต่างมีรากฐานพัฒนาทางความคิดที่แตกต่างกันด้านความเชื่อ พื้นฐานของนักคิด
แต่ละยุคสมัยและความเหมาะสมของสถานการณ์ภายใต้บริบทการพัฒนาที่แตกต่างกัน
ในแต่ละกลุ่มทฤษฎีทางเลือกอื่น ๆ ได้แก่ ทฤษฎีการพัฒนาที่เน้นความต้องการขั้นพื้นฐานและ
ทฤษฎีการพัฒนาที่ยั่งยืน

1. ความหมายของการพัฒนา

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของ คำว่า การพัฒนาใช้ในภาษาอังกฤษว่า Development นำมาใช้เป็นคำเฉพาะและใช้ประกอบคำอื่นก็ได้ เช่น การพัฒนาประเทศ การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง และการพัฒนาข้าราชการ เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำมาใช้กันโดยทั่วไปและมีความหมายแตกต่างกันออกไปดังกล่าวก่อนแล้ว เกี่ยวกับความหมายของการพัฒนานั้น ไว้เช่น ปกรณ ปรียากร (2538, หน้า 5) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เล็กกะน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้นเติบโตมีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2538, หน้า 238) ได้ให้ความหมายของการพัฒนา หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็นกริยา ใช้คำว่า พัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโต งอกงาม ทำให้งอกงามและมากขึ้น เช่น เจริญทางไมตรี ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของการพัฒนา คือ การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบหรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบและขณะที่ เสถียร เขยประทับ (2528, หน้า 9) ได้กล่าวถึงการพัฒนาเป็นกระบวนการทางสังคมที่ผลผลิตออกมาในรูปซึ่งสามารถวัดได้ด้วยเกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์และในทัศนะของสุนทรী โคมิน (2522, หน้า 37) ได้กล่าวว่า การพัฒนา คือ ความเจริญเติบโตโดยเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่น ผลผลิตรวมของประเทศเพิ่มขึ้น รายได้ประชาชนชาติเพิ่มขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อคนของประชากรเพิ่มขึ้น

สำหรับ ญัฐพล ชันธไชย (2527, หน้า 2) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาเป็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น ประชากรมีรายได้เพียงพอที่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนเองได้ สนธยา พลศรี (2547, หน้า 2-3) ได้ให้ความหมายของการพัฒนา คือ ความเจริญเติบโตแต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายเชิงปริมาณ คือ การเพิ่มขึ้นหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ นิรันดร จงวุฒิเวศย์ (2534, หน้า 95) ได้กล่าวถึง การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบอุตสาหกรรมและการผลิตด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยด้วยนักวิทยาศาสตร์และนักประดิษฐ์ ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงจากสังคม ประเพณีนิยมเป็นสังคมสมัยใหม่ที่ทันสมัย

และองค์การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ The United National Educational Scientific and Cultural : UNESCO, (1982, p. 305 อ้างถึงใน อัจฉรา โพธิยานนท์, 2539, หน้า 11) ได้สรุปไว้ว่า การพัฒนาเป็นหน้าที่ของการวางแผนและการจัดการ ดังนั้นการพัฒนาจะเกิดขึ้นได้ด้วยการวางแผนที่ดี มีการบริหารงานและการจัดการอย่างเป็นระบบทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิผลและทัศนคติของ พูนศิริ วัจนะภูมิ (2534, หน้า 13) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนา คือ การชักชวนหรือการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจังและเป็นลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันในลักษณะที่เป็นวงจรไม่มีที่สิ้นสุด ชิตยา สุวรรณชฎ (2527, หน้า 354) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรม และมีประสิทธิภาพและในทัศนะของ Streeten (1972, p. 3) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการที่ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนต่อชีวิต และการทำงาน การเปลี่ยนแปลงสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม วัฒนธรรมและการเมืองอีกด้วย สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2525, หน้า 179) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง และร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเองชุมชนสังคมให้ดีขึ้น และทัศนคติของ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2534, หน้า 2) ได้กล่าวถึง การพัฒนา หมายถึง เสมือนกลวิธีหรือมรรควิธีที่ทำให้เกิดผลตามที่ต้องการ คือ คุณภาพชีวิต ชุมชนและสังคมดีขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นของนักวิชาการหลายท่าน สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและการดำเนินงานโดยมนุษย์เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง

2. แนวคิด ทฤษฎีของการพัฒนา

จากแนวคิดแนวคิด ทฤษฎีของการพัฒนา สามารถแบ่งออกได้ 3 ทฤษฎี ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาศึกษาในครั้งนี้ มีรายละเอียดของแต่ละทฤษฎีการพัฒนา ตามลำดับดังนี้

2.1 ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory)

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมที่ผ่านมามีอยู่บนฐานความคิดของการพัฒนาสังคมกระแสหลักที่ให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Growth-Only Development Approach) โดยรวมศูนย์กลางการพัฒนาไว้ที่ส่วนกลาง ทิศทางในการพัฒนาส่วนใหญ่จึงถูกกำหนดจากรัฐบาลและเอกชนโดยอาศัยระบบทุนนิยมเป็นหลัก และจากการที่แนวคิดการพัฒนาระแสหลักให้ความสำคัญเพียงการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure Development) แบบตะวันตก การพัฒนาจึงเป็นกระบวนการสร้างความทันสมัย (Modernization) ที่มุ่งเน้นในเชิงปริมาณหรือการเติบโตทางวัตถุเพียงด้านเดียวประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างประเทศโลกตะวันตกจึงเข้ามามีบทบาทอย่างกว้างขวางในการกำหนดรูปแบบและทิศทางในการพัฒนาและถ่ายทอดแนวคิดดังกล่าวลงสู่ประเทศโลกที่สาม (The Third World) ซึ่งนับเป็นการเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาของสังคมโลกเป็นอย่างยิ่ง และเป็นที่มาของการแพร่กระจายระบบเศรษฐกิจแบบทุนเสรีนิยม การพัฒนาของประเทศโลกที่สามจึงเป็นไปในรูปแบบของการพึ่งพิง (Dependency Development) แทบทั้งสิ้น เช่น โครงการช่วยเหลือแบบให้เปล่าต่าง ๆ หรือการส่งผู้เชี่ยวชาญมาให้คำแนะนำ อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าผลที่เกิดจากการลอกเลียนแบบของประเทศด้อยพัฒนาเป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับประเทศต้นแบบ ผลที่เกิดขึ้นคือเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาอีกมากมาย ทั้งในแง่การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ การถูกรอบงำทางความคิด ความล้มเหลวในการจัดการศึกษาตลอดจนปัญหาสังคม

2.2 ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory)

ลักษณะที่สำคัญของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2547, หน้า 34) ประกอบด้วย 1) การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและเทคโนโลยีในการดำรงชีวิตจากแบบเรียบง่ายในสังคมจารีตไปสู่การดำรงชีวิตที่อาศัยความรู้และเทคโนโลยีระดับสูง มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น 2) เปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากเกษตรกรรมแบบยังชีพ หรือการทำการเกษตรในที่ดินแปลงเล็กเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นการผลิตขนาดใหญ่เพื่อขาย มีการจ้างแรงงานนอกครอบครัวหรือชุมชนแทนการใช้แรงงานในครอบครัว 3) มีระบบอุตสาหกรรมในโรงงานและการใช้เครื่องจักรกลเพิ่มมากขึ้น 4) วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการเป็นแบบเป็นทางการ

5) เกิดเมืองเพิ่มขึ้นและมีการขยายตัวของสังคมเมือง 6) มีการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน สาธารณูปโภค โรงเรียน และโรงพยาบาล 7) เกิดชนชั้นกลางและผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เพิ่มขึ้น 8) มีการเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อของคนจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ครอบครัวและชุมชนนิยม เป็นความคิดเชิงเหตุผล ปัจเจกชนนิยมและวัตถุนิยม 9) โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว 10) สถาบันทางสังคมต่าง ๆ มีความสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นและ 11) การจัดระเบียบทางสังคมใช้กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับที่เป็นลายลักษณ์อักษรมากขึ้นแทนที่บรรทัดฐานและวิถีประเพณีที่ใช้นั้นในสังคมจารีต

แนวคิดทฤษฎีภาวะทันสมัยแบ่งสังคมออกเป็นสองรูปแบบ กล่าวคือ รูปแบบสังคมประเพณีที่ด้อยพัฒนากับรูปแบบสังคมทันสมัยที่พัฒนาแล้ว ดังนั้นการพัฒนาจึงเป็นกระบวนการสร้างความทันสมัย (Modernization) เป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะทางเดียว และเปลี่ยนอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ระบบต่าง ๆ ในสังคมมีโอกาสได้ปรับตัวไปพร้อมกับการรักษาสมดุลภาพ (Equilibrium) และความมั่นคง (Stability) ของสังคมซึ่งรูปจำลองของการพัฒนา (Development Models) ก็คือรูปแบบของสังคมเมืองที่ทันสมัย และพุ่งประเด็นไปที่เป้าหมายแรกของการพัฒนานั้นคือ ความเจริญทางเศรษฐกิจ (Development Equates Economic Growth) โดยใช้ดัชนีชี้วัดที่สำคัญของการพัฒนา (Development Indicators) นั่นก็คือรายได้ประชาชาตินั่นเอง สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาแต่ เฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น (Change For The Better) เท่านั้นจึงจะเรียกว่า การพัฒนา ซึ่งต้องเกิดมาจากการวางแผน และการกำหนดทิศทางการเปลี่ยนที่พึงประสงค์ และต้องสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมด้วย การพัฒนาเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัย กระบวนการสร้างความทันสมัย (Modernization Process) โดยมุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นสองระดับ คือ ระดับสังคมและระดับบุคคลการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยนั้น อาจกล่าวได้ว่ามีทั้งข้อดีและข้อเสียประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายที่ได้รับอิทธิพลจากการแผ่ขยายอำนาจของประเทศตะวันตกเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างรวดเร็ว เช่นถนน สาธารณูปโภคต่าง ๆ โรงพยาบาลและโรงเรียน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ไม่สอดคล้องกับขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม และลักษณะทางกายภาพของท้องถิ่น ปัญหาที่ตามมาคือความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้

ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยและไม่เห็นคุณค่า การเกิดมลภาวะ ปัญหาทางเศรษฐกิจ และปัญหาสังคมต่าง ๆ อีกมากมาย

สรุปได้ว่า กระบวนการสร้างความทันสมัย (Modernization Process) ดังนี้

- 1) Modernization เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิรูป (Revolutionary Process) ของวิวัฒนาการทางสังคม
- 2) Modernization เป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน (Complex Process)
- 3) Modernization เป็นกระบวนการที่เป็นระบบ (Systemic Process)
- 4) Modernization เป็นกระบวนการในระดับโลก (Global Process)
- 5) Modernization เป็นกระบวนการที่ใช้เวลานาน (Lengthy Process)
- 6) Modernization เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอน (Phased Process)
- 7) Modernization เป็นกระบวนการสร้างความเป็นเอกพันธ์ (Homogenizing Process)
- 8) Modernization เป็นกระบวนการที่ไม่ย้อนกลับ (Irreversible Process) และ 9) Modernization เป็นกระบวนการก้าวหน้า (Progressive Process) (ชนิดา รัชพลเมือง, 2545, หน้า 45)

2.3 ทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพา (Dependency Theory)

การพัฒนาประเทศตามแนวทางทุนนิยมของประเทศโลกที่สาม ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เท่าที่ปรากฏโดยทั่วไปนอกจากจะไม่นำไปสู่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจดังที่คาดหวังไว้ ยังก่อให้เกิดผลเสียนานัปการในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลการชำระเงิน ปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาการเติบโตอย่างไร้ระเบียบแบบแผนของเมืองและการขยายตัวของชุมชนแออัด ปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือแม้กระทั่งปัญหาสิทธิมนุษยชนและปัญหาเสรีภาพทางการเมือง ดูเหมือนจะได้รับผลไม่มากก็น้อยจากแนวทางการพัฒนาดังกล่าวแทบทั้งสิ้นสภาพเช่นนี้มักจะเรียกรวม ๆ กันว่าปัญหาด้อยพัฒนาได้ผลักดันให้นักวิชาการและปัญญาชนในโลกที่สามหันมาประเมินค่าทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐและต่อการศึกษาในด้านนี้ โดยเฉพาะทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจและทฤษฎีการทำให้ทันสมัย

แนวคิดขั้นต้นของทฤษฎีการพึ่งพามีที่มาจากความคิดของบรรดานักเศรษฐศาสตร์ในคณะกรรมการเศรษฐกิจสำหรับละตินอเมริกาของสหประชาชาติ (The UN Economic Commission at Latin America, ECLA) โดยมี Rual Prebisch เป็นผู้นำ Prebisch จำแนกประเทศต่าง ๆ ตามระดับการพัฒนายออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรก ประเทศศูนย์กลาง (Centre) ที่พัฒนาแล้วและประเภทที่สอง คือ ประเทศรอบนอก (Periphery)

ซึ่งด้อยพัฒนาความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศทั้งสองประเภทนี้
 จะเป็นไปได้ในลักษณะที่ประเทศศูนย์กลางได้เปรียบและประเทศรอบนอกเสียเปรียบอยู่เสมอ
 ทั้งนี้เป็นผลมาจากอัตราค่าการค้าที่เสื่อมโทรมลงเรื่อย ๆ (Deteriorating Terms Of Trade)
 นั่นเอง ดังจะเห็นได้ว่า ราคาสินค้าประเภทวัตถุดิบที่ผลิตโดยประเทศรอบนอกมีแนวโน้ม
 ตกต่ำลง เมื่อเปรียบเทียบกับราคาสินค้าอุตสาหกรรมจากประเทศศูนย์กลางสภาพ
 ความสัมพันธ์ระหว่างที่ไม่เสมอภาคในด้านการค้าระหว่างประเทศศูนย์กลางกับประเทศ
 รอบนอกดังกล่าว เป็นสาเหตุหลักของความด้อยพัฒนาในละตินอเมริกา ทั้งนี้เป็นเพราะสภาพ
 การค้าระหว่างประเทศเช่นนั้น ก่อให้เกิดความผิดปกติในตลาดโลก 2 ประการ ดังนี้
 ประการแรก คือ การพัฒนาอุตสาหกรรมโดยการทดแทนการนำเข้า (Import Substitution)
 และประการที่สอง เกิดการผูกขาดตลาดตลาดปัจจัยการผลิตและตลาดสินค้าภายในดินแดน
 ศูนย์กลางมากขึ้น ความผิดปกติทั้งสองจะทำให้ประเทศศูนย์กลางมีอำนาจต่อรองสูงกว่า
 ประเทศรอบนอกอย่างมาก สินค้าอุตสาหกรรมจากประเทศศูนย์กลางจะถูกโก่งราคาให้สูงขึ้น
 แต่สินค้าขั้นปฐมภูมิจากประเทศรอบนอกถูกกดราคาให้ต่ำลง ผลประโยชน์ทางการค้าระหว่าง
 ประเทศจึงตกอยู่กับประเทศศูนย์กลางเป็นส่วนใหญ่ สภาพดังกล่าวนี้ส่งผลให้ประเทศรอบนอก
 ไม่อาจจะพัฒนาตนเองไปได้เท่าที่ควรและยังต้องตกอยู่ในสภาพพึ่งพาประเทศรอบนอกอย่าง
 ไม่มีที่สิ้นสุดและพวกพ้องเห็นว่าการแก้ปัญหาจะต้องใช้ยุทธวิธี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1
 การพัฒนาอุตสาหกรรม โดยการทดแทนการนำเข้า (Import Substitution) ขั้นตอนที่ 2
 การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรม และขั้นตอนที่ 3 การหาทางเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสถาบัน
 ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศด้อยพัฒนามากขึ้น

การอธิบายในเชิงมาร์กซิสต์: Frank ; Dos Santos Frank เห็นว่าการพึ่งพาหรือ
 ความสัมพันธ์ในเชิงพึ่งพาทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ประเทศด้อยพัฒนามีอยู่กับประเทศที่พัฒนา
 แล้วเป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่ความด้อยพัฒนา กล่าวคือ ความด้อยพัฒนาที่ปรากฏอยู่ใน
 ปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นผลทางประวัติศาสตร์จากความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องในด้านเศรษฐกิจ
 และด้านอื่น ๆ ระหว่างประเทศด้อยพัฒนาที่ตกเป็นบริวาร (Satellite) กับประเทศพัฒนาแล้ว
 ในส่วนกลาง (Metropolitan) โครงสร้างและการพัฒนาของระบบทุนนิยมระดับโลกต้องอาศัย
 ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นรากฐานสำคัญ ด้วยเหตุนี้เองความด้อยพัฒนาของประเทศบริวาร

จึงไม่ได้เกิดขึ้นเองหรือมีมาตั้งแต่ดั้งเดิม หากแต่เกิดจากการกระทำของประเทศจากส่วนกลาง ในอดีตประเทศในส่วนกลางอาจจะไม่พัฒนาแต่ประเทศเหล่านี้ก็ไม่เคยตกอยู่ในสภาพด้อยพัฒนา เพราะไม่มีประเทศใดมาทำให้ประเทศในส่วนกลางด้อยพัฒนา ลักษณะความสัมพันธ์เชิงการชู้ตริระหว่างส่วนกลางกับส่วนบริวารจะมีอยู่ทั้งในระดับระหว่างประเทศและระดับสังคม เพราะฉะนั้นในประเทศบริวารเอง จึงมีทั้งส่วนกลางและส่วนบริวารอยู่ในตัวของมันเอง ความสัมพันธ์แบบนี้ไม่ว่าจะอยู่ในระดับใดจะมีอิทธิพลครอบงำและหล่อหลอมสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศบริวารอย่างลึกซึ้งซึ่งสภาพความด้อยพัฒนาในประเทศบริวารในทุกด้านจึงเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ดังกล่าว ในแง่กลไกที่นำไปสู่สภาพด้อยพัฒนานั้น บริวารแต่ละส่วนจะทำหน้าที่เป็นเครื่องมือดูดเอาทุนหรือส่วนเกินทางเศรษฐกิจออกจากสังคม แล้วส่งต่อกันไปเป็นทอด ๆ ไปยังประเทศส่วนกลางอันเป็นส่วนกลางระดับโลก

นอกเหนือจากนั้นส่วนกลางในทุกระดับจะคอยรักษาและตอกย้ำโครงสร้างอำนาจของส่วนกลางทั้งในด้านการพัฒนาของส่วนกลางและด้านการสร้างความมั่งคั่งให้แก่ชนชั้นผู้ครองอำนาจในระบบทุนนิยมภายในโครงสร้างการพึ่งพาระหว่างส่วนกลางกับบริวารที่ครอบคลุมทั้งโลกเช่นนี้ ส่วนกลางมีแนวโน้มจะพัฒนาไปเรื่อย ๆ และบริวารก็จะด้อยพัฒนาไปเรื่อย ๆ จากฐานคติดังกล่าว Frank ได้พัฒนาขึ้นมาเป็นข้อสมมติฐาน 3 มิติ ซึ่งเขาได้ใช้ในการค้นคว้าวิจัย คือ มิติแรก การตกอยู่ในฐานะบริวาร ทำให้การพัฒนาในส่วนกลางของประเทศบริวารไม่ว่าจะเป็นระดับชาติหรือระดับรองลงไปเป็นไปอย่างจำกัด ในทางตรงกันข้ามการพัฒนาในส่วนกลางของโลกจะกระทำได้อย่างเต็มที่เพราะไม่ต้องตกเป็นบริวารของใคร มิติที่สอง ดินแดนบริวารทั้งหลายจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาอุตสาหกรรมแบบทุนนิยมได้มากที่สุดก็ต่อเมื่อสายสัมพันธ์ที่มีอยู่กับส่วนกลางเกิดหย่อนตัวลง และมิติที่สาม ภูมิภาคที่ด้อยพัฒนาและมีสภาพล้าหลังที่สุด

ในปัจจุบันจะเป็นภูมิภาคที่ในอดีตเคยผูกพันใกล้ชิดส่วนกลางของโลกมากที่สุด ภูมิภาคเช่นนี้มักจะเป็นแหล่งส่งออกสินค้าขั้นปฐมภูมิรายใหญ่และเป็นแหล่งทุนสำคัญสำหรับส่วนกลาง ต่อมาเมื่อประโยชน์ที่ได้รับน้อยลงส่วนกลางก็ได้ทอดทิ้งภูมิภาคนั้นไป สำหรับ Dos Santos (1999) ได้กล่าวไว้ว่า ความด้อยพัฒนาเป็นผลที่ตามมาและเป็นรูปแบบอย่างหนึ่งของการพัฒนาแบบทุนนิยมที่เรียกว่าทุนนิยมพึ่งพา (Dependent Capitalism) การจะเข้าใจปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนา หรือความด้อยพัฒนานั้นจะต้องพิจารณาปัญหานี้ในแง่

ที่เป็นปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ระดับโลก เพราะมันเป็นผลที่เกิดจากการก่อตัว การขยายตัวและการเสริมสร้างความแข็งแกร่งของระบบทุนนิยมการมองปัญหาการพึ่งพาหรือ ทุนนิยมพึ่งพาเราไม่ควรจะสรุปเอาอย่างง่าย ๆ ว่า ปัญหานี้เป็นเรื่องที่ปัจจัยภายนอกกำหนด สภาพโครงสร้างภายในของประเทศด้อยพัฒนาต้องพัฒนาอย่างตรงไปตรงมา แต่ที่จริงสภาพ ของสถานการณ์ระหว่างประเทศเป็นเพียงสภาวะเงื่อนไขทั่ว ๆ ไปที่มีอิทธิพลต่อความเป็นไป ภายในประเทศเท่านั้น ส่วนประกอบต่าง ๆ ภายในประเทศต่างหากที่เป็นตัวกำหนดที่แท้จริงว่า ผลกระทบของสถานการณ์ระหว่างประเทศที่มีต่อความเป็นไปภายในประเทศจะเป็นอย่างไร โดยทั่วไปเศรษฐกิจโลกจะผนวกเอาเศรษฐกิจระดับชาติเข้าไปอยู่ในตลาดโลกเสมอ ไม่ว่าจะ เป็นตลาดสินค้า ตลาดทุนหรือแม้แต่ตลาดแรงงาน ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในตลาดโลก มีลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน ส่วนหนึ่งได้เปรียบส่วนหนึ่งเสียเปรียบ ฝ่ายหนึ่งพัฒนาอีกฝ่ายหนึ่ง ด้อยพัฒนา ในแง่ความสัมพันธ์ด้านตลาดการค้าระหว่างประเทศนั้น ถูกควบคุมผูกขาด โดยประเทศที่พัฒนาแล้ว ดังนั้นการค้าระหว่างประเทศที่เป็นอยู่จึงนำไปสู่การโยกย้ายเอา ส่วนเกินจากประเทศที่พึ่งพาไปสู่ประเทศที่มีอำนาจครอบงำในตนเองเดียวกันความสัมพันธ์ ด้านการเงินระหว่างต้องสูญเสียส่วนเกินให้แก่ประเทศที่พัฒนาแล้วในรูปของดอกเบี้ยและกำไร สภาพเช่นนี้ทำให้ประเทศที่ตกอยู่ในภาวะพึ่งพาต้องผลิตส่วนเกินให้มากขึ้น ต้องขูดรีดแรงงาน กรรมกรมากขึ้น สิ่งเหล่านี้จะบั่นทอนตลาดภายในประเทศ ความสามารถด้านเทคนิคและ วัฒนธรรมของสังคมและสุขภาพร่างกายและศีลธรรมของประชาชน

Dos Santos (1999) ได้จำแนกรูปแบบการพึ่งพาเท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ จากอดีตถึงปัจจุบันออกเป็น 3 รูปแบบ

รูปแบบที่ 1 การพึ่งพาในยุคอาณานิคม (Colonial Dependence) การพึ่งพา ในช่วงนี้มีสภาพเป็นการพึ่งพาในด้านการส่งสินค้าออกโดยนายทุนด้านการค้าและด้านการเงิน จะร่วมมือกับรัฐเจ้าอาณานิคมผูกขาดการค้าระหว่างยุโรปกับอาณานิคมทั้งหลาย พร้อมกันนี้ ยังมีการผูกขาดที่ดิน เหมืองแร่และกำลังคนในอาณานิคมอีกด้วย

รูปแบบที่ 2 การพึ่งพาทางการเงินและอุตสาหกรรม (Financial-Industrial Dependence) การพึ่งพาแบบนี้เกิดขึ้นในราวปลายศตวรรษที่ 19 อุตสาหกรรมการผลิตวัตถุดิบ และผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเพื่อการส่งออกในระยะนี้จะถูกครอบงำโดยทุนและการลงทุน

จากประเทศศูนย์กลางและโครงสร้างการผลิตโดยทั่วไปก็มุ่งตอบสนองการบริโภคในประเทศ
ศูนย์กลางเป็นสำคัญ

รูปแบบที่ 3 การพึ่งพาด้านเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม (Technological-Industrial Dependence) การพึ่งพาแบบนี้เกิดขึ้นตั้งแต่หลังสงครามโลก เป็นต้นมา ประเทศ
ด้อยพัฒนาจะพึ่งพาบริษัทข้ามชาติในด้านเทคโนโลยีและการลงทุนด้านอุตสาหกรรม
ที่เน้นหนักการผลิตเพื่อตลาดภายในประเทศ

สำหรับรูปแบบที่สามซึ่งเป็นรูปแบบที่มีอยู่ในปัจจุบัน การพัฒนาอุตสาหกรรม
ของประเทศโลกที่สามมักจะประสบปัญหาด้านเงินทุนเป็นอย่างมากเพราะการพัฒนา
ในลักษณะนี้ต้องอาศัยเงินตราต่างประเทศเพื่อซื้อเทคโนโลยีในการผลิตทั้งเครื่องจักรและ
วัตถุดิบแปรรูปที่ผลิตเองไม่ได้ การซื้อเทคโนโลยีดังกล่าวเผชิญอุปสรรค 2 ประการ คือ
ข้อจำกัดด้านรายได้ซึ่งส่วนใหญ่มาจากการส่งออกและข้อจำกัดจากการผูกขาดสิทธิบัตรของ
บริษัทผูกขาดทั้งหลาย การอธิบายในเชิงโครงสร้าง Furtado เห็นว่าความด้อยพัฒนาไม่ใช่
ขั้นตอนที่จำเป็นจะต้องมีอยู่ในกระบวนการก่อตัวของเศรษฐกิจทุนนิยมสมัยใหม่ แต่มันเป็น
กระบวนการพิเศษที่เกิดขึ้นจากการแทรกตัวของวิสาหกิจทุน

2.3 ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Needs Theory)

จากแนวคิดของนักวิชาการกลุ่ม องค์การกรรมกรระหว่างประเทศ
(International Labour Organization : ILO) และนักเศรษฐศาสตร์ เช่น Dudley Seer, (1969);
Pual Streeten (1972), Gunnar Myrdal (1971) ซึ่งเรียกร้องให้มีการดำเนินการวิเคราะห์
เพื่อกำหนดเงื่อนไขทางสังคมและการจัดเตรียมสถาบันต่าง ๆ ก่อนการพัฒนา ตามทฤษฎีนี้
แนวทางการพัฒนามาจากกรอบความคิดในการวางแผนจากส่วนกลาง ไปสู่การวางแผนจาก
ระดับล่าง (Bottom-up Planning) ตามความต้องการความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประเทศจุดเน้น
สำคัญของทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน คือ 1) เน้นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการที่จำเป็น
พื้นฐานของประชาชน 2) เน้นการกระจายอำนาจ (Decentralization) และความเจริญไปยังพื้นที่
เป้าหมายอย่างทั่วถึง 3) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคเกษตรกรรม และพื้นที่ชนบทมาก
4) สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) 5) เน้นการพัฒนาคุณภาพ
ชีวิต (Quality of Life) ของประเทศ 6) เน้นการพัฒนาทุก ๆ ด้านไปพร้อม ๆ กันแบบบูรณาการ

(Integration) ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 7) สนับสนุนการใช้แรงงาน และทุนภายในประเทศ (Labour & Capital) และ 8) เน้นการมีส่วนร่วม (Participation) ของประชาชนในชุมชน

ทฤษฎีนี้เกิดจากปัญหาความด้อยพัฒนาในกลุ่มประเทศละตินอเมริกา โดยเป็นการศึกษาถึงปัญหารากเหง้าของความด้อยพัฒนาในประเทศโลกที่สาม โดยมีขอบข่ายที่ครอบคลุมถึงการพัฒนาแบบพึ่งพา (Self-dependency) ชาตินิยม (Nationalism) โครงสร้างนิยม (Structuralism) และพัฒนานิยม (Developmentalism) แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) ซึ่งนักพัฒนาของประเทศด้อยพัฒนาและประเทศที่มีความเจริญแล้วต่างก็พยายามหาความหลุดพ้นจากสภาพความด้อยพัฒนา โดยการปรับปรุงโครงสร้าง ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศที่พัฒนาและประเทศที่ด้อยพัฒนา การปรับปรุง ความสัมพันธ์ทางการผลิตเพื่อเตรียมรับการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพของเศรษฐกิจและสังคมใหม่ Frank, Cardose, Doossantos ได้เสนอแนวคิดทฤษฎีพึ่งพาเอาไว้ดังนี้ คือ (ปกกรณ์ ปรียากกร. ม.ป.ป. หน้า 25-50)

1. ถ้าพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัย ประเทศตะวันตกที่เจริญจะเป็นศูนย์กลางทุกอย่าง ในขณะที่ประเทศด้อยพัฒนาจะเป็นบริวารหรือต้องพึ่งพาภายนอกอยู่ตลอดเวลา
2. ควรมีการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมเสียใหม่ เพื่อที่จะนำไปสู่การกระจายผลของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม
3. กระบวนการที่สามารถกระทำได้ คือ การลดการพึ่งพาจากภายนอกและการที่ประเทศพยายามเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองให้มากขึ้น

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนา (Development Administration)

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนา ซึ่งมีเนื้อหาประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนา ความหมายของการบริหารการพัฒนา ความสำคัญของการบริหารการพัฒนาและกระบวนการบริหารการพัฒนา ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นตามลำดับ ดังนี้

2.4.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนา

ในทางสังคมศาสตร์ เป็นธรรมดาที่การแสดงแนวคิดหรือการให้ความหมายของคำใดคำหนึ่ง ย่อมหลากหลายและแตกต่างกันเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะผู้แสดงแนวคิดหรือผู้ให้ความหมายมีประสบการณ์หรือมีพื้นฐานการศึกษาในสาขาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม การให้แนวคิดและความหมายของการบริหารการพัฒนามีลักษณะเช่นว่านี้เหมือนกัน คำว่า การบริหารการพัฒนา นั้น เขียนเป็นภาษาอังกฤษได้ว่า Development Administration หรือ Administration of Development แต่ในที่นี้ยึดถือคำแรก และเนื่องจากเป็นการให้ความหมายของคำในทางสังคมศาสตร์ จึงควรทำความเข้าใจเรื่องการให้ความหมายของคำหรือถ้อยคำในทางสังคมศาสตร์ก่อน กล่าวคือ

“ศาสตร์” มาจากคำว่า “Science” ซึ่งมีใช้หมายความว่า “วิทยาศาสตร์” เท่านั้น แต่ยังหมายถึง วิชาความรู้ หรือความรู้ที่เป็นระบบที่มีรากฐานมาจากการสังเกต ศึกษา ค้นคว้า และทดลอง ตรงกันข้ามกับ สัญชาตญาณ หรือการรู้โดยความรู้สึกนึกคิด หรือการรู้โดยความรู้สึกที่เกิดขึ้นเองในใจ (Intuition) คำว่า ศาสตร์ นั้น แบ่งเป็น 2 แขนงใหญ่ ๆ (Branch) คือ สังคมศาสตร์ (Social Science) และศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) ในทางสังคมศาสตร์ ซึ่งหมายถึง ความรู้ที่เป็นระบบที่เกี่ยวกับสังคม ครอบคลุมศาสตร์ (Science) ด้านศาสนา การศึกษา นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นต้น ศาสตร์เหล่านี้ไม่เป็นสูตรสำเร็จที่ใช้ได้ทุกหนทุกแห่งและไม่อาจเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้ง่าย เหตุผลสืบเนื่องมาจากการเป็นวิชาความรู้ที่มีลักษณะไม่ตายตัว เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิด การคาดการณ์ คาดคะเน หรือการคาดว่าจะเป็นอีกทั้งอคติของผู้ให้ความหมายความสามารถเข้าไปสอดแทรกอยู่ในความหมายที่ให้รวมทั้งไม่อาจสัมผัสพิสูจน์และตรวจสอบได้ง่าย นอกจากนี้ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์เป็นจำนวนมากมีลักษณะที่เรียกว่า ทฤษฎีปทัสฐาน (Normative Theories) ดังเช่น ทฤษฎีเทวสิทธิ์ ทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ ตลอดจนทฤษฎีหรือแนวคิดประชาธิปไตย หรือแนวคิดการแบ่งแยกการใช้อำนาจ เป็นต้น

ลักษณะของศาสตร์ทางสังคมศาสตร์แขนง (Branch) นี้ ค่อนข้างจะตรงกันข้ามกับศาสตร์อีกแขนงหนึ่ง คือ ศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) ซึ่งหมายถึง ความรู้ที่เป็นระบบเกี่ยวกับธรรมชาติและโลกทางวัตถุที่ชัดเจนและจับต้องได้ เช่น เคมี ฟิสิกส์ คณิตศาสตร์ พฤกษศาสตร์ และธรณีวิทยา ที่มีลักษณะแน่นอน ตายตัว สัมผัสได้ เป็นระบบ ทดสอบและ

พิสูจน์ได้ง่ายกว่าศาสตร์แขนงแรก รวมทั้งอคติของผู้เกี่ยวข้องเข้าไปสอดแทรกได้ยาก ศาสตร์ธรรมชาตินี้สอดคล้องกับแนวคิดของทฤษฎีที่แน่นอนชัดเจน (Positive Theories) ดังเช่น ทฤษฎีเส้นตรงทางเรขาคณิต และทฤษฎีทางคณิตศาสตร์ เป็นต้น (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550, หน้า 3-4) การบริหารพัฒนา สัมพันธ์โดยตรงกับ “การพัฒนา” เพราะการบริหารการพัฒนาจะเป็นอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายที่มาจากแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา ดังที่ไวด์เนอร์ กล่าวว่า “ถ้าหากไม่มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาก็ไม่มีการบริหารการพัฒนา” (Weidner, 1962, p. 98)

สำหรับทัศนะของGant (1979, p.3) ได้อธิบายไว้ว่า “การบริหารการพัฒนา” เป็นคำที่ตั้งขึ้นใหม่เมื่อ ค.ศ. 1955 หรือ ค.ศ. 1956 เพื่อแสดงถึงลักษณะการบริหารภาครัฐและการเปลี่ยนแปลงการบริหารภาครัฐที่จำเป็น เพื่อนำนโยบาย แผนงานและโครงการไปปรับปรุงสังคมและเศรษฐกิจโดยเฉพาะช่วง 15 ปีหลัง สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศเกิดใหม่หลายประเทศต้องการอิสรภาพ เสรีภาพและกำหนดชะตาตนเอง ด้วยการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและการพัฒนาประเทศ ส่วนความหมายของคำว่า “การพัฒนา” นั้น แกนที่เห็นว่าคำทั้งหลายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นคำว่า “พัฒนาแล้ว (Developed) “ยังไม่พัฒนา” (Underdeveloped) “ด้อยพัฒนา” (Underdeveloped) และพัฒนาน้อย (Lee Developed) ล้วนเป็นคำที่ใช้เพื่อแสดงถึงเงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนในประเทศหรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ แนวคิดในการพัฒนามีหลายแนว เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม ความเป็นเมือง การพัฒนาชนบท การพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือการพัฒนาที่เป็นทางเลือกรวมทั้งอาจมีหลายแง่มุม เช่น การเพิ่มรายได้ต่อหัว การปรับปรุงมาตรฐานคุณภาพ การลดอัตราการไม่รู้หนังสือและการสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันประชาธิปไตย แม้ว่าการพัฒนามีแนวทางหลายแนวและมีหลายแง่มุมแต่สำหรับ แกนที่ แล้วเห็นว่าแนวคิดในการพัฒนาแบ่งได้ 3 ด้าน ได้แก่ 1) เงื่อนไขการดำรงชีวิต 2) จุดมุ่งหมายที่ต้องการบรรลุและ 3) สมรรถนะที่จะเติบโตหรือการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา (Gant, 1979, pp. 6-9)

สรุปได้ว่า การพัฒนามองได้ทั้งในแง่ของเงื่อนไขการดำรงชีวิตจุดมุ่งหมายที่ต้องการบรรลุและสมรรถนะที่จะเติบโตหรือพัฒนาสาระสำคัญของการพัฒนาอยู่ที่กระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่พึงปรารถนาน้อยไปสู่สภาพที่พึงปรารถนามากขึ้น หรือกล่าวได้ว่าการพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงสังคม (Social Change) เพราะในมุมมองของความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาใด ๆ ก็ตาม หนีไม่พ้นความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

(Gunnell, 1970, pp.49–50) ดังนั้นการพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่จุดมุ่งหมายที่พึงปรารถนาเพียงแต่การพัฒนาไม่ใช่เป็นกระบวนการคงที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดและมีแนวคิดที่อธิบายกระบวนการพัฒนาหลายแนวคิดรวมทั้งนักวิชาการมีจุดเน้นต่างกัน เช่น นักเศรษฐศาสตร์เน้นผลผลิตทางเศรษฐกิจ นักสังคมวิทยาเน้นการเปลี่ยนแปลงสังคม นักรัฐศาสตร์เน้นการพัฒนาประชาธิปไตย นักบริหารเน้นการพัฒนาสมรรถนะหรือประสิทธิภาพการทำงานของระบบราชการ เป็นต้น

2.4.2 ความหมายของการบริหารการพัฒนา

นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายความหมายของคำว่า “การบริหารการพัฒนา” (Development Administration) แตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละคนมีจุดเน้นต่างกัน เช่น Swerdlow (1963, p. 2) ได้ให้ความหมายของการบริหารการพัฒนาไว้ว่า การบริหารการพัฒนาครอบคลุมถึงภารกิจใหม่ ๆ สอดคล้องกับ Weidner (1962, p. 254) ได้กล่าวไว้ว่า 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การนำเอาแผนงานซึ่งก่อให้เกิดความทันสมัยมาปฏิบัติและส่วนที่ 2 ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบบริหาร ส่วนทัศนะของ Riggs (1967, p. 75) และ รัทส์ แสงผ่อง (2547, หน้า 15) ได้เสนอความเห็นสอดคล้องกัน ขณะที่ กวี รักษ์ชนและคณะ (2539, หน้า 44) ได้ให้ความหมายเสริมว่า การบริหารพัฒนานั้นขึ้นอยู่กับกลุ่มชนชั้นผู้นำและผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายที่จะเลือกวิถีทางออกของการพัฒนาประเทศ ในส่วนของ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2550, หน้า 24) ได้ให้ไว้ว่าเป็นวิธีการหรือแนวทางการบริหารงานที่เป็นระบบเป็นวิชาการมีทิศทางที่ชัดเจน ครอบคลุมและช่วยเพิ่มความมั่นใจในการบริหารงานให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งภายในและภายนอกประเทศอีกด้วยซึ่งการบริหารการพัฒนาแยกเป็น 2 ส่วน 1) เป็นลักษณะของสมรรถนะการบริหารเพื่อการพัฒนาและมีวิธีการเพิ่มสมรรถนะเหล่านั้น และ 2) เป็นองค์การและการจัดการการพัฒนา (Department of Economic and Social Affairs, 1975, p. 65) ทัศนะของ Stone (1966, p. 41; cited in Nef and Dwivedi, 1981, pp. 49–50) ได้ให้ความหมายของการบริหารการพัฒนาว่า เป็นการผสมผสานองค์ประกอบและทรัพยากรทุกอย่าง ทั้งคนและสิ่งของเพื่อนำมาใช้ให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่ตกลงกัน การบริหารการพัฒนาเป็นวงจรที่ต่อเนื่องในแง่การกำหนด การประเมินผล และนำไปปฏิบัติของแผนนโยบาย

แผนงาน โครงการ กิจกรรมและมาตรการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่กำหนดในห้วงระยะเวลาหนึ่ง

สำหรับทัศนะของ Gant (1979 pp. 19–21) ได้ให้ไว้หลายความหมายด้วยกัน คือ 1) เป็นการบริหารงานที่เน้นการสนับสนุนและการจัดการเกี่ยวกับการพัฒนา 2) เป็น “เศรษฐศาสตร์การพัฒนา” (Development Economics) 3) เป็นกลุ่มของหน่วยงานระบบการจัดการและกระบวนการที่รัฐบาลตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือ 4) เป็นการพัฒนาเพื่อยกระดับและอำนวยความสะดวกแก่แผนงานพัฒนา ขณะที่ Honddale (1982, p. 175) ได้ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมไว้ว่า เป็นวิธีปฏิบัติ (สาขาวิชา กิจกรรมและกระบวนการ) 3 ด้าน คือ 1) เน้นทฤษฎีมาเป็นเน้นการบริหารโครงการพัฒนา 2) ตระหนักถึงความสำคัญของวิถีชีวิต และ 3) จากเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมาเป็นสมรรถนะทางการบริหาร ในทุกประเทศจำเป็นต้องมีการบริหารราชการหรือการบริหารภาครัฐและเป็นธรรมดาที่การบริหารภาครัฐย่อมมีได้หลายวิธีการหรือหลายแนวทาง เช่น การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี การบริหารแบบยั่งยืนและการบริหารการพัฒนา เป็นต้น

2.4.3 ความสำคัญของการบริหารการพัฒนา

ความสำคัญของการบริหารพัฒนานั้นไม่เพียง 1) เป็นวิธีการหรือแนวทางหนึ่งของการบริหารภาครัฐซึ่งหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกและให้บริการประชาชนเท่านั้น แต่การบริหารการพัฒนายังมีความสำคัญในลักษณะที่มีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการให้ 2) เป็นระบบ 3) เป็นวิชาการ 4) มีทิศทางที่ชัดเจน 5) มีความครอบคลุมครบถ้วนทั้งการบริหารเพื่อการพัฒนาและการพัฒนาการบริหารเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวมตลอดทั้ง 6) ช่วยเพิ่มความมั่นใจแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการอีกด้วย ความสำคัญของการบริหารการพัฒนาดังกล่าวนี้ (เหตุ) จะมีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการของหน่วยงานของรัฐ และ/ หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ (ผล) และในที่สุด จะมีส่วนทำให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคง และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (ผลกระทบ) หรืออาจกล่าวได้ว่า การบริหารการพัฒนา เป็นมรรควิธีที่นำไปสู่จุดหมายปลายทางซึ่งแบ่งเป็นจุดหมายปลายทางเบื้องต้น และจุดหมายปลายทางสูงสุด (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550, หน้า 22)

2.4.4 กระบวนการบริหารการพัฒนา

จากแนวความคิดของนักวิชาการ เช่น อนันต์ เกตุวงศ์ และกรมเศรษฐกิจ และสังคม และองค์การสหประชาชาติ สามารถสรุปความหมายของการบริหารการพัฒนาว่าเป็นการพัฒนาการบริหาร (Development of Administration D of A) มีความสำคัญกับการบริหารการพัฒนาของหน่วยงานของรัฐในลักษณะที่เป็นกระบวนการโดยเน้นไปที่การพัฒนาหรือปรับปรุงบริหารงานของหน่วยงาน เช่น การพัฒนาระบบราชการ ปรับปรุงประสิทธิภาพหรือขีดความสามารถในการปฏิบัติงาน การปรับปรุงโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ กระบวนการบริหาร ตลอดจนบุคลากรของหน่วยงาน เป็นต้น และการบริหารเพื่อการพัฒนา (Administration of Development A of D) มีความสำคัญกับการบริหารที่ต้องเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนาของหน่วยงานของรัฐในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการปฏิบัติการ (Action) หรือเป็นกิจกรรม (Activity) หรือการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งเป็นการปฏิบัติงานตามนโยบาย หรือแผนหรือแผนงาน หรือโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิบัติงานตามแผนงานพัฒนาทั้งหลาย (Development Programs) ด้วยวิธีการต่าง ๆ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550, หน้า 15)

2.5 การบริหารการพัฒนาเมือง

การบริหารการพัฒนาเมืองนั้นหากต้องการให้ประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องพัฒนาปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบในการดำรงอยู่ของเมืองในทุกมิติไปพร้อม ๆ กัน ได้แก่ มิติด้านสังคม มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้านการเมือง ซึ่งมีประเด็นดังนี้ ความหมายของเมือง ความสำคัญของการบริหารการพัฒนาเมือง ลักษณะของเมือง ปัญหาของเมือง กระบวนการบริหารการพัฒนาเมือง แนวทางการบริหารการพัฒนาเมือง ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

2.5.1 ความหมายของเมือง

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษาได้กล่าวถึงความหมายของเมือง ไว้หลายท่าน (กรรณิการ์ กาญจนวิภูศรี, หน้า 137)

เมือง หมายถึง สถานที่ตั้งถิ่นฐานอันถาวร หนาแน่นและมีขนาดใหญ่ ที่บุคคลซึ่งมีพื้นเพที่แตกต่างกันมารวมกันอยู่เป็นหมู่เหล่า

เมือง หมายถึง สถานที่หรือบริเวณที่มีลักษณะดังนี้ 1) มีประชากรอย่างน้อยที่สุดจำนวนหนึ่ง ซึ่งแต่ละประเทศมีกฎหมายกำหนดไว้ไม่เหมือนกัน เช่น เดนมาร์ก กำหนดไว้ จำนวน 200 คน ไชล์แลนด์ จำนวน 300 คน เวเนซุเอลาและนิวซีแลนด์ จำนวน 1,000 คน เป็นต้น 2) มีความหนาแน่นของประชากรจำนวนหนึ่งต่อพื้นที่หนึ่งตารางกิโลเมตร 3) เกณฑ์ทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับบทบาทของเมืองในอดีตว่ามีภารกิจอะไรบ้าง 4) ลักษณะทางพื้นที่ตามกฎหมายปกครอง 5) ลักษณะของชุมชนที่มีชุมชนสร้างขึ้น 6) รูปแบบของวิถีการดำรงชีวิตและความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างไปจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนโบราณดั้งเดิมหรือชนบท 7) ลักษณะของพาณิชยกรรม 8) เป็นสถานที่ที่เน้นอุตสาหกรรม 9) สถานที่ที่ต้องพึ่งผลผลิตภายในการยังชีพ 10) เป็นศูนย์กลางของการคมนาคม 11) เป็นสถานที่ที่ผู้คนซึ่งมีพื้นที่แตกต่างกันมาอาศัยอยู่ และ 12) เมืองสมัยใหม่เป็นที่รวมของคนเป็นจำนวนมากในบริเวณที่มนุษย์สร้างขึ้น

เมือง เป็นส่วนประกอบของบริเวณเมืองหลวงที่เป็นที่ตั้งถิ่นฐานอย่างหนาแน่นของประชาชนซึ่งปฏิบัติภารกิจบางอย่างที่กำหนดขึ้นมาโดยมีขอบเขตทางการเมือง

เมืองตามความหมายของสำนักมะโนประชากรของสหรัฐอเมริกา หมายถึง บริเวณที่มีประชากรตั้งแต่ 2,500 คน ขึ้นไปมาตั้งถิ่นฐานร่วมกันอย่างไรก็ดี จำนวนประชากรมิใช่เป็นเกณฑ์ตัดสินของความเป็นเมืองแต่เพียงอย่างเดียว

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า เมือง หมายถึง บริเวณหรือสถานที่ตั้งถิ่นฐานของประชากรจำนวนหนึ่งและประชากรเหล่านี้จะต้องมีความหนาแน่นต่อพื้นที่พอสมควร (จำนวนประชากรและความหนาแน่นของประชากรแล้วแต่ละประเทศจะเป็นผู้กำหนด) และความหลากหลายของวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตที่แตกต่างไปจากประชากรที่อาศัยอยู่ในสังคมชนบท

2.5.2 ความสำคัญของการบริหารการพัฒนาเมืองความสำคัญของการบริหารการพัฒนาเมือง แบ่งออกเป็น 3 ประการคือ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2550, หน้า 19-20)

2.5.2.1 ความสำคัญของการบริหารการพัฒนาเมืองต่อท้องถิ่น มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่น ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นท้องถิ่นเมืองและท้องถิ่นชนบทจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการเพื่อให้การพัฒนาท้องถิ่นบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย สามารถแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น ตอบสนองความต้องการของประชาชน

ในท้องถิ่นและสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของประชาชนซึ่งเป็นของท้องถิ่น

2.5.2.2 ความสำคัญของการบริหารการพัฒนาเมืองต่อประเทศชาติ ซึ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติโดยส่วนรวม แม้ว่าเมืองแต่ละเมืองแต่ละแห่งจะมีฐานะเป็นเพียงส่วนประกอบย่อยของประเทศแต่เพื่อรวมเข้าด้วยกันแล้วผลลัพธ์ก็คือ ประเทศ ดังนั้นประเทศจะเป็นอย่างไร เจริญก้าวหน้าหรือล้าหลัง แข็งแกร่ง มั่นคงหรืออ่อนแอ มั่งคั่งหรือยากจน เป็นระเบียบเรียบร้อยหรือสับสนวุ่นวาย ย่อมขึ้นอยู่กับส่วนประกอบของประเทศ คือ เมือง ทำให้เมืองมีความเจริญก้าวหน้าจึงส่งผลโดยตรงต่อประเทศชาติในภาพรวม

2.5.2.3 ความสำคัญของการบริหารการพัฒนาต่อประชาชน ซึ่งให้ความสำคัญยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เป็นเป้าหมายหลักในการบริหารงาน สาธารณะหรือการบริหารภาครัฐ ประชาชนชาวเมืองแต่ละคนต่างได้รับผลโดยตรงจากการบริหารการพัฒนาเมืองในด้านต่าง ๆ ในส่วนการบริหารการพัฒนาเมืองยังให้ความสำคัญเป็นอย่างมากต่อฐานะทางด้านเศรษฐกิจของประชาชนแต่ละคนที่จะประสบความสำเร็จจะทำให้ปัญหาความยากจนทุเลาลงหรือหมดไป ประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น มีการประกอบอาชีพที่ทำรายได้ให้อย่างพอเพียง มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี กินดีอยู่ดีและสามารถดำเนินชีวิตอย่างสะดวกสบาย สำหรับด้านสังคมนั้น ให้ความสำคัญด้านชีวิตที่ดี มีคุณภาพ มีการศึกษามีสุขภาพแข็งแรง มีชีวิตที่มั่นคงปลอดภัย มีครอบครัวที่อบอุ่น สามารถดำเนินชีวิตรวมกันกับสมาชิกอื่น ๆ ในสังคมได้อย่างราบรื่น นอกจากนั้นทางด้านการเมือง ยังทำให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างกว้างขวาง มีความเสมอภาคและได้รับความยุติธรรม มีโอกาสเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเหมาะสม รวมทั้งทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นศรัทธาในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมืองที่ดี

2.5.3 ลักษณะของเมือง

มนุษย์เป็นผู้สร้างเมืองขึ้นมาแล้ว มนุษย์ก็พยายามสร้างความเจริญให้แก่เมืองอย่างต่อเนื่อง เมืองจึงเป็นที่รวมของประชากรจำนวนมาก คับคั่งไปด้วยผู้คนทั้งหลายหลายซึ่งหลั่งไหลเข้ามาสู่เมืองอย่างไร้ที่สิ้นสุด มีตึกกรามบ้านช่อง อาคารและ

สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ จำนวนมาก เป็นศูนย์กลางของความเจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน มีการจัดระเบียบการอยู่ร่วมกัน รวมทั้งมีการจัดการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ร่วมกันของชาวเมือง โดยทั่วไป มีลักษณะสำคัญ ดังนี้ 1) เป็นพื้นที่ที่มีประชากรจำนวนมาก 2) เป็นพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่น 3) เป็นพื้นที่ที่มีประชากรหลากหลาย 4) เป็นพื้นที่ที่มีอาคารบ้านเรือนจำนวนมาก 5) เป็นพื้นที่ที่ประชากรส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพด้านการเกษตร 6) เป็นพื้นที่ที่มีการจัดการระเบียบการอยู่ร่วมกัน 7) เป็นพื้นที่ที่มีการจัดบริการสาธารณะต่าง ๆ และ 8) เป็นพื้นที่ที่มีความเจริญก้าวหน้า

2.5.4 ปัญหาของเมือง

ปัญหาของเมืองเกิดจากการที่เมืองมีประชากรจำนวนมากและจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ รวมทั้งการที่เมืองมีประชากรที่แออัดหนาแน่นจนเกินไป ยังการเพิ่มขึ้นจากการอพยพย้ายถิ่นของชาวชนบทเข้ามาอยู่ที่เมือง ทำให้เกิดปัญหา เช่น ความขาดแคลนต่าง ๆ ความเสื่อมโทรมของที่ทำกิน เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งเกิดจากแรงจูงใจที่ดึงดูดคนให้เข้ามาอยู่ในเมือง เช่น โอกาสที่ดีกว่าในการประกอบอาชีพหรือการศึกษา เป็นต้น เมื่อคนในเมืองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากเมืองจะแออัดไปด้วยผู้คนแล้ว ยังแออัดไปด้วยปัญหาต่าง ๆ ที่ตามมาด้วย ปัญหาโดยทั่วไปของส่วนใหญ่ ประกอบด้วย 1) ปัญหาภาวะมลพิษ 2) ปัญหาชุมชนแออัดและแหล่งเสื่อมโทรม 3) ปัญหาการจราจรติดขัด 4) ปัญหาความไม่มั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน 5) ปัญหาความเสื่อมโทรมทางสังคมและศีลธรรม 6) ปัญหาความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย

2.5.5 กระบวนการบริหารการพัฒนาเมือง

ในการบริหารการพัฒนาเมืองให้ประสบความสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ควรดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน มีกระบวนการที่เหมาะสม ซึ่งมีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดนโยบายการพัฒนาเมือง เช่น การก่อรูปของนโยบายการพัฒนาเมือง การพัฒนาทางเลือกนโยบายการพัฒนาเมือง และการตัดสินใจนโยบายการพัฒนาเมือง ขั้นตอนที่ 2 การจัดทำแผนและโครงการพัฒนาเมือง เช่น การจัดทำแผนพัฒนาเมือง การจัดทำโครงการพัฒนาเมืองและขั้นตอนที่ 3 การบริหารโครงการพัฒนาเมือง เช่น การวางแผนและจัดระบบบริหารโครงการพัฒนาเมือง การดำเนินโครงการพัฒนาเมือง และการติดตามและควบคุมโครงการพัฒนาเมือง

2.5.6 แนวทางการบริหารการพัฒนาเมือง

การบริหารการพัฒนาเมืองเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสาธารณชนทุกกิจกรรมพัฒนาแล้วส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเมืองที่ประสบความสำเร็จย่อมจะทำให้ประชาชนในพื้นที่นั้นได้รับประโยชน์ไม่มากนักน้อย ในขณะที่เดียวกันการบริหารการพัฒนาเมืองใดที่มีความบกพร่องหรือข้อผิดพลาด นอกจากจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ที่ควรจะเป็นแล้ว ยังอาจทำให้ชาวเมืองนั้นต้องสูญเสียประโยชน์หรือต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ตามมาอีก เพื่อให้ปัญหาของเมืองได้รับการแก้ไขอย่างถูกวิธีและการพัฒนาดำเนินไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชาวเมืองนั้น ๆ แนวทางที่เหมาะสมในการบริหารการพัฒนาเมืองแต่ละแห่งอาจแตกต่างกันไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของปัญหา สภาพแวดล้อม สถานการณ์ต่าง ๆ และที่สำคัญคือ เจตนารมณ์ของประชาชนซึ่งเป็นสมาชิกของเมืองนั้น ๆ เป็นอย่างไร ดังนั้นแนวทางการบริหารการพัฒนาเมืองทั้งในมิติต่าง ๆ ดังนี้ (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2550, หน้า 48–52)

1. ทิศทางการบริหารการพัฒนาเมือง จะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับจุดเริ่มต้นและจุดหมายปลายทางของการพัฒนา รวมทั้งอุดมการณ์ของทิศทางการบริหารการพัฒนาเมือง ซึ่งมีเครื่องกำกับทิศทางมีรายละเอียดดังนี้

1.1 จุดเริ่มต้นและจุดปลายทางของทิศทางการบริหารการพัฒนาเมือง ซึ่งจุดเริ่มต้นของทิศทางการบริหารการพัฒนาเมือง เกิดจากการรับรู้สภาพของเมืองนั้น ๆ อย่างถูกต้องตรงกับความเป็นจริง รับรู้ว่าอะไรคือ จุดแข็ง และอะไรคือ จุดอ่อนของเมือง รับรู้ว่าอะไรเป็นส่วนดีที่ต้องรักษาไว้ อะไรเป็นส่วนไม่ดีที่ต้องขจัดทิ้งไป และอะไรยังขาดอยู่ต้องจัดการหามาเพิ่มเติม ส่วนจุดหมายปลายทางของการบริหารการพัฒนาเมือง เป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นเป้าหมายของการบริหารการพัฒนาเมืองเพื่อไปสู่เป้าหมาย

1.2 อุดมการณ์ของการบริหารการพัฒนาเมือง เป็นเครื่องกำกับทิศทางในการบริหารการพัฒนาเมืองให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามครรลอง ไม่เบี่ยงเบนหรือหักเหไปจากทิศทางที่ควรจะเป็น อุดมการณ์สำคัญที่สุดของการบริหารการพัฒนาเมือง คือ อุดมการณ์ในการบริหารงานสาธารณะ ดังนั้นผู้บริหารจะต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชนและคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง ต้องตระหนักว่าการบริหารพัฒนาเมืองส่งผลโดยตรงต่อสาธารณชน แม้การผิดพลาดเพียงเล็กน้อยก็อาจส่งผลเสียหายต่อประชาชนได้

จึงต้องบริหารอย่างระมัดระวัง การกำหนดนโยบาย แผน และโครงการพัฒนาต่าง ๆ ต้องทำตามขั้นตอนอย่างรอบคอบไม่ใช่ใช้อำนาจตัดสินใจง่าย ๆ โดยขาดการวิเคราะห์วิจัยอย่างเป็นวิทยาศาสตร์และที่สำคัญผู้บริหารต้องมุ่งสร้างประโยชน์แก่สาธารณชนมากกว่าการมุ่งสร้างผลงานของตนเองหรือแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว การบริหารการพัฒนาเมืองจึงมุ่งไปสู่ทิศทางที่ถูกต้อง

2. มิติของการบริหารการพัฒนาเมือง หากต้องการให้ประสบความสำเร็จ บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องพัฒนาปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบในการดำรงอยู่ของเมืองในทุกมิติไปพร้อม ๆ กัน ได้แก่

2.1 การบริหารการพัฒนาเมืองทางด้านสังคม เป็นมิติที่มนุษย์ทุกคนไม่อาจปฏิเสธได้ ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์โดยธรรมชาติเป็นสัตว์สังคมต้องดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันและมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มนุษย์และสังคมจึงไม่อาจแยกออกจากกันได้ ดังนั้นการบริหารจัดการเพื่อทำให้ประชาชนชาวเมืองซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมเมืองมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รอดพ้นจากความทุกข์ยาก มีความพึงพอใจในชีวิตของตน มีความเป็นอยู่ที่ดี มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง สมบูรณ์ มีโอกาสได้รับการศึกษา อบรมให้มีสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนมีคุณธรรมและจริยธรรม มีความสามารถที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง และสามารถดำเนินชีวิตรวมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างราบรื่น อันจะส่งผลให้เมืองนั้นมีสภาวะทางสังคมดีขึ้นและยั่งยืน มีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก และสามารถสืบทอดสิ่งที่ดีงามต่อเนื่องไปสู่ลูกหลานอันเป็นสมาชิกรุ่นใหม่ของสังคม

2.2 การบริหารการพัฒนาเมืองทางด้านเศรษฐกิจ เป็นการบริหารการพัฒนาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งมาโดยตลอดและยิ่งทวีความสำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในสภาวะการณ์ของโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยการแข่งขันทางเศรษฐกิจ รวมทั้งเป็นมิติที่สำคัญยิ่งในการดำเนินชีวิตของผู้คนที่ต้องกินต้องใช้และต้องทำมาหากินเลี้ยงชีพในโลกที่มีทรัพยากรไม่เพียงพอสำหรับทุก ๆ คน ต้องแก่งแย่ง แบ่งปัน ขวนขวายเพื่อความอยู่รอด ดังนั้นการบริหารการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเพื่อทำให้เมืองมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเริ่มจากของกินของใช้ อย่างเพียงพอตามความต้องการ พ้นจากสภาพความอดอยากและขาดแคลน มีการผลิตอย่างเพียงพอ มีการจัดสรรผลผลิต จำหน่าย จ่ายแจกไปอย่างทั่วถึง มีการบริโภคอย่างได้ประโยชน์ มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม และพัฒนาไปสู่การเพิ่มกำลังและความสามารถในการ

ผลิต การมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น มีฐานมั่นคงและมีกินมีใช้อย่างสมบูรณ์พูนสุข มีเศรษฐกิจที่เข้มแข็งและมีโอกาสที่จะขยายตัวทางเศรษฐกิจต่อไปอย่างยั่งยืน

2.3 การบริหารการพัฒนาเมืองทางด้านการเมือง ทางด้านการเมือง เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องดำเนินการควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้การเมืองเป็นอีกมิติหนึ่งของชีวิตมนุษย์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ยิ่งชาวเมืองด้วยแล้วหนีไม่พ้นเพราะการเมืองนั้นเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันมาตลอด ดังนั้นการบริหารจัดการทางด้านการเมือง เพื่อให้การจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันของประชาชนแต่ละแห่งเป็นไปอย่างเหมาะสม มีการแบ่งปันประโยชน์สาธารณะต่าง ๆ อย่างยุติธรรม ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ตลอดจนได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและอย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ไม่ถูกกดขี่ข่มเหง บีบบังคับหรือครอบงำด้วยอำนาจหรืออิทธิพลใด ๆ ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และเชื่อมั่นศรัทธาในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ตระหนักถึงความสำคัญของตนเองและทำหน้าที่ของตนเองด้วยความสำนึก รับผิดชอบ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างกว้างขวางและเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง อันจะส่งผลให้ประชาคมท้องถิ่นทั้งเมืองและชนบทมีความเข้มแข็ง มั่นคง สามารถปกครองและพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ ในส่วนของกรรณิการ์ กาญจนวัฏศรี (2555)

2.4 การบริหารการพัฒนาเมืองทางด้านกายภาพ มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นชาวเมืองหรือชาวชนบทจะต้องอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของแต่ละคน ทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ แสงแดด อากาศ แหล่งน้ำ พื้นดิน ป่าไม้ และภูเขา เป็นต้น สภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ตึกรามบ้านช่อง อาคาร และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ถนนหนทาง สะพาน และระบบขนส่งมวลชน เป็นต้น ดังนั้นการบริหารจัดการเพื่อให้โครงสร้างหรือสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับวิถีการดำเนินชีวิตจะก่อให้เกิดประโยชน์ด้านต่าง ๆ เช่น ความปลอดภัย ความสะดวกสบาย ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสวยงาม เป็นต้น รวมทั้งปัญหาด้านกายภาพต่าง ๆ ได้รับการแก้ไข เช่น ปัญหาภาวะมลพิษในด้านต่าง ๆ ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาน้ำท่วมขัง เป็นต้น ในการบริหารการพัฒนาเมือง มิติด้านกายภาพมักได้รับความสนใจมาโดยตลอด เนื่องจากมองเห็นผลของ

การพัฒนาอย่างรวดเร็วและเป็นรูปธรรม ประชาชนได้รับประโยชน์โดยตรงส่งผลถึงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนและพยายามสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี เช่น การจัดการระบบระบายน้ำ ระบบการกำจัดน้ำเสีย การจัดการแก้ไขปัญหามลพิษต่าง ๆ การวางผังเมือง การกำหนดลักษณะการใช้พื้นที่ การจัดรูปแบบของเมืองใหม่และการสร้างภูมิทัศน์ที่เหมาะสม และงดงาม เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการบริหารการพัฒนาเมือง

เป็นกระบวนการพัฒนามีขั้นตอนที่สำคัญด้วยการกำหนดนโยบายการพัฒนา การจัดทำแผนและโครงการพัฒนา และการบริหารโครงการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองและด้านกายภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ มีเนื้อหาประกอบด้วย 1. ความเป็นมาของเขตเศรษฐกิจพิเศษ 2. ความหมายของเขตเศรษฐกิจพิเศษ 3. รูปแบบของเขตเศรษฐกิจพิเศษ 4. กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศที่สำคัญของประเทศ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพื้นที่แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชายแดน มีรายละเอียดการนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ความเป็นมาของเขตเศรษฐกิจพิเศษ

เขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone : SEZ) เป็นลักษณะของเขตพื้นที่ในการประกอบอุตสาหกรรมและการค้าที่มีเงื่อนไขและสิทธิพิเศษบางประการแตกต่างจากการประกอบธุรกิจโดยทั่วไป เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมการลงทุนและพัฒนาประเทศ โดยมีรูปแบบและเรียกชื่อแตกต่างกัน เช่น ในประเทศจีนเรียกว่า “เขตเศรษฐกิจพิเศษ”(Special Economic zone) ประเทศมาเลเซียเรียกว่า “เขตการค้าเสรี”(Free Trade Zone) ประเทศเกาหลีเรียกว่า “เขตส่งออกเสรี” (Free Export Zone) ซึ่งในปัจจุบันเขตเศรษฐกิจพิเศษมีอยู่ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกทั้งประเทศทุนนิยมและสังคมนิยมการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษขึ้นให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น การอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวการพาณิชย์ และเป็นแหล่งการเงินที่สำคัญอีกด้วย การพัฒนาพื้นที่พิเศษขึ้นในประเทศต่าง ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการแข่งขัน

โดยเฉพาะประเทศที่ระบบการให้บริการของภาครัฐที่ยังขาดความเป็นเอกภาพการบริการ ล่าช้าไม่มีประสิทธิภาพ อันเป็น อุปสรรคที่ทำให้นักลงทุนจากต่างชาติไม่เข้ามาลงทุน รวมทั้งยังเป็นอุปสรรคทำให้การพัฒนาการลงทุน ของนักลงทุนภายในประเทศไม่สามารถทำให้ดีขึ้น พัฒนาการ

แนวคิดในการพัฒนาพื้นที่พิเศษขึ้น เริ่มมาจากเขตนิคมอุตสาหกรรม (Industrial Zone) ในช่วงปี ค.ศ. 1948-1950 ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นเขตอุตสาหกรรมส่งออก (Export Processing Zone) ในช่วงทศวรรษที่ 1970 เขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่ ไม่มีพื้นที่พัฒนาเฉพาะแต่จะเน้นการพัฒนากระบวนการให้บริการทั้งระบบ โดยลดกฎระเบียบที่ไม่จำเป็น ใช้เทคโนโลยีระบบเครือข่ายมีการให้บริการแบบศูนย์บริการรวม ทำให้เกิดความรวดเร็วในการบริหารจัดการ ส่วนเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในประเทศกำลังพัฒนามีความจำเป็น ในการตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษเนื่องจากสภาพการเมืองระบบราชการ ที่ไม่เอื้อต่อการลงทุน ธุรกิจการค้ามีความล่าช้าและมีกฎระเบียบมาก จึงจำเป็นต้องมีจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อวางกฎระเบียบให้เกิดความคล่องตัวในการทำธุรกิจความเป็นมาของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทยได้เริ่มจากการจัดตั้งขึ้นในรูปแบบของ “นิคมอุตสาหกรรม” ในระยะช่วง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับแรก (พ.ศ. 2504-2509) ได้ให้ความสำคัญ โดยกำหนดนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศเป็นอันดับแรก ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ปลายสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) การพัฒนาประเทศเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก แก้ไขปัญหาการค้าดุลการค้าและส่งเสริมการใช้แรงงานในประเทศ จึงได้มีการจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมส่งออกขึ้นโดยรวมอยู่ในหน่วยงานเดียวกัน และให้ทางราชการโดยกรมโรงงานอุตสาหกรรมดำเนินการนิคมอุตสาหกรรมในรูปแบบทางราชการ ทำให้ขาดความคล่องตัวในการบริหารจึงได้จัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) ขึ้น ให้มีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจสังคมนครหวงอุตสาหกรรม เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม และเขตอุตสาหกรรมส่งออก เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 399 ต่อมาเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินการต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น กนอ.ได้ขอให้อัยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัตินี้ดังกล่าวและขอให้ใช้พระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522

อย่างไรก็ดี นิคมอุตสาหกรรมและเขตอุตสาหกรรมส่งออกจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศไทย ในช่วงปีที่ผ่านมา แต่แนวคิดเกี่ยวกับอุตสาหกรรมและเขตอุตสาหกรรมส่งออก มีข้อจำกัดที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง นิคมอุตสาหกรรมและเขตอุตสาหกรรมส่งออกจำกัดประเภทธุรกิจไว้เฉพาะ "อุตสาหกรรม" "อุตสาหกรรมส่งออก" และธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอุตสาหกรรมหรืออุตสาหกรรมส่งออกเท่านั้นทำให้นิคมอุตสาหกรรมและเขตอุตสาหกรรมส่งออกสามารถรองรับธุรกิจอื่น อันเป็นประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจได้ เช่น การเกษตร การท่องเที่ยว การขนส่ง และการบริการได้ เป็นต้น และประการที่สอง องค์การที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการนิคมอุตสาหกรรมและเขตอุตสาหกรรมส่งออก ไม่มีอำนาจในการให้บริการแก่ผู้ประกอบการในเขตนิคมอุตสาหกรรม และเขตอุตสาหกรรมส่งออกแบบเบ็ดเสร็จ ทำให้การให้บริการแก่ผู้ประกอบการล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ ตามที่ควรจะเป็นและมีความจำเป็นต้องปรับปรุง โดยเฉพาะปัญหาการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) ซึ่งทำให้เกิดแนวทางการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อแก้ไขเขตนิคมอุตสาหกรรมเดิมขึ้น ด้วยสภาพปัญหาและข้อจำกัดของการบริหารจัดการเขตพิเศษในรูปแบบนิคมอุตสาหกรรม พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จึงมีดำริและผลักดันให้เป็นส่วนหนึ่งของโรดแมปให้มีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษอย่างเป็นทางการ โดยมีคำสั่งที่ 72/2557 แต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) ทำหน้าที่กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ในการสนับสนุนประเทศเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กระตุ้นเศรษฐกิจ ลดความเหลื่อมล้ำ และช่วยรักษาความมั่นคงของประเทศ ได้ประชุมและมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดำเนินการศึกษา ดังนี้ 1) ศึกษาเพื่อวางยุทธศาสตร์การพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในระดับประเทศและระดับพื้นที่ 2)หารือร่วมกับหน่วยงานในเรื่องการให้สิทธิประโยชน์การให้บริการแบบชดเชยเบ็ดเสร็จมาตรฐานการสนับสนุนการใช้แรงงานต่างด้าว 3) เตรียมความพร้อม สร้างความเข้าใจและการรับฟังความคิดเห็นของภาคส่วนการพัฒนาในพื้นที่ชายแดน 4) ศึกษาตัวอย่างรูปแบบการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในต่างประเทศ 5) สำรวจพื้นที่ชายแดนที่มีศักยภาพและโอกาสเชื่อมโยงไปยังประเทศในภูมิภาคและ 6) ประสานความร่วมมือในระดับทวิภาคีกับประเทศกัมพูชาและประเทศมาเลเซียในการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษร่วมกัน

2. ความหมายของเขตเศรษฐกิจพิเศษ

2.1 เขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone : SEZ) หมายถึง พื้นที่ที่ได้รับการกำหนดและพัฒนาขึ้นมาภายใต้กฎหมายและการบริหารกิจการ ในลักษณะเฉพาะ ซึ่งภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษดังกล่าวนั้นจะมีการปรับปรุงลักษณะทางกายภาพของอสังหาริมทรัพย์ เพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะรองรับการลงทุนจากต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีการเสนอลิทธิพิเศษต่าง ๆ มากมายเพื่อเป็นการดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติ เช่น การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี การอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจการและบริการ ชั้นพื้นฐานต่าง ๆ ตั้งแต่ระบบขนส่ง ระบบไฟฟ้า ระบบประปา นอกจากนี้ยังจัดให้มีกิจการสนับสนุนและกิจการต่อเนื่อง ได้แก่ การจัดให้มีระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปโภค การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม สุขอนามัย และพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษดังกล่าวนี้ถือเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคม ให้มีความเจริญมากยิ่งขึ้น

2.2 เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ หมายถึง บริเวณที่ที่คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) กำหนดให้เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งรัฐจะสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน สิทธิประโยชน์การลงทุน การบริหารแรงงานต่างด้าวแบบไป-กลับ การให้บริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ และการอื่นที่จำเป็นเขตพื้นที่ที่จัดตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะตามกฎหมาย เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมสนับสนุน และอำนวยความสะดวก รวมทั้งให้สิทธิพิเศษบางประการในการดำเนินกิจการต่าง ๆ เช่น การอุตสาหกรรม การพาณิชย์กรรม การบริการหรือกิจการอื่นใดที่เป็นประโยชน์แก่การเศรษฐกิจของประเทศ สิทธิประโยชน์ที่ผู้ประกอบการ อุตสาหกรรม การพาณิชย์กรรมหรือกิจการอื่นใดที่เป็นประโยชน์แก่การเศรษฐกิจของประเทศ ได้รับอยู่แล้วตามกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ การส่งเสริมการลงทุน ตามพระราชบัญญัติต่างส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2520 การนิคมอุตสาหกรรม ตามพระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 และเขตปลอดอากร ตามพระราชบัญญัติศุลกากร พุทธศักราช 2496 โดยมีสาระสำคัญการให้สิทธิประโยชน์ ดังนี้ การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ควรออกเป็นพระราชบัญญัติเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2520 และพระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 โดยการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศุลกากรพุทธศักราช 2496

เพิ่มบทบัญญัติในหมวด 10 ตี “เขตเศรษฐกิจพิเศษ” การจัดตั้งให้ออกเป็นประกาศกระทรวงการคลัง โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี และผู้ที่ประกอบการในเขตดังกล่าวได้รับสิทธิประโยชน์เช่นเดียวกับผู้ได้รับการส่งเสริมการลงทุน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2520 ผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรม ตามพระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 และผู้ประกอบการในเขตปลอดอากร ตามพระราชบัญญัติศุลกากร พุทธศักราช 2469

3. รูปแบบของเศรษฐกิจพิเศษ

การจัดตั้งเศรษฐกิจพิเศษอาจจัดตั้งได้หลายรูปแบบเพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับนักลงทุน โดยการให้สิทธิประโยชน์และกำหนดเงื่อนไขในการประกอบการ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รูปแบบของเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ต่างประเทศต่าง ๆ สร้างโดยสังเขป ดังนี้

3.1 เขตการค้าเสรี (Free Trade Area: FTA) หมายถึง การรวมกลุ่มเศรษฐกิจโดยเป้าหมาย ในการลดภาษีศุลกากรระหว่างกันภายในกลุ่ม ให้เหลือน้อยสุดหรือเป็น 0% และใช้อัตราภาษีปกติที่สูงกว่ากับนอกกลุ่ม รวมทั้งการลดมาตรการการทำเขตการค้าเสรีในอดีตมุ่งในด้านกาเปิดเสรีด้านสินค้า (Goods) โดยการลดภาระที่มีใช้ภาษีเป็นหลัก แต่เขตการค้าเสรีในระยะหลัง ๆ รวมไปถึงการเปิดเสรีด้านบริการ (Services) ด้วย

3.2 เขตอุตสาหกรรมเสรี (Free Industrial Zone) หมายถึง พื้นที่ที่บริษัทภายในประเทศ หรือบริษัทต่างประเทศ หรือบริษัทต่างชาติ จัดตั้งขึ้นเพื่อผลิตสินค้าหรือบริการ เพื่อแข่งขันกับตลาดต่างประเทศ โดยมีมาตรการจูงใจเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ทางด้านภาษี

3.3 เขตปลอดภาษี (Free Trade Zone) หมายถึง อาณาบริเวณที่อยู่ใกล้ท่าเรือหรือท่าอากาศยานที่อนุญาตให้นำเข้าโดยไม่ต้องเสียภาษีเป็นการนำเข้าเพื่อส่งไปยังประเทศที่สาม

3.4 เขตการค้าชายแดนเสรี หมายถึง เขตพื้นที่ที่กำหนดไว้สำหรับการประกอบอุตสาหกรรมเกษตร แปรรูปหรืออุตสาหกรรมส่งเสริม และกิจการอื่นที่เป็นประโยชน์หรือเกี่ยวเนื่องกับการประกอบอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปหรืออุตสาหกรรมส่งเสริมสำหรับ

ประเทศไทยในปัจจุบันมีโครงการนำร่อง 3 พื้นที่เกี่ยวกับการค้าชายแดนเสรี ได้แก่
อำเภอแม่สาย และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

3.5 เขตพัฒนาการส่งออก (แปรรูป) ในประเทศไทย ตัวอย่าง เช่น อุตสาหกรรม
เกษตร แปรรูป หมายถึง อุตสาหกรรมเกี่ยวกับการนำวัตถุดิบด้านการเกษตร การประมง
จากต่างประเทศเข้ามาส่งประเทศไทย เพื่อทำการแปรรูปในเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อจำหน่าย
ผลิตภัณฑ์ในประเทศไทยหรือส่งออกไปยังต่างประเทศ และ อุตสาหกรรมเกี่ยวกับการนำ
วัตถุดิบด้านการเกษตรภายในประเทศมาทำการแปรรูปในเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อส่งออก
จำหน่ายผลิตภัณฑ์ไปยังต่างประเทศ

รูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษที่เหมาะสมกับประเทศไทย โดยการศึกษาตัวอย่างเขต
เศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดนในต่างประเทศ และรูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดน
ที่เหมาะสมกับประเทศไทย 1) เขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดนในต่างประเทศ (Poland
Special Economic Zones) 2) เขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศในแถบแอฟริกาเหนือ โดยเฉพาะ
โมร็อกโค 3) เขตเศรษฐกิจพิเศษจีน-เวียดนาม (Cross border Economic Cooperation Zones at
the China-Vietnam Border: CBEZ) 4) เขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศเม็กซิโก
(Mexicomaquiladolas) และ 5) เขตเศรษฐกิจพิเศษสิงคโปร์-มาเลเซีย (Singapore-Malaysia
Economic Corridor: Iskandar Malaysia in Johor Bahru)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดน
ของต่างประเทศ สามารถดังนี้ 1) ส่วนใหญ่เป็นเขตแปรรูปเพื่อการส่งออก มีวัตถุประสงค์
เพื่อดึงเงินทุนจากต่างประเทศเข้ามาในประเทศ เพื่อสร้างการจ้างงาน ได้รับการถ่ายทอด
เทคโนโลยีและองค์ความรู้ 2) ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดตั้งขึ้นในประเทศที่มีระดับการพัฒนา
ที่ต่ำกว่าเพื่ออาศัยทุนจากประเทศที่อยู่ใกล้เคียง 3) มีการจำกัดพื้นที่ชัดเจนเพื่องานต่อ
การบริหารจัดการ โดยส่วนมากมีพื้นที่ไม่ใหญ่ มากหนัก และ 4) มีการใช้สิทธิประโยชน์ทาง
ภาษีเฉพาะกิจกรรมการผลิต เพื่อการส่งออกที่ให้บริการภายในพื้นที่ที่กำหนดสิทธิประโยชน์
ทางภาษีที่ได้มักอยู่ในรูปของการยกเว้นหรือลดภาษีเงินได้นิติบุคคล การยกเว้น VAT หรือภาษี
สำหรับการนำเข้าวัตถุดิบและเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิต และการยกเว้นภาษีเงินปันผลสำหรับ
ต่างประเทศ ดังนั้นรูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดนที่เหมาะสมกับประเทศไทย
สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ เขตเศรษฐกิจพิเศษที่เน้นกิจกรรมการผลิต

ซึ่งโดยมากจะเป็นเขตการแปรรูปเพื่อการส่งออก (FPZ) และเขตการค้าเสรี (Free Zones) และ เขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อกิจการบริการ

4. กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศที่สำคัญของประเทศ

กรอบความร่วมมือในภูมิภาคอาเซียน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจร่วมกันในภูมิภาคมี 2 ลักษณะ คือ

4.1 กรอบความร่วมมือระดับภูมิภาค มีลักษณะความร่วมมือ ดังนี้

4.1.1 ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชีย-แปซิฟิก (Asia-Pacific Economic cooperation: APCE) APCE จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2532 มีสมาชิก คือ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และอาเซียนเดิม (คือ สิงคโปร์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย บรูไน ฟิลิปปินส์ และไทย) จีน จีนไทเป ฮองกง ปาปัวนิวกินี เม็กซิโก ชิลี เปรู เวียดนาม และรัสเซีย รวมทั้งสิ้น 21 ประเทศ ด้วยความริเริ่มของออสเตรเลีย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาและส่งเสริมระบบการค้าในระดับพหุภาคี สนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจของภูมิภาคและของโลก เพื่อลดอุปสรรคและอำนวยความสะดวกทางการค้า (สินค้าและบริการ) และการลงทุนระหว่างสมาชิกโดยให้สอดคล้อง กับกฎเกณฑ์ของแกตต์ องค์การการค้าโลก

4.1.2 กรอบความร่วมมือการประชุมเอเชีย-ยุโรป (Asia-Europe Meeting-ASEM) การประชุมเอเชีย-ยุโรป เป็นขั้วริเริ่มของสิงคโปร์และฝรั่งเศส เพื่อให้เป็นเวทีที่ผู้นำจากทั้ง 2 ภูมิภาค จะได้พบปะและหารือกันเพื่อหาช่องทางในการกระชับความสัมพันธ์ ขยายความร่วมมือและเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสร้างความสมดุลในความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโลก การประชุมเอเชีย-ยุโรป (Asia-Europe Meeting-ASEM) จัดขึ้นครั้งแรกที่กรุงเทพฯ ประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2539

4.2 ความร่วมมือในกรอบอนุภาค มีลักษณะความร่วมมือ ดังนี้

4.2.1 การรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) อาเซียน ก่อตั้งขึ้นโดยปฏิญญากรุงเทพฯ (The Bangkok Declaration)

เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2510 และมีการพัฒนาการของความร่วมมือต่อเนื่อง ได้แก่ ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ บรูไนดารุสซาลาม เวียดนาม สหภาพเมียนมาร์ ลาว และกัมพูชา ทั้งนี้ปัจจัยแห่งความสำเร็จของอาเซียนขึ้นอยู่กับทำให้ประเทศสมาชิกมีการพัฒนาขีดความสามารถให้ทัดเทียมหรือได้รับการยกระดับอย่างเหมาะสมต่อการรวมกลุ่มเป็นประชาคม เพื่อสร้างความเข้มแข็งร่วมกัน ทั้งในมิติการเมืองความมั่นคงเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม รวมทั้งการดำเนินการตามแผนแม่บทว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างอาเซียน

4.2.2 กรอบข้อตกลงความร่วมมือระหว่างประเทศลุ่มแม่น้ำอิรวดี-

เจ้าพระยา-แม่โขง (Aeyawadee-Chaopraya-Mekong Economic Cooperation strategy: ACMECS) ACMECS เป็นกรอบความร่วมมือที่ริเริ่มจากรัฐบาลไทยที่ต้องการผลักดันให้การพัฒนาเศรษฐกิจที่ก้าวตามกันของประเทศใน ACMECS คือ กัมพูชา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เมียนมาร์ เวียดนาม และไทย ที่ยังมีความแตกต่างในด้านเศรษฐกิจกับประเทศไทยที่ต้องอาศัยการพัฒนาทั้งในด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเสริมสร้างสมรรถนะและองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ อีกมาก สำหรับสาขาความร่วมมือประกอบด้วย Trade and Investment Facilitation, Agricultural and Industrial Cooperation, Transport Linkages และ Human Resource Development วัตถุประสงค์ เพื่อการพัฒนามุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านความรู้และวิชาการที่จะทำให้การพัฒนาในแต่ละสาขาความร่วมมือดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว โดยให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การจัดการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านวิชาการและอาชีพ และการส่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างกันในปี ค.ศ. 2011

4.2.3 กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-region: GMS) หรือหกเหลี่ยมเศรษฐกิจ กรอบความร่วมมือ GMS (Greater Mekong Sub-region) เป็นความร่วมมือของ 6 ประเทศ คือ ไทย สหภาพเมียนมาร์ ลาว กัมพูชา เวียดนาม และจีน (ตอนใต้) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 โดยมีธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) เป็นผู้ให้การสนับสนุนหลัก วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการขยายตัวด้านอุตสาหกรรม การเกษตร การค้า การลงทุน และบริการ เพื่อให้เกิดการจ้างงาน ยกเว้น การครองชีพ การถ่ายทอดเทคโนโลยีและการศึกษาระหว่างกันการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ส่งเสริมกันอย่างมีประสิทธิภาพและช่วยเพิ่มขีดความสามารถและโอกาส การแข่งขันในเวที

การค้าโลกผ่านกลยุทธ์หลักการ 3 ด้าน คือ สนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างกัน (Connectivity) เพื่อให้เกิดการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน (Competitiveness) โดยการรวมกลุ่มกันในอนุภูมิภาค (Community) ผลจากความร่วมมือหกเหลี่ยมเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการขยายตัวด้านอุตสาหกรรมการค้าและบริการ ตลอดจนช่วยยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชน ซึ่งล้วนเป็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อทุกประเทศในอนุภูมิภาคนี้ โดยในระยะแรกของความร่วมมือจะเน้นด้านการพัฒนาการคมนาคมขนส่งทางบก เรือ และอากาศ เพราะเป็นสิ่งสำคัญในการเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ในกลุ่มอนุภูมิภาคโดยเมื่อทำเป็นโครงการแล้วจะได้ถนนเชื่อมทั่วภูมิภาคถึง 9 สาย ทางรถไฟ 8 สาย ทางน้ำ 10 โครงการและการขนส่งทางอากาศ 6 โครงการเกิดการพัฒนาเป็นแนวพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจที่สำคัญ 3 แนว คือ แนวเหนือ-ใต้ (North-South Economic Corridor) แนวตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor) และแนวใต้ (Southern Economic Corridor) ซึ่งมีเส้นทาง ดังนี้

4.2.3.1 เส้นทางแนวระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (North-South Economic Corridor-NSEC) ประกอบด้วยเส้นทาง 3 เส้นทางหลัก ได้แก่ 1) แนวระเบียงย่อยด้านตะวันตก (Western Subcorridor) หรือ R3 เป็นเส้นทางจากคุนหมิง-ผ่านลาวหรือสหภาพเมียนมาร์-เชียงราย-กรุงเทพฯ ระยะทางประมาณ 1,800 กิโลเมตร 2) แนวระเบียงย่อยด้านตะวันออก (Eastern Subcorridor) ได้แก่ หนานหนิง-ฮานอย ผ่านเส้นทางโหย่วอี (Youyi-PRC) หรือเส้นทางฟางเจิงก่าง (Fangchenggang-PRO-ตงซิง (Dong xing PRO-มองไค (MongCai-VN) และ 3) แนวระเบียงย่อยกลาง (Central Subcorridor) ได้แก่ คุนหมิง-ฮานอย-ไฮฟอง (HaiPhong-VN) ซึ่งเชื่อมต่อกับไฮเวย์หมายเลข 1 เป็นเส้นทางจากภาคเหนือไปภาคใต้ของเวียดนาม

4.2.3.2 แนวทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic corridor-EWEC) หรือเส้นทางหมายเลข 9-R9 เชื่อมโยงทะเลจีนใต้กับมหาสมุทรอินเดีย(ทะเลอันดามัน) เริ่มต้นจากท่าเรือดานัง (Da nang Port-VN) ผ่านลาว-ไทย-ไปท่าเรือเมอะละแหม่งหรือเมอะลำโย (Mawlamyine Port-Myanmar) ตัดกับ NSEC ที่จังหวัดตากและพิษณุโลก ระยะทาง 1,320 กิโลเมตร

4.2.3.3 แนวระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ Southern Economic Corridor (SEC) เชื่อมโยงไทย-กัมพูชา-เวียดนาม ประกอบด้วย 3 เส้นทางย่อย (Subcorridor) และ 1 เส้นทาง Interconnector ได้แก่ 1) Northern Subcorridor เริ่มต้นจากกรุงเทพฯ-อรัญประเทศ (ไทย)-ปอยเปต-เสียมเรียบ (เสียมราฐ)-สตึงเตร็ง (Stung Treng)-รัตนคีรี (Rattanakiri)-OuYadav (กัมพูชา)-Pleiku-QuyNhon (เวียดนาม) ระยะทาง 1,150 กิโลเมตร 2) Central Subcorridor เริ่มต้นจากกรุงเทพฯ-อรัญประเทศ (ไทย)-ปอยเปต-พนมเปญ-บาเวต (กัมพูชา)-นครโฮจิมินห์-วุงเต่า (Vung Tau-เวียดนาม) ระยะทาง 1,005 กิโลเมตร 3) Southern Coastal Subcorridor เริ่มต้นจากกรุงเทพฯ-ตราด (ไทย)-เกาะกง-กาปอต (Kampot-กัมพูชา)-ฮาเตียน (Ha Tien)-Ca Mau-Nam Can (เวียดนาม) เชื่อมโยงพื้นที่ Eastern Seaboard ของไทยกับชายฝั่งของกัมพูชา และเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางเลียบชายฝั่งทะเลไทย-กัมพูชา-เวียดนาม(R10) ระยะทาง 970 กิโลเมตร และ 4) Interconnector Link เริ่มจากสีหนุวิลล์-พนมเปญ-กราตี-สตึงเตร็ง (Stung Treng) สตึงกาลอ (ตระเบียงครีล)-ปากเซ-สะหวันนะเขต เส้นทางนี้เป็นถนนสายหลักที่เชื่อม 3 Subcorridor เข้ากับแนวพื้นที่เศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor)

นอกจากเส้นทางถนนแล้วระเบียงเศรษฐกิจ (Economic Corridor : EC) ยังครอบคลุมถึงการพัฒนาระบบคมนาคมอื่นด้วย ได้แก่ ทางราง ทางน้ำ และทางอากาศ อาทิ กรณีแนวระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ การพัฒนาระบบทางรถไฟ(สายปอยเปต-พนมเปญ/สายพนมเปญ-นครโฮจิมินห์/สายพนมเปญ-สีหนุวิลล์) การพัฒนาการคมนาคมขนส่งทางน้ำ เช่น ท่าเรือพนมเปญ/ ท่าเรือสีหนุวิลล์ ท่าเรือ ThiVai-Vung Tau)

4.2.4 กรอบความร่วมมืออ่าวเบงกอล (Bay of Bengal Initiative Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation-BIMSTEC Summit : BIMSTEC) BIMSTEC ประกอบด้วยสมาชิก 7 ประเทศ ได้แก่ บังคลาเทศ ศรีลังกา อินเดีย ไทย เมียนมาร์ เนปาล และภูฏาน เป็นกลุ่มความร่วมมือภูมิภาคที่แข็งแกร่ง และมีศักยภาพด้วยมีประชากรกว่า 1,300 ล้านคน หรือมีประชากรกว่า 1 ใน 4 ของประชากรโลก รวมทั้งมีผลิตภัณฑ์มวลรวมกว่า 2,467 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ และมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจถึง 6.4% ในปี 2558 นอกจากนี้ BIMSTEC ยังเป็นเวทีเชื่อมประสานนโยบาย Look East ของกลุ่มประเทศเอเชียใต้กับนโยบาย Look East ของไทย โดยมีการพัฒนาความเชื่อมโยงของโลจิสติกส์ การผลักดันโครงการท่าเรือ

น้ำลึกทวายและถนนสามฝ่ายไทย-เมียนมาร์-อินเดีย โดยไทยมีความได้เปรียบด้านการคมนาคมภายในประเทศ มาตรฐานของระบบการคมนาคมที่เป็นหัวใจสำคัญในการเชื่อมโยงเส้นทางเศรษฐกิจแม่โขง-อินเดีย (Mekong-India Economic Corridor-MIEC) ซึ่งเป็นอีกหนึ่งยุทธศาสตร์เพื่อเชื่อมโยงอาเซียนสู่เอเชียใต้ได้

4.2.5 กรอบความร่วมมือ: แผนงานการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย (Indonesia-Malaysia-Thailand Growth Triangle : IMT-GT) เป็นการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย โดยเน้นสาขาความร่วมมือ 6 ด้าน ได้แก่ 1) การค้าและการลงทุน 2) การเกษตร อุตสาหกรรม การเกษตรและสิ่งแวดล้อม 3) การท่องเที่ยว 4) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานแลพกราคมนาคม 5) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เน้นการพัฒนาพื้นที่ในรูปแบบของแนวพื้นที่สะพาน เศรษฐกิจ สงขลา-ปีนัง-เมดาน (Seamless Songkhla-Penang-Medan Economic Development Corridor) ภายใต้การกำหนดประเด็นความร่วมมือบนพื้นฐานของการเชื่อมโยงศักยภาพการพัฒนาของพื้นที่สะพานเศรษฐกิจในแต่ละประเทศ เพื่อให้เป็นฐานเศรษฐกิจหลักที่สนับสนุนและกระจายการพัฒนาไปสู่พื้นที่ต่อเนื่องใน IMT-GT ต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ เป็นการค้าเสรีก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพตามหลักเศรษฐศาสตร์ เช่น การแบ่งงาน การผลิตสินค้า การประหยัดอันเนื่องมาจากการลดต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วย (Economy of Scale) ยังช่วยเพิ่มโอกาสในการส่งออกสินค้าและบริการด้วย การรักษาตลาดเดิม การขยายตลาดใหม่ การลดอุปสรรคทางการค้ารูปแบบต่าง ๆ ทั้งมาตรการที่เป็นภาษีและไม่ใช่ภาษีในการสร้างบรรยากาศการลงทุน เขตที่มีการจัดทำเขตการค้าเสรีจะเป็นตลาดที่ใหญ่ และกลายเป็นแหล่งดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศให้ย้ายฐานการผลิตและการลงทุนมาในประเทศของตน เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยการสร้างงาน สร้างอาชีพให้แก่ประชาชนของประเทศนั้น ๆ สร้างพันธมิตรทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มบทบาทและอำนาจต่อรองในเวทีโลก เช่น การจัดทำเขตการค้าเสรีในลักษณะพหุภาคี คือ เป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มอาเซียน หรือกลุ่มของสหภาพยุโรป มีผลที่ทำให้กลุ่มนั้น ๆ มีอำนาจการต่อรอง อำนาจการเจรจาระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม อาจมีนัยทางการเมืองระหว่างประเทศ และการถ่วงดุลอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การที่จีนเข้ามาใกล้ชิดกับอาเซียน นอกจากจะทำให้จีนได้ตลาดที่ใหญ่ขึ้นเงินยังจะมี

บทบาท มีอิทธิพล ทางด้านเศรษฐกิจ และการเมืองต่ออาเซียนด้วย และถ้าอเมริกาต้องการ จะถ่วงดุลอำนาจจีนก็ต้องเข้ามาทำเขตการค้าเสรีกับประเทศในภูมิภาคอาเซียนด้วยและ การเปิดการค้าเสรีส่งผลทางอ้อมในการปรับตัวของอุตสาหกรรมที่รัฐบาลเคยปกป้อง ทำให้ต้องปรับตัวเรียนรู้ เพื่อให้สามารถจะต่อสู้แข่งขันได้ในตลาดเสรี ทำให้ประชาชน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีงานทำ มีทางเลือกในการอุปโภคบริโภคสินค้าได้หลากหลายและ ราคาถูกลง

5. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพื้นที่

แนวคิดเรื่องพื้นที่ พูโก (2003, pp. 34-42) บอกว่าแม่ทุกวันนี้ “พื้นที่” จะปรากฏตัวในฐานะเป็นประเด็นของการสร้างขอบเขตความสนใจทฤษฎีหรือระบบต่าง ๆ หากทว่ามันไม่ใช่นวัตกรรมใหม่แต่อย่างใดเพราะว่าพื้นที่ด้วยตัวมันเองนั้นมีประวัติศาสตร์ ความเป็นมาอันยาวนานในประสบการณ์ของตะวันตกโดยมีการเชื่อมประสานกันของ “เวลา” กับ “พื้นที่” จะเกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้คนซึ่ง พูโก เรียกว่า “พื้นที่ของการจัดวาง” (Space of Emplacement) ไม่ว่าจะเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ (Sacred) พื้นที่สาธารณะ (Public Land) หรือพื้นที่ ซึ่งได้รับการปกป้อง (Protected) และพื้นที่เปิด (Open) หรือพื้นที่เมืองกับพื้นที่ชนบทและ ในทางทฤษฎีจักรวาลวิทยาก็ยังมีพื้นที่เหนือสวรรค์ (Supercelestial) กับพื้นที่สวรรค์ (Celestial) และพื้นที่สวรรค์ที่ตรงข้ามกับพื้นที่ธรรมดา (Terrestrial) เป็นต้นเพื่อใช้ในการมองหมู่บ้าน ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน พื้นที่ เวลา ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและการเข้ามา จัดการพื้นที่ของรัฐชาติและชุมชน เรียกว่า “ชุดความสัมพันธ์” ต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดไว้แล้ว และผู้ศึกษาได้นำแนวคิดของ Henri Lefebvre (1991, pp. 14-22) และ Michel Foucault, (1984, 2003, pp. 34-42)

แนวคิดพื้นที่ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538, หน้า 130-149) และอานันท์ กาญจน พันธุ์ (2548, หน้า 86-92) ที่มองพื้นที่กับลักษณะแบบวัฒนธรรมไทยและอีกส่วนหนึ่ง ของการวิเคราะห์จะมุ่งเน้นในวิถีชีวิตของชาวบ้านภูที่ได้รับผลกระทบจากการที่ภาครัฐเข้ามา จัดการพื้นที่ แล้วนำไปสู่วิถีการคิดวิถีการปรับตัวเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเรื่องการใช้พื้นที่ โดมนำแนวคิดทฤษฎีเรื่องวิถีระบบความคิดและกระบวนการคิดของมนุษย์ในงานของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2548) แนวคิดเรื่อง “สิทธิ” ของ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, (2549)

มารวมวิเคราะห์ด้วย ทั้งนี้ประเด็น เรื่อง วิธีคิดและการปรับตัวในการใช้พื้นที่ของชาวบ้าน ที่นำมาวิเคราะห์ ผู้ศึกษาได้ทำความเข้าใจในบริบทของชาวบ้านตั้งแต่การเข้ามาอยู่อาศัยด้วยการทำมาหากินของชาวบ้าน ความสัมพันธ์กับพื้นที่ จนกระทั่งภาครัฐเข้ามาจัดการในพื้นที่ที่สำคัญชาวบ้านได้นำพื้นที่ทางสังคม พื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ มากำหนดเป็นเครื่องมือและเงื่อนไขสร้างความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ นำไปสู่การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว

ในทัศนะของ Henri Lefebvre (1991) ได้อธิบายไว้ว่า พื้นที่ คือ “ผลผลิตจากการให้ความหมายของผู้คนในสังคม” เป็นความหมายหรืออัตลักษณ์ที่ถูกสร้างให้กับพื้นที่หนึ่ง ๆ นั้น ทัศนะของ Henri Lefebvre (1991) ได้อธิบายไว้ว่า พื้นที่ คือ “ผลผลิตจากการให้ความหมายของผู้คนในสังคม” เป็นความหมายหรืออัตลักษณ์ที่ถูกสร้างให้กับพื้นที่หนึ่ง ๆ นั้นเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ของทั้งสาม ประกอบด้วย พื้นที่กายภาพ (Physical Space) พื้นที่ภายในจินตนาการ (Mental Space) และพื้นที่ทางสังคม (Social Space) อย่างไรก็ตามความหมายของพื้นที่เป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว มนุษย์ได้สร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ตลอดเวลาเพื่อเป็นเป้าหมายในการยึดครองและครอบงำตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือในการตอบต่อรอง และขัดแย้งอำนาจที่เกิดความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์บนพื้นที่ ในชีวิตประจำวันของคนในสังคมจึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของพื้นที่หรือการต่อสู้ช่วงชิงในการให้ความหมายกับพื้นที่รอบตัวที่เรียกว่า “การเมืองเรื่องพื้นที่” (Politics of Space) อย่างมากอย่างไรก็ตามในงานเขียนหนังสือ The Production of Space ของ Henri Lefebvre (1991) ถือว่าเป็นความพยายามเป็นงานสำคัญเกี่ยวกับ “เมือง” และการตั้งคำถามเกี่ยวกับ “พื้นที่” ในช่วงระยะเวลา 1964-1978 ความคิดของ Lefebvre ผ่านการนำเสนอเรื่องสังคมและทฤษฎีพื้นที่โดยแบ่ง “วิวัฒนาการของความเป็นเมือง” เป็นส่วนหนึ่งของแผน “การพัฒนาเศรษฐกิจ” กับ “การพัฒนาความเป็นเมือง” ที่เป็นวิวัฒนาการของพื้นที่และเป็นเสียงสะท้อนของการวิพากษ์การศึกษาความเป็นเมืองและภูมิศาสตร์จากงานดังกล่าว Lefebvre ได้แบ่งการศึกษา “พื้นที่” (Types of Space) ออกเป็น 3 ประเภท ด้วยกันคือพื้นที่ทางกายภาพ (Physical Space) พื้นที่ภายในจินตนาการ (Mental Space) เสนาะ เจริญพร, 2546, หน้า 38 ได้กล่าวถึงพื้นที่ทางสังคม (Social Space) และในทัศนะของ Lefebvre (1995) อ้างอิงจาก ไชยรัตน์ เจริญสินโอบีพาร์, 2545) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า พื้นที่ เป็นอาณาบริเวณที่สิ่งต่าง ๆ มาปะทะประสานกันอย่างหลากหลายเรียกว่า

“พื้นที่สาม” (Third Space) ได้แก่ พื้นที่ที่หนึ่ง (First Space) คือพื้นที่ทางกายภาพในความหมายของพื้นที่อันมีอยู่จริงของโลกในเชิงวัตถุ (Real Material World) กับพื้นที่ที่สอง (Second Space) เป็นพื้นที่ทางจิตใจอันเกิดจากการตีความ (Conceived Space) ในความหมายของพื้นที่จากการตีความผ่านจินตนาการแทนความจริงของพื้นที่ (Imagined Representation of Spatiality) การมองพื้นที่ที่สาม (Third Space) ของ Lefebvre จัดเป็นการมอง “พื้นที่” ในฐานะสิ่งประดิษฐ์สร้างทางสังคม (Social Construct and Place Making) ที่ประจักษ์ด้วยความหมาย (Coded Space) ที่เกี่ยวข้องและเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของคนในสังคม (Lefebvre, 1995. p. 14) สุธาริน คุณผล (2546, หน้า 46-49) ได้เพิ่มเติมว่า เรื่องพื้นที่ ไม่ได้เป็นเพียงฉากที่ว่างเปล่าและหยุดนิ่งเพื่อรองรับปรากฏการณ์ทางสังคมอีกต่อไป แต่กลับเป็นตัวกำหนดและมีปฏิสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ทางสังคม ฉะนั้นการศึกษาเรื่อง “พื้นที่” (Space) จึงไม่ใช่การศึกษาตัวพื้นที่ แต่เป็นการศึกษากระบวนการขั้นตอนและรายละเอียดในการผลิตหรือสร้างพื้นที่ขึ้นมาที่มีความหมายต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมพื้นที่จึงไม่ใช่เรื่องหยุดนิ่งตายตัวและเป็นธรรมชาติแต่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเป็นพื้นที่ทางการเมือง (Political Space) แบบหนึ่งเป็นการเมืองของพื้นที่ (The Politics of Space) และเป็นพื้นที่ของการเมือง (The Space of politics) ที่สังคมแต่ละยุคสมัยต่างจึงมีปฏิบัติการจารีตว่าด้วยพื้นที่ (Spatial Practices and The Practices of Space) แตกต่างกันไป (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545, หน้า 186)

ดังนั้น “พื้นที่” จึงถูกแปลความหมายใหม่ว่าไม่ใช่สิ่งที่ตายเฉื่อยชาหรือเป็นวัตถุกระทำ (Object) แต่มีรูปร่างและมีชีวิตพื้นที่จึงมีชีพจรเต้นได้ไหลได้ปะทะหรือขัดแย้งกันกับพื้นที่อื่น ๆ ได้พื้นที่ได้รับการอธิบายว่าเป็นสิ่งเคลื่อนไหวที่ยิ่งใหญ่มีจังหวะที่กว้างขวางมีคลื่นที่มหึมาซึ่งทั้งหมดขัดแย้งกันปะทะกันและรบกวนกับสิ่งอื่นได้ทุกพื้นที่จึงถูกคิดขวางด้วยกระแสมากมายในปัจจุบันซึ่งความจริงทางสังคม (Social Reality) บางอย่างได้สร้างขึ้นก่อนที่มันจะถูกสร้างขึ้นการสร้างหรือสร้าง และผลิตซ้ำเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น ตั้งแต่หนึ่งแบบไปสู่แบบอื่นส่งผลให้มีการสร้างพื้นที่ใหม่ (Merrifield, 2006, pp. 105-107) อັดลักษณะเป็นผลของการเปิดพื้นที่ในการนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ถูกสร้างขึ้นจากการให้ความสำคัญกับการนำประสบการณ์ที่ซับซ้อนและวิถีคิดของมนุษย์มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนและมีพลวัต และ “การสร้างภาพตัวแทนความเป็น

ยุทธวิธีของการเปิดพื้นที่แสดงถึงการไม่ยอมจำนนต่อพลังการครอบงำของอำนาจกระแสโลกาภิวัตน์ (Hall, 1997, pp. 23-25)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่าแนวคิดเรื่องพื้นที่ “Space” ดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นการอธิบายโครงสร้างสังคมและความสัมพันธ์ทางสังคม ผู้ศึกษาใช้แนวคิดเรื่องพื้นที่เป็นมุมมองสภาพการบริหารการพัฒนาเมืองชายแดน ตลอดจนวิธีการเปลี่ยนผ่านด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและทางด้านกายภาพ พร้อมทั้งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและปัญหาและอุปสรรคในด้านอื่น ๆ การทำความเข้าใจในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนเมืองชายแดน

6. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชายแดน

แนวคิดเรื่องพรมแดน คำว่า พรมแดน (Border) และเส้นแบ่งเขตแดน (Boundaries) ได้ถูกบัญญัติขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดเส้นแบ่งเขตแดนของรัฐประเทศต่าง ๆ ให้ชัดเจนมากขึ้น โดยมีความหมายเกี่ยวข้องกับขอบเขตของรัฐประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะในวงวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์กระแสหลักที่ยังให้ความสำคัญและยึดหลักแนวคิดพรมแดนของชาติที่ผูกโยงกับสังคมให้อยู่ภายใต้พรมแดนเดียวกัน ในขณะที่ป็นแถว เหลืองอรามศรี (2541) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ความหมายในมุมมองดังกล่าวเป็นแนวคิดที่ยึดกรอบของคนภายในรัฐซึ่งแตกต่างจากสังคมที่อยู่ภายนอกเขตพรมแดนที่กำหนดเส้นแดนเอาไว้ทำให้การเคลื่อนย้ายอย่างไม่เป็นทางการจึงเป็นเรื่องผิดปกติที่จะต้องมีการจัดระเบียบ (Organized) หรือสร้างความเหมือนให้เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างของชาตินั้น ๆ สุรชาติ บำรุงสุข (2550, หน้า 71) นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ได้เคยหยิบยกมโนทัศน์เกี่ยวกับพรมแดนของนักวิชาการตะวันตกชื่อ Malcolm Anderson (2003) ได้เคยเสนอไว้ว่า เส้นเขตแดนระหว่างรัฐมีความแตกต่างกันอย่างมากจากเส้นเขตแดนอื่น ๆ เพราะว่า เส้นเขตแดนของรัฐมีหลักแห่งอำนาจและหลักแห่งอาณาเขตรองรับไว้ ทั้งยังเห็นว่า สิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดที่การเมืองของโลกสมัยใหม่ได้ให้กำเนิด คือ รัฐชาติสมัยใหม่หรือเรียกเป็นภาษาวិชาการว่า “รัฐประชาชาติ” ซึ่งหนึ่งในมรดกสำคัญที่รัฐประชาชาติได้สร้างขึ้นและถือเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของความเป็นรัฐสมัยใหม่ก็คือ “พรมแดน” หรือเส้นแบ่งเขตแดนของรัฐ ซึ่งเส้นแบ่งเขตแดนรัฐชาตินี้ได้นำมาสู่ปัญหาหลักประการหนึ่งของความขัดแย้งระหว่างรัฐชาติ

จนถึงขั้นที่ต้องใช้กำลังของรัฐลงนามแต่มีมูลเหตุมาจากปัญหาความขัดแย้งเรื่องดินแดน และจากการสำรวจทฤษฎีที่ว่าด้วยข้อพิพาทเรื่องเส้นเขตแดนในบทความเรื่อง “พรมแดน : ภูมิศาสตร์สงคราม” ซึ่งเป็นการเสนอมุมมองเรื่องพรมแดนและภาวะสงครามตามทัศนะทางรัฐศาสตร์ของสุรชาติ บำรุงสุข (2550, หน้า 70) ได้อธิบายไว้ด้วย 6 สำนักใหญ่ ได้แก่

1. สำนักคิดเศรษฐกิจนิยม สำนักนี้เชื่อว่า ความขัดแย้งเรื่องเขตแดนของรัฐ เป็นสิ่งที่ถูกขับเคลื่อนโดยปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการขยายดินแดนซึ่งมีเป้าหมายเพื่อขยายการตลาดของมหาอำนาจหรือกลุ่มทุนนิยม

2. สำนักคิดเสรีนิยม สำนักนี้จะมองความขัดแย้งเรื่องพรมแดนของรัฐ ตรงข้ามกับกลุ่มที่ 1 โดยเชื่อว่าปัญหาข้อพิพาทเรื่องพรมแดนเรื่องเขตแดนของรัฐจึงถูกมองว่าเป็นความขัดแย้งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ระหว่างผู้ปกครองรัฐและระหว่างประชาชนที่พวกเขาปกครองอยู่

3. สำนักคิดชาตินิยม สำนักนี้เห็นว่าการขยายดินแดนของรัฐแม้จะต้องใช้สงครามเป็นเครื่องมือก็เป็นการค้าการบนรากฐานของสิ่งที่เป่า “ผลประโยชน์แห่งชาติ” (ของรัฐตน) ผลจากการรวมตัวกันของประชาชนเป็นชาติอาจจำเป็นต้องดำเนินการโดยใช้สงครามเป็นเงื่อนไข และโดยเงื่อนไขเช่นนี้เครื่องมือของการสร้างรัฐที่มีนัยบงบอกถึงการขยายอำนาจรัฐออกไปสู่ดินแดนข้างเคียงและแมกระทั่งขยายไปสู่พื้นที่ส่วนอื่น ๆ โดยหวังว่าการขยายตัวดังกล่าวจะนำมาซึ่งความมั่งคั่งของรัฐ

4. สำนักคิดดาวินนิยม ลัทธิดาวินนิ เชื่อในความชอบธรรมของ “ปลาใหญ่” หรือ “ผู้แข็งแรง” วามีสิทธิ์จัดการกับ “ปลาเล็ก” หรือ “ผู้อ่อนแอ” ความเชื่อเช่นนี้จะนำไปสู่การขยายดินแดน (ปรับเส้นพรมแดนของรัฐ) อย่างไม่มีสิ้นสุด นั่นคือการนำไปสู่สภาวะสงคราม

5. สำนักคิดสังคมนิยม นักคิดในสำนักสังคมนิยมจะเชื่อว่า สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศมีสภาพทางธรรมชาติที่เป็นสงครามที่มีการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของรัฐเป็นพื้นฐาน ดังนั้นการดำเนินการทุกอย่าง เพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ของรัฐ จึงเป็นสิ่งสูงสุดและอยู่เหนือสิ่งอื่นใดแนวคิดเช่นนี้เอื้อให้เกิดความขัดแย้งในปัญหาพรมแดนของรัฐเพราะเปิดโอกาสให้รัฐผนวกดินแดนของรัฐอื่นมาเป็นของตนได้บนพื้นฐานของคำอธิบายเรื่องผลประโยชน์ของรัฐที่ถูกสร้างเป็นวาทกรรมให้เกิดความชอบธรรมในตัวเอง

6. สำนักคิดภูมิศาสตร์นิยม รากฐานทางความคิดในเรื่องพรมแดนนั้นมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับภูมิรัฐศาสตร์ ผู้นำคนหนึ่งของสำนักคิดนี้ คือ Herzberg (1966, pp. 30-133) ไต่เสนอแนวคิดที่ว่า รัฐก็เหมือนอวัยวะภายในร่างกายมนุษย์และพรมแดนก็คือผิวหนัง ดังนั้นการต่อสู้ระหว่างรัฐจึงจำเป็นต้องดำรงไว้ซึ่งพรมแดนที่มีประสิทธิภาพสูงสุดหรือหมายถึงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่กว้างใหญ่ที่สุดพอที่จะทำให้เกิดการป้องกันตัวเองให้ได้มากที่สุด ในทัศนะของสุรชาติ บำรุงสุข (2550) ได้ชี้ให้เห็นว่า จากการที่โลกาภิวัตน์ในโลกปัจจุบันดำเนินไปด้วยพลังทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้ถึงการต่อสู้แข่งขันทางเศรษฐกิจในเวทีต่าง ๆ และมีแนวคิดเรื่อง“การค้าเสรี” เปนพลังขับเคลื่อน กระบวนการนี้ทำให้เกิดช่องว่างจากสภาวะดังกล่าวขยายตัวมากขึ้นในที่สุดก็อาจส่งผลให้เกิดปัญหาความมั่นคงระหว่างประเทศโดงายขึ้น เพราะสำหรับประเทศและ/หรือกลุ่มคนที่ไม่อาจก้าวไต่ทันกับสภาวะเช่นนี้แล้ว หลายประเทศเลือกที่จะติดตามโลกาภิวัตน์ด้วยวิธีการอย่างสุดขั้ว แต่ในอีกหลาย ๆ ประเทศทางออกของเรื่องนี้ ไม่มีอะไรที่จะเหมาะสมมากไปกว่าการอาศัยศาสนาและความเชื่อทางจิตวิญญาณ เป็นเครื่องมือ และในทำนองเดียวกัน สำหรับประเทศและ/หรือกลุ่มคนที่ไม่ยอมรับผิดชอบต่อดังกล่าว การใช้ความรุนแรงเปนวิถีของการปฏิเสธอาจถูกมองวาเปนสิ่งที่ชอบธรรมในตัวเอง เพราะสำหรับพวกเขาแล้ว ไม่ได้มีวิธีการอื่นที่จะใช้เพื่อหยุดยั้งและตอบโต้ต่อกระสโลกที่โหดบาเขาทวมสวนต่าง ๆ ของโลก และการโหดของกระแสเช่นนี้ก็เปนไปอย่างรวดเร็ว โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องพื้นที่ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม แต่อยางใด แนวคิดเรื่องพรมแดนและเส้นแบ่งเขตแดน นอกจากจะถือเปนการแบ่งรัฐชาติต่าง ๆ ออกจากกัน ภายใต้พื้นฐานของอำนาจอธิปไตยของตนเองตามความหมายในเชิงรัฐศาสตร์แล้วในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยายังยึดถือในการแบ่งความแตกต่าง/ความเหมือนของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน ดังขอเสนอของ อัจฉรา รัถยุดิธรรม และคณะ (2556) ที่กล่าวว่า พรมแดนทั้งในเชิงพื้นที่ภูมิศาสตร์และพื้นที่ทางจินตนาการได้ถูกชาวบานในท้องถิ่นตีความ/ผลิตซ้ำและสร้างใหม่อยู่ตลอดเวลา เพื่อแสดงอัตลักษณ์ของตนเองหรือจำกัดอัตลักษณ์ของผู้อื่น อันนำไปสู่การแบ่งแยกพวกเขาพวกเราและเชื้อตอการกีดกันและแยงสิทธิต่าง ๆ สอดคล้องกับขอเสนอของ Fredrik Bart (1969) ที่กล่าวว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) เปนสิ่งที่ดำรงอยู่ได้ด้วยการรักษาสิ่งที่เรียกว่า“พรมแดนทางชาติพันธุ์” (Ethnic Boundaries) ซึ่งเปนเส้นแบ่งกลุ่มหนึ่งออก จากกลุ่มหนึ่งโดยเส้นแบ่งดังกล่าวไม่ได้

อาศัยความแตกต่างทั่วไปทางวัฒนธรรม (Cultural Difference) แต่อาศัยพฤติกรรมทางสังคม (Social Behavior) ที่เกี่ยวพันกับการยอมรับของสมาชิกและสร้างความแตกต่างของกลุ่มตัวของวัฒนธรรม โดยสมาชิกอื่น ๆ ที่มีอัตลักษณ์รวมกันจะมีสิ่งที่เรียกว่า “การยอมรับว่าคนทั้งสองเล่นเกมเดียวกัน” ในหนังสือเรื่อง “Routes : Travel and Translation in the Late Twentieth Century” ของ Clifford Geertz (1997) ได้นำเสนอและชี้ให้เห็นว่า การทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมในโลกยุครอยต่อศตวรรษ จำเป็นต้องเริ่มต้นจากข้อสรุปที่สำคัญว่าคนและสิ่งของเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนทางวัฒนธรรมและทางกายภาพ ด้วยความเร็วและปริมาณอย่างไม่เคยมีมาก่อนในหน้าประวัติศาสตร์ของมวลมนุษยชาติ ดังนั้นมิติการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงขึ้นลงตามจังหวะการวางของการเดินทางยอมเป็นสวนสำคัญที่สุดสวนหนึ่งในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมในโลกสมัยใหม่ เรียกการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนทางกายภาพและพรมแดนทางวัฒนธรรมว่า “เป็นปฏิบัติการของการพลัดถิ่น” (Practices of Display Cements) และยืนยันว่าการเดินทางเคลื่อนย้ายทั้งของคนและสิ่งของเป็นมิติที่สำคัญที่จะละเลยไม่ได้ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้ชายแดนมีความซับซ้อน

นอกจากนี้การตีความเรื่องพรมแดนยังมีทัศนะที่แตกต่างหลากหลาย เช่น ทัศนะของ Donna, (1999); Wilson, (1996) เสนอว่า นอกจากมีความหมายเป็นเส้นแบ่งพรมแดนของรัฐ (territorial) แล้วยังรวมถึงเส้นแบ่งพรมแดนทางวัฒนธรรม (Cultural Boundaries) เส้นแบ่งพรมแดนทางสังคม (Social Boundaries) ทางด้าน Supachai (2004) เสนอว่า แนวคิดเรื่องพรมแดนจะรวมถึงพรมแดนของพิธีกรรม (Ritual Border) พรมแดนของเวลา (Tim Border) และพรมแดนของโลกาภิวัตน์ (Globalization Border) ที่ผ่านการต่อสู้ดิ้นรน มีกระบวนการตอบโต้ ยื้อแย่ง ปะทะสังสรรค์กับวัฒนธรรมหรือพรมแดนอื่น ๆ ตลอดเวลา และเปิดโอกาสให้คนข้ามแดนได้พิสูจน์ถึงความเชื่อมั่นว่ากลุ่มของตนสามารถรักษารูปแบบการใช้ชีวิตและสืบทอดวิถีชีวิตที่พวกเขาเคยชินไม่ว่าจะตกอยู่ ณ ที่ใดก็ตาม

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า พื้นที่ตามนิยามของภูมิศาสตร์เป็นมากกว่าเรื่องของระบบกายภาพ แต่หมายถึงพื้นที่ที่กำหนดความเป็นอยู่ของมนุษย์ต่อมา มีการสร้างภาพจำลองเพื่อแสดงรายละเอียดของพื้นที่ผิวโลกด้วยระบบสัญลักษณ์ และยกลงด้วยมาตราส่วน เรียกว่าแผนที่ พบว่า คนไทยรู้จักทำแผนที่มาตั้งแต่ยุคสุโขทัย โดยดูจากหลักฐานร่องรอยของอ่างเก็บ

น้ำและคลองส่งน้ำโบราณ ในยุคปัจจุบันมีการตีความใหม่ในเรื่องแผนที่ อันเป็นผลจากการได้รับอิทธิพลทางความคิดจากสำนักคิดแนวหลังทันสมัย ซึ่งเริ่มมองแผนที่ต่างไปจากเดิมโดยการปรับเปลี่ยนจากมโนทัศน์เรื่องแผนที่ระหว่างรัฐชาติมาให้ความสำคัญกับการนิยามความหมายและตีความใหม่ จากแนวคิดเรื่องแผนที่มาเป็นความหมายของพรมแดน/ เส้นแบ่ง/ การกตัตบ/ ปดกั้นและการครอบงำ เป็นต้น โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับนิยามความหมายของคนในพื้นที่หรือชาวบ้านที่มีการตีความ/ ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่อยู่ตลอดเวลา เช่น ขอเสนอของ Bart (2002) ที่เห็นว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ได้ด้วยการรักษาพรมแดนทางชาติพันธุ์ Geertz (1983) เห็นว่าการเคลื่อนย้ายคนและสิ่งของเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นความหมายเดียวกันกับ Donna, (1999); Wilson, (1996); Supachai (2004) ที่เชื่อในเรื่องเส้นแบ่งพรมแดนทางวัฒนธรรม ทางสังคม พรมแดนพิธีกรรมพรมแดนเวลา และพรมแดนโลกาภิวัตน์ในช่วงสองสามทศวรรษที่ผ่านมา มีความเห็นที่แพร่หลายว่ารัฐกำลังถูกแทนที่ด้วยเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศถูกซ้อนทับด้วยความสัมพันธ์ข้ามชาติระหว่างตัวแสดงที่ไม่ใช้รัฐอธิปไตยหมดความสำคัญ

เศรษฐกิจไร้พรมแดนและล่าสุดคือโลกแบบ Vernon, (1971); Keohane and Nye, (1972); ohmae (1995); Strange, (1996) แต่ไม่ว่ากระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์จะรุนแรงเพียงใด และไม่ว่าข้อเสนอของนักวิเคราะห์ข้างต้นจะมีส่วนที่ถูกต้องและควรแก่การรับฟังมากน้อยเพียงใดก็ตาม ตัวแบบรัฐอธิปไตยยังคงเป็นพื้นฐานของการจัดการปกครองของหน่วยในระบบการเมืองระหว่างประเทศ การล่มสลายของสหภาพโซเวียต การรวมตัวของเยอรมนี การแตกตัวของเช็กโกสโลวาเกีย และความแตกแยกในยูโกสโลวาเกีย การเปลี่ยนแปลงเส้นเขตแดนของหน่วยการปกครองบนแผนที่การเมืองโลก ระลอกล่าสุดเหล่านี้ยังมีได้นำไปสู่การแทนที่ตัวแบบรัฐอธิปไตยแต่อย่างใด การยังคงอยู่ของรัฐอธิปไตยในฐานะตัวแบบของการจัดการปกครองมิได้หมายความว่าเรื่องเกี่ยวกับดินแดนเขตแดน พรมแดนและชายแดนที่สัมพันธ์อยู่กับอำนาจของรัฐอธิปไตยจะไม่มีเปลี่ยนแปลงในบทบาทหน้าที่ความหมายและความสำคัญใด ๆ เลย (ศุภมิตร ปิติพัฒน์, 2553, หน้า 1-11)

พรหมแดนในทัศนะของ Pierre Vilar (1985) นักประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศส คือ จุดกำเนิดของความเป็นชาติและประเทศเป็นจุดเริ่มต้นพร้อม ๆ กับจุดสิ้นสุดของรัฐชาติสมัยใหม่และขอบเขตความเป็นอธิปไตย เป็นเส้นแบ่งที่ผนวกเอา “ความเหมือนกัน” ของคนในชาติภายในพรหมแดนเดียวกันเข้าไว้ด้วยกันและแยก “ความต่างกัน” ของคนนอกเส้นพรหมแดนออกไป แนวคิดดังกล่าวมองพรหมแดนในฐานะองค์ประกอบสำคัญของรัฐชาติอันกลายมาเป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิตของผู้คนทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นแนวคิดเรื่องพรหมแดนจึงนิยามโดยผูกโยงกับแนวคิดเรื่องดินแดนและรัฐชาติ พรหมแดนจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งในการจัดระเบียบของรัฐ เพื่อเข้ามาสร้างความเหมือนและความต่างของคนในสังคม รวมทั้งคนต่างสังคมที่เคลื่อนย้ายไม่ได้ (Fixed) และไม่อาจปนกันทั้งหมดนี้ เป็นกลไกสำคัญในการผลิตพื้นที่ทางการเมืองและทางวัฒนธรรมที่ต่อเนื่องและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2545, หน้า 1) ความสนใจในประเด็นของพรหมแดนจะขอเริ่มต้นที่การค้นหาความหมายของคำต่าง ๆ ที่หยิบยกมาเป็นหัวข้อของการเขียน จากจุลสารความมั่นคงศึกษา 2 ซึ่งสนับสนุนโดยสถาบันการช่างกรอง สำนักข่าวกรองแห่งชาติได้กล่าวถึง ความสำคัญของการก่อเกิดเส้นแบ่งเขตหรือพรหมแดน ว่าเป็นวิธีการที่สังคมมนุษย์ใช้สำหรับจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนและการจัดการปกครอง รวมทั้งจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมที่ประกอบพร้อมไปด้วยการให้ความหมายและการวางวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพื้นที่ ดังนั้นนิยามความหมายของพรหมแดนเขตแดน ชายแดน ขอนำเสนอใน 2 ลักษณะ คือ แบบกว้างและแคบโดยที่นิยามที่อธิบายในแบบกว้างให้ความหมายเขตแดน (Boundary) และเส้นแบ่งเขต (Border/ Borderline) ว่าหมายถึง การแยกบางสิ่งออกจากกันแต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดการรวมบางสิ่งเข้าด้วยกันความเป็นเขตอาจจะมีทั้งความชัดเจนในเชิงรูปธรรมหรือมีเส้นแบ่งแยกเขตแดนแบบนามธรรมซึ่งใช้ความรู้สึกที่เกิดจากจิตใจเป็นเครื่องวัด ซึ่งส่วนมากความหมายของขอบเขต แบบกว้าง ๆ จะพบอยู่ในขอบเขตที่บ่งถึงความสัมพันธ์ระหว่างคน สังคม และวัฒนธรรมการให้นิยามแบบกว้างมีความหลากหลายและซับซ้อน เพราะเขตแดนอาจจะเป็นเครื่องบ่งชี้อัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มก้อนพรรคพวก ความเป็นเราซึ่งความหลากหลายดังกล่าวบางส่วนกลายมาเป็นการคลุมเครือ ไม่ชัดเจน เพราะเลื่อนและเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความเคลื่อนไหวของชีวิตบนพื้นที่พรหมแดน (อิษฎ์ ปักกันต์ธร, 2559, หน้า 273-274)

ในความหมายแบบแคบหรือจำเพาะเจาะจงลงไป หมายถึงพื้นที่หรือเขตแดน ที่มุ่งรองรับความสัมพันธ์ทางสังคมของคนซึ่งมีความหมายคล้ายหรือใกล้เคียงกับความหมาย ในแบบกว้างที่ได้หยิบยกมาอธิบายในข้างต้น แต่ความคิดเรื่องพื้นที่และเขตแดนสมัยใหม่ที่ว่า ด้วยความเป็นเจ้าของหรืออ้างสิทธิในอธิปไตยของพื้นที่ที่วางอยู่บนหลักการครอบครองพื้นที่ ทางกายภาพเชิงภูมิศาสตร์โดยมีอำนาจการปกครองสูงสุดและสมบูรณ์เหนือพื้นที่ที่มีแนว อาณาเขตกำหนดไว้อย่างชัดเจนและไม่ยอมรับอำนาจโดยอยู่เหนือกว่าจากภายนอกเขตแดน (ศุภนิมิต, 2553 อ้างถึงจาก Hinsley, 1986) และในงานการศึกษาเรื่อง Borderlands/ La Frontera : The New Metisa ของ Gloria Azaldua (อ้างถึงใน จักรกริช สังขมณี, 2551) ถือได้ว่าเป็นงานศึกษาชิ้นสำคัญสำหรับนักพรมแดนศึกษา Gloria (1987) ทำการศึกษาโดยการ นำเอาลักษณะทางกายภาพของ “ความเป็นพื้นที่ชายแดน” มาเปรียบเปรียบกับพรมแดน ที่ถูกสร้างขึ้นบน “พื้นที่ทางสังคม” โดยงานชิ้นนี้สะท้อนให้เห็นถึงพรมแดนในพื้นที่ทางสังคม หรือพรมแดนทางความคิดของมนุษย์ที่ไม่ถูกจำกัดว่าจะเกิดเฉพาะแต่บริเวณพื้นที่พรมแดน เชิงกายภาพและชี้ให้เห็นว่าพรมแดนทางสังคมหรือความคิดที่เกิดขึ้นนั้น เป็น “พรมแดน อุปมาอุปไมย” (Borderland metaphors) เป็นพรมแดนที่เกิดขึ้นได้ในทุกที่ทั่วโลกที่ซึ่งวัฒนธรรม ที่แตกต่างของผู้คนได้เดินทางมาปะทะสังสรรค์กัน หรือในพื้นที่ที่มีคนหลายเชื้อชาติมาอาศัย อยู่ร่วมกันการก่อตัวขึ้นของพรมแดนทางความคิดจึงเป็นเสมือนพรมแดนทางกายภาพที่กั้น ขวางแบ่งแยก หรือทำหน้าที่สร้างความเข้าใจและ/ หรือสร้างความสับสน ต่อตัวตนและต่อคน อื่นไปต่าง ๆ นานา และรวมไปถึงการที่ผู้ที่พยายามเข้ามาพื้นที่หรือเส้นแบ่งอาจจะต้องเผชิญ กับวิบากกรรมสารพัด อาทิเช่น การประณาม ความเกลียดชัง การถูกเอารัดเอาเปรียบ (จักรกริช สังขมณี, 2551) และสิ่งหนึ่งที่เห็นได้จากงานเขียนที่สำคัญของ ธงชัย วิริยจะกุล (2559) ได้ศึกษาเรื่อง “กำเนิดสยามจากแผนที่ ประวัติศาสตร์ภูมิกายาของชาติ”

สรุปได้ว่า มโนภาพเรื่อง “เขตแดน” ของสยามก่อนสมัยใหม่ไว้ 8 ประการ คือ ประการแรก สยามถือว่ามันมิได้ถูกกำหนดหรืออนุมัติโดยส่วนกลาง ซึ่งการชี้เส้นเขตแดน เจ้าพระยาพระคลังไม่คิดว่าตนจะต้องทำ และไม่ใช่งานที่น่าสนใจสำหรับเจ้าเมืองเชียงใหม่ แต่เป็นเรื่องที่ประเทศอังกฤษสามารถทำได้ด้วยตนเอง หากต้องการจะทำโดยอาศัยความ ช่วยเหลือจากคนท้องถิ่น เช่น นายด่าน นายพราน หรือชาวบ้านที่หากินอยู่กับการเก็บน้ำผึ้ง หรือจับช้าง ประการที่สอง เขตแดนของแต่ละเมืองขึ้นอยู่กับว่าแต่ละเมืองสามารถดูแลพื้นที่

โดยรอบของตนได้ไกลแค่ไหน เมืองหนึ่งจึงไม่จำเป็นต้องมีชายแดนบรรจบกับอีกเมืองหนึ่งเสมอไป จึงไม่ต้องพุดเรื่องเส้นแบ่งเขต เนื่องจากว่า อาณาเขตเมืองรวมหลาย ๆ เมืองเข้าด้วยกันแล้วจะประกอบด้วยพื้นที่ของอำนาจต่าง ๆ เป็นหย่อม ๆ เป็นแห่ง ๆ โดยมีที่ว่างระหว่างเมืองเหล่านั้นเต็มไปหมด ประการที่สาม เขตแดนของอาณาจักรหนึ่งครอบคลุมไปถึงขอบเขตของหัวเมืองรอบนอกสุด และบริเวณที่พวกเขาใช้อำนาจได้ พ้นจากนี้ไปอาจเป็นพื้นที่ป่าเขาขนาดใหญ่ที่เป็นกันชนระหว่างอาณาจักรสองอาณาจักร มันจึงเป็นชายแดนที่ไม่มีเส้นเขตแดนหรือกล่าวอีกได้ว่าเป็น “เส้นหนา” ที่เป็นแนวราบขนาดใหญ่ ประการที่สี่ เขตแดนสยาม หมายถึง บริเวณทางไปสู่อุหรือทางผ่านชายแดนที่เป็นป่าเขาถือว่าเป็นชายแดน บ้านนายด่านจึงเป็นหลักหมายของสุดเขตอำนาจอธิปไตยที่มีเหนือดินแดน

ฉะนั้น “เขตแดน” ของอาณาจักรจึงขาดเป็นช่วง ๆ ไม่ต่อกันตลอด อาณาจักรก็ไม่ถูกล้อมรอบตลอดหมดด้วยเขตแดนประการที่ห้า บางแห่งบ้านนายด่านก็ไม่มี ความหมายอะไรในชีวิตชาวบ้านสองฝั่งเขตแดนสามารถเดินทางไปมาหาสู่กันหรือย้ายไปตั้งรกรากระหว่างเมืองชายแดนสองฝั่งได้อย่างเสรีประการที่หก หากรัฐสองรัฐหากเป็นฝ่ายอริกัน ประชาชนของสองฝ่ายก็ยังสามารถเข้าไปทำมาหากินในบริเวณแนวกันชนตามชายแดนได้ แต่ไม่สามารถผ่านเข้าไปในบริเวณที่อยู่ในอำนาจของเจ้าหน้าที่ของอีกฝ่ายหนึ่งได้ โดยสรุปก็คือชายแดนของสยามนั้นปลายสุดของภูมิศาสตร์การเมืองมีมากกว่าหนึ่งแบบ หนึ่งคือ ขอบเขตของอำนาจอธิปไตยที่อยู่ข้างในของ “ชายแดน” และอีกแบบหนึ่งคือชายแดนที่อยู่นอกพื้นที่เขตของอำนาจอธิปไตย และไม่มีเส้นเขตแดนอำนาจอธิปไตยและชายแดนไม่จำเป็นต้องเท่ากันพอดี ประการที่เจ็ด เขตแดนของรัฐไม่จำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบหรืออนุมัติจากอีกประเทศหนึ่งสามารถกำหนดขึ้นเองได้ ไม่จำเป็นต้องประชิดกันแต่ปล่อยให้พื้นที่กันชนระหว่างสองรัฐเอาไว้ ประการที่แปด ขณะนี้ในยุคสมัยใหม่ การเปิดหรือปิดชายแดนสื่อถึงความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศว่าราบรื่นเพียงใด ซึ่งชายแดนในยุคก่อนสมัยใหม่สำหรับ “ทางเงินทางทอง” ก็จะไม่ห้ามชาวบ้านเดินผ่านหรือเข้าไปทำมาหากินจะตั้งรกรากใกล้เมืองชายแดนของกันและกันโดยไม่ต้องขออนุญาตก็ได้ขณะเดียวกันก็มีชายแดนอีกแบบที่ห้ามฝ่ายศัตรูล่วงล้ำ คือ คู่อริมักเลือกที่จะปล่อยให้พื้นที่ระหว่างกลางไว้เป็นกันชนแยกสองฝ่ายออกจากกันและต้องคอยระวังมิให้สายลับของอีกประเทศหนึ่งเข้ามาและส่งสายลับไปสอดส่องความเคลื่อนไหวของอีกฝ่ายหนึ่ง

จากข้อสังเกตที่กล่าวมาทั้งหมด เราจะเห็นได้ว่ามีเส้นเขตแดนสารพัดซึ่งอาจไม่ติดต่อกันแต่ทว่ายืดหยุ่นได้ บางชนิดหนาเตอะ บางชนิดพร่ามัว บางแห่งเลือนหายไปหรือไม่เคยมีอยู่เลย สยามก่อนทศวรรษสุดท้ายของศตวรรษที่ 19 จึงมิได้มีรูปร่างเหมือนชวานโบราณ แต่เป็นการปะติดปะต่อกันขึ้นมาของหน่วยอำนาจต่าง ๆ ที่มีได้ติดต่อกัน มีคนหลากหลายสังกัดอยู่ปะปนกันในบริเวณเดียวกัน ในขณะที่กองสอดแนมกำลังทำงานอยู่ใกล้เมืองชายแดนของอีกฝ่ายหนึ่งและดินแดนที่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจก็อาจกลายเป็นของกำนัลเพื่อมิตรภาพได้ ในกรณีเช่นนั้นชายแดนอาจหดลงนิดหน่อยแต่ก็ไม่เป็นไร ดังที่นักวิชาการท่านหนึ่งได้กล่าวถึงจารีตของอุษาคเนย์ไว้ว่า “การยกดินแดนชายขอบให้กันมิได้ถือว่าเป็นอันตรายต่ออาณาจักรตราบเท่าที่หัวใจของอชิปัตย์ (ศูนย์กลาง) มิได้ถูกกระทบกระเทือน การยกดินแดนให้กันถือเป็นกุศโลบายที่ชอบธรรม” (ธงชัย วินิจจะกุล, 2556; หน้า 105–110) ดังนั้นคำว่า “ปริมนทลของดินแดนหรือขอบเขตของอาณาจักรแต่เดิมจึงถูกกำหนด โดยความจริงรักภักดีของหัวเมืองที่มีต่อศูนย์กลางของอาณาจักรคือ ผู้คนที่จงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์มากกว่า หมายถึง ดินแดนส่วนใดส่วนหนึ่งในยุคสมัยนี้ความหมายของคำว่า พรมแดนหรือเขตแดนโดยบริบททั่วไปมักหมายถึงพรมแดนหรือเส้นแบ่งเขตแดนของรัฐชาติ (Nation Border) เช่น การกล่าวถึง “Transborder Issues” ในลุ่มน้ำโขง หรือการกล่าวถึงปัญหาแรงงานอพยพเข้ามาทำงานอย่างผิดกฎหมายว่า เป็นปัญหาข้ามชาติ (Transnational Issues) เห็นได้ว่าความหมายของคำว่า พรมแดนในบริบท ทั้งสองนั้นหมายถึง พรมแดนของรัฐชาติ การที่เส้นแบ่งเขตแดนของรัฐชาติได้เข้ามาผูกความหมาย และผูกขาดความคิดเกี่ยวกับพรมแดนนั้น จึงเป็นเรื่องที่ไม่น่าแปลกใจ

สรุปสำคัญในงาน ธงชัย วินิจจะกุล (2541, หน้า 164) คือ การเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับ“ตัวตนทางภูมิศาสตร์” (Geo-body) หมายถึง ปฏิบัติการของเทคโนโลยีในการจัดการ “เขตแดน” เพื่อสร้างพื้นที่ของความเป็นรัฐชาติ (Nation State) ขึ้นมา โดยอาศัยความรู้ในการจัดการพื้นที่หรือภูมิศาสตร์และสร้างสถาบันทางสังคมต่างๆขึ้นมารองรับแนวคิด “Geo-body” ทำให้การสร้างตัวตนทางภูมิศาสตร์ (The Geo-body) และประวัติศาสตร์ (History) เป็นเทคโนโลยีที่ทรงอำนาจของความเป็นชาติ โดยเฉพาะสิ่งที่มีอิทธิพลทรงอำนาจมากที่สุดคือการสร้าง “ชาตินิยม” ด้วยการนิยามความเป็น “คนไทย” (Thainess) หรือความเป็น “พวกเรา” (We-self) ที่แตกต่างจากคนอื่น (Otherness) ทำให้ “ไทย” มีความแตกต่างจากเพื่อนบ้าน

การปะทะระหว่างสยามกับฝรั่งเศสเกิดขึ้นในการแย่งชิงดินแดนฝั่งซ้ายของลุ่มน้ำโขง เป็นการยึดครองพื้นที่ที่ทั้งคู่ล้วนพยายามเข้าไปควบคุมประชากร และควบคุมกำลังพลแบบเดิมถูกแทนที่ด้วยการควบคุมประชากรแบบใหม่ คือ การสำรวจ สำนโนประชากรในยุคสมัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม รวมทั้งพยายามนิยามความหมายให้คนที่อยู่แผ่นดินไทยมีชาติพันธุ์เดียวคือ ชาติพันธุ์ “ไทย” กลุ่มชาติพันธุ์อื่นจึงถูกกลืนกลายเป็นไทย

เขตแดนหรือพรมแดนของรัฐชาติจึงถูกกำหนดอย่างแน่นอนตายตัวบนแผนที่ และต้องได้ยอมรับจากระบบกฎหมายระหว่างประเทศ เขตแดนบ่งบอกถึงอำนาจอธิปไตยและการควบคุมของรัฐเหนือประชาชนพลเมืองและการล่วงละเมิดเขตแดน อาจนำมาสู่การใช้กำลังทหารและความรุนแรงหรือการข่มขู่คุกคามใช้กำลังเพื่อปกป้องอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนของรัฐชาติและนับเนื่องแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา นักมานุษยวิทยาเริ่มใช้พื้นที่ชายแดนเป็นหน่วยวิเคราะห์ที่ช่วยทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับรัฐชาติ ในลักษณะที่เคลื่อนไหวและซับซ้อนมากขึ้น (ยศ สันตสมบัติ, 2551, หน้า 53-56)

การมองมโนทัศน์เกี่ยวกับ “พรมแดน” ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากงานวิเคราะห์มโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่รัฐ-ชาติ ของ Arjun Appadurai จากหนังสือ *Modernity at Large : Cultural Dimension of Modernity* โดย Appadurai กล่าวถึง “ชาติ” (Nation) ในฐานะ “สิ่งที่เกิดจากจินตนาการ” (Imagined Thing) เหมือน Benedic Anderson (1991) แต่ Appadurai ให้ความสำคัญต่อจินตนาการและภาพลักษณ์ที่เกิดจากจินตนาการ โดยมีรากฐานจากความคิดเรื่องชุมชนในจินตนาการ (Imagined Community) ของ Anderson (1988) ความคิดฝรั่งเศส (The French Idea) เกี่ยวกับจินตนาการที่นำไปสู่ความปรารถนาในการสร้างพื้นที่ร่วมกัน และเห็นว่าจินตนาการเหล่านั้นเป็นส่วนทั้งหมดที่นำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์บางอย่างและสิ่งใหม่ของกระบวนการวัฒนธรรมในโลก ดังนั้นจินตนาการจึงเป็นปฏิบัติการทางสังคม ถือว่าเป็นประเด็นสำคัญมาก ในการเชื่อมโยงไปยังการสร้างจินตนาการเกี่ยวกับพื้นที่ข้ามชาติ (Appadurai, 1991, p. 31) จะเห็นได้ว่า สนธิสัญญาสันติภาพ เวสฟาเลียทำขึ้นในปี 1648 ได้วางรากฐานสำคัญของการคิดเกี่ยวกับรัฐ-ชาติ โดยเฉพาะแนวคิดอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนทางภูมิศาสตร์ของแนวคิดรัฐ-ชาติ ในฐานะเป็นองค์กรคล้ายดัลล์ที่อัดแน่นและมีพรมแดนทางภูมิศาสตร์ชัดเจน องค์กรเบ็ดเสร็จภายใต้พรมแดนทางภูมิศาสตร์ หรือรัฐชาติในฐานะกล่องหรือซองบรรจุมีความชัดเจนมากขึ้นในงาน

ขณะที่ Taylor (1977) เสนอว่า “รัฐ-ชาติ” หรือ “รัฐสมัยใหม่” หรือรัฐที่ให้ความสำคัญทางพรมแดนภูมิศาสตร์และอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน สามารถอุปมาได้กับกล่องบรรจุที่ปิดตายและแยกขาดจากกล่องอื่น โดยแต่ละกล่องมีสิ่งบรรจุภายในคล้ายกันและมีรูปทรงเดียวกันทุกกล่อง (Isomorphism) ของ Anthony Giddens (1987) โดยอุปมารัฐว่าเป็น “กล่องบรรจุอำนาจ” แต่ Taylor ขยายแนวคิดออกไปหลายประการ เช่น ประการแรกมองรัฐ-ชาติในฐานะกล่องบรรจุอำนาจ เป็นลักษณะของรัฐที่เกิดขึ้นในช่วงหลังศตวรรษที่ 17 ถือว่ารัฐมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนทางภูมิศาสตร์โดยสมบูรณ์มีอำนาจผูกขาดการใช้ความรุนแรงในทุกซอกมุมของกล่องอาณาเขต ประการที่สองรัฐ-ชาติในฐานะกล่องบรรจุความมั่งคั่ง มีบทบาทหน้าที่ผลิตความมั่งคั่ง ประการที่สามรัฐ-ชาติในฐานะกล่องบรรจุวัฒนธรรม ผูกชุมชนทางจินตนาการของผู้คนไว้ภายใต้พรมแดนรัฐ-ชาติ ปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และวัฒนธรรมที่หลากหลายของกลุ่มคนให้กลายเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมแห่งชาติ และประการที่สี่รัฐ-ชาติในฐานะกล่องบรรจุสังคม ในความหมายที่รัฐสร้างตนเองให้เป็นสังคมร่วมของคนภายใต้พรมแดน ผูกความเป็นพลเมืองไว้กับรัฐได้รัฐหนึ่งประเภท “หนึ่งคนหนึ่งรัฐ หนึ่งคนหนึ่งชาติ” และขีดวงกิจกรรมทางสังคมการเมืองของคนไว้ในกล่อง เทย์เลอร์ เชื่อว่านับแต่ครึ่งหลังศตวรรษที่ 20 รัฐ-ชาติในฐานะกล่องบรรจุเริ่มไม่สอดคล้องกับความจริง เพราะช่วงนี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม คือ

โลกได้เปลี่ยนเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้รัฐ-ชาติในฐานะกล่องบรรจุกลายเป็น “กล่องที่มีรูรั่ว (A Leaking Container)” ผนังกล่องถูกแทงทะลุผ่านด้วยกิจกรรมเศรษฐกิจข้ามพรมแดนและการเดินทางข้ามพรมแดน (สิริวุฒติ เสนาคำ, 2546, หน้า 121) การมองรัฐ-ชาติในฐานะกล่องบรรจุได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักในทศวรรษ 1990 ประเด็นหลักในการวิจารณ์ คือ รัฐ-ชาติในฐานะกล่องบรรจุมิได้ดำรงอยู่จริง เพราะรัฐ-ชาติ ในยุโรปและที่เกิดขึ้นใหม่ในส่วนอื่นของโลกเกิดขึ้นภายใต้ระบบทุนนิยมอยู่ภายใต้ระบบจักรวรรดินิยม (Imperialism) และระบบอาณานิคม (Colonialism) ภายใต้อธิปไตยของข้าอำนาจทางการเมืองที่เหนือรัฐ-ชาติขึ้นไป รัฐชาติในความเป็นจริงจึงไม่ใช่กล่องบรรจุและกล่องบรรจุที่เพ็งรั่วในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 หรือถ้าเป็นกล่องบรรจุก็เป็นกล่องที่มีรูรั่ว ถูกพาดทับและแทงทะลุผ่านมาตั้งแต่ต้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ รัฐ-ชาติไม่เคยมีประสิทธิภาพในการสกัดกั้นการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนของสินค้า แนวคิดการเมืองวัฒนธรรมและผู้คน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า แผนที่และพรมแดนมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องและใกล้ชิดกันมาตั้งแต่อดีต ต่อมามีได้รับอิทธิพลแนวคิดของสายหลังทันสมัยจึงให้ความสำคัญกับความคิดและให้การความหมายที่กว้างของจำกัดของระบบ “ภูมิศาสตร์ทางกายภาพ” (Physical Geography) มาสู่ “ภูมิศาสตร์ทางความคิด” (Thinking Geography) ซึ่งมีนัยทัศน์แบบภูมิศาสตร์ทางความคิดนี้ ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะช่วยให้การมองเห็นความคิดจิตสำนึกและการแสดงออกทางพฤติกรรมในปรากฏการณ์ของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนบริเวณชุมชนเมืองนครพนม ได้อย่างลุ่มลึกและรอบด้านยิ่งขึ้น

บริบทเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดนครพนม

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดนครพนม ประกอบด้วย เขตเศรษฐกิจจังหวัดนครพนม กรอบความคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่จากการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจ ขั้นตอนการดำเนินการกำหนดพื้นที่เศรษฐกิจเพื่อการวางผังพื้นที่มีรายละเอียดแต่ละขั้นตอน บทบาทศักยภาพภาพ ปัญหา ข้อจำกัด และแนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดนครพนม ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. เขตเศรษฐกิจจังหวัดนครพนม

จังหวัดนครพนม ตั้งอยู่ในพื้นที่การคมนาคมเชื่อมระหว่างไทย สปป.ลาว เวียดนามและจีนเนื่องจากจังหวัดนครพนม มีสะพานมิตรภาพไทย-สปป.ลาว แห่งที่ 3 (นครพนม-คำม่วน) เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2554 เป็นสะพานที่เชื่อมต่อระหว่างประเทศไทย (จังหวัดนครพนม) กับ สปป.ลาว(แขวงคำม่วน) พื้นที่ฝั่งประเทศไทยที่บ้านห้อม ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เชื่อมกับฝั่ง สปป.ลาวที่บ้านเวินใต้ เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน ดังแสดงในรูปที่ 2.7-1 โดยมีความหมายของเส้นทางรวม 780 เมตร มีช่องลอดกว้าง 60 เมตร สูง 10 เมตร ช่องความกว้างสะพาน 13 เมตร และมีการจราจร 2 ช่อง ไม่มีทางรถไฟ ห่างจากตัวเมืองนครพนม 8 กิโลเมตร และห่างจากตัวเมืองท่าแขก ประมาณ 138 (นครพนม ท่าแขก หลักซาว เมืองวินท์ จังหวัดงฮาน ประเทศเวียดนาม) ระยะทาง 336 กิโลเมตร โดยสามารถเชื่อมโยงไปยังชายแดนจีนที่ด่านผิงเสียง มณฑลกว่างสี

และนครนานหนิง ประเทศจีน และเชื่อมไปเส้นทางหมายเลข 12 ของ สปป.ลาวดงเฮย จังหวัด กวางบิงห์ เวียดนาม) ระยะทาง 920 กิโลเมตร 10

ตามประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ 2/2558 ลงวันที่ 24 เมษายน 2558 เรื่องกำหนดพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ระยะที่ 2 ได้กำหนดในจังหวัด นครพนมท้องที่ ตำบลกुरुคู ตำบลท่าค้อ ตำบลนาทราย ตำบลนาราชควาย ตำบลในเมือง ตำบลบ้านผึ้ง ตำบลโพธิ์ตาก ตำบลหนองญาติ ตำบลหนองแสง ตำบลอาจสามารถ อำเภอ เมืองนครพนม ลำดำบลโนนตาล ตำบลรามราช ตำบลเวินพระบาท อำเภอท่าอุเทน จังหวัด นครพนม เป็นเศรษฐกิจพิเศษนครพนม จังหวัดนครพนม ได้ดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อม เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ดังนี้

ภาพประกอบ 3 อาคารสถานที่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดนครพนม
ที่มา : สำนักงานจังหวัดนครพนม กลุ่มงานศูนย์ดำรงธรรมจังหวัด (2562, หน้า 2)

ภาพประกอบ 4 พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดนครพนม 1,362 ไร่
ที่มา : สำนักงานจังหวัดนครพนม กลุ่มงานศูนย์ดำรงธรรมจังหวัด (2562, หน้า 2)

1. ศูนย์ส่งเสริมเศรษฐกิจการค้าผ่านแดนของจังหวัดนครพนม เพื่อเป็นศูนย์อำนวยความสะดวกในการเข้าออกสินค้าให้แก่ผู้มารับบริการ ซึ่งจังหวัดนครพนมจะใช้เป็นศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ ด้านการลงทุน (One Stop Service: OSS) ด้วย ซึ่งใกล้กับบริเวณสะพานมิตรภาพ 3 (นครพนม-คำม่วน) ในการเตรียมอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ OSS ได้กำหนดเจ้าหน้าที่จากส่วนราชการต่าง ๆ จำนวน 34 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่จากศูนย์ดำรงธรรม สำนักงานการต่างประเทศ ด้านศุลกากร ด้านตรวจพืช ด้านกักกันสัตว์ สำนักงานพาณิชย์ ตรวจคนเข้าเมือง สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน สำนักงานจัดหางาน และเจ้าหน้าที่ศูนย์ OSS ปฏิบัติงานประจำที่ศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านการลงทุน (One Stop Service : OSS)

2. ศูนย์โลจิสติกส์เพื่ออำนวยความสะดวกทางการค้าของจังหวัดนครพนม เพื่อส่งเสริมศักยภาพในการแข่งขันด้านการส่งออก และรองรับการขยายตัวทางการค้าของประเทศอย่างมั่นคงยั่งยืน ใกล้กับบริเวณสะพานมิตรภาพ 3 (นครพนม-คำม่วน)

3. โครงการสำรวจแนวเส้นทางตัดถนนเลี่ยงเมืองรอบสองและโครงการตัดถนนไปสู่ภูกระแตเพื่อให้มีเส้นทางเชื่อมโยงกับสะพานมิตรภาพ 3 (นครพนม-คำม่วน) ได้อย่างสะดวก สามารถแยกเส้นทางของการขนส่งไปสู่ด่านการค้าชายแดนกับการเข้าออกพื้นที่โครงการโดยไม่รบกวนกันและโครงการเชื่อมโยงโครงข่ายคมนาคมขนส่งทางบกและทางรางซึ่งก่อสร้างถนนเชื่อมต่อกับซานชาลาสถานีรถไฟจากอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น-จังหวัดนครพนม ที่มีปลายทางสิ้นสุดที่บริเวณสะพานมิตรภาพ 3 (นครพนม-คำม่วน)

4. โครงการศึกษาการจัดตั้งและออกแบบรายละเอียด ศูนย์การขนส่งชายแดนจังหวัดนครพนมเพื่อลดต้นทุนการขนส่งให้กับผู้ประกอบการลตรถวิ่งเที่ยวเปล่า เป็นการจัดการขนส่งที่มีเป้าหมายให้เกิดการใช้ประโยชน์จากขบวน ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด อีกทั้งยังเพิ่มมูลค่าทางการค้าระหว่างประเทศ อันเนื่องมาจากการขนส่งและพิธีการทางการค้าที่ลดขั้นตอนและสร้างความสะดวกและประหยัดในการขนส่ง ซึ่งขณะนี้ผลการศึกษาเสร็จแล้วอยู่ระหว่างการนำเข้าพิจารณาของคณะรัฐมนตรี

บทบาท ศักยภาพ ปัญหา ข้อจำกัดและแนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ
บทบาทของจังหวัดนครพนม จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันมีลักษณะของจังหวัดนครพนมเป็นเมืองการค้าชายแดน และการท่องเที่ยว โดยอาศัยสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 3 ที่บ้านเวินใต้ เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน เชื่อมไปยังทางหลวงหมายเลข 8 (นครพนม ท่าแขก หล้าขาวเมืองวิญห์ จังหวัดเงอาน ประเทศเวียดนาม) ไปยังชายแดนจีนที่ด่านผิงเสียง มณฑล, กวางสี และนครหนานหนิง ประเทศจีน และเชื่อมไปเส้นทางหมายเลข 12 ของ สปป.ลาว (ท่าแขก สปป.ลาว ดงเฮย จังหวัดกวางบิงห์ เวียดนาม)

1. กรอบความคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่จากการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจ

แนวทางการพัฒนาอำเภอเมืองนครพนม และอำเภอท่าอุเทน เพื่อกำหนดผังเศรษฐกิจ อำเภอเมืองนครพนม และอำเภอท่าอุเทน เป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางการกรอบความคิดเชิงพื้นที่ เพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจตามช่วงระยะเวลาดังนั้นการกำหนดแนวความคิดเชิงพื้นที่เศรษฐกิจ และการเจริญเติบโตของเมือง โดยการกำหนดกรอบแนวความคิดนี้จะนำไปสู่การวางผังพื้นที่เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของเมืองตามช่วง

ระยะเวลาที่กำหนดสำหรับองค์ประกอบของแนวทางการพัฒนาอำเภอเมืองนครพนม และ อำเภอท่าอุเทน เพื่อกำหนดผังเศรษฐกิจเมืองเชียงแสนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 เขตเศรษฐกิจขั้นต้น ซึ่งเป็นแนวเศรษฐกิจดั้งเดิมที่สะท้อนวิถีชีวิตของ คุณลักษณะในเมืองหรือพื้นที่นั้น ๆ ตั้งแต่ก่อนมีการออกแบบการวางผังเมืองหรือมีการออกแบบไปแล้ว ทั้งนี้อาจจะมีการผสมผสานไปยังเขตเศรษฐกิจสนับสนุนได้ โดยส่วนใหญ่ในพื้นที่นี้เป็นพื้นที่เมืองเดิม ที่มีการอยู่อาศัยอย่างหนาแน่น หรือเป็นศูนย์กลางการตั้งศูนย์ราชการ ท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่นี้มักเกิดขึ้นในลักษณะการค้าปลีก จากการบริโภคที่เกิดขึ้นจากคนในท้องถิ่น และการบริการด้านสาธารณะต่าง ๆ เป็นต้น

1.2 เขตเศรษฐกิจสนับสนุน เป็นเขตค่อนข้างกลมกลืนไปกับเขตเศรษฐกิจขั้นต้นเป็นอย่างมาก โดยส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่เพื่อเกษตรกรรม การดำเนินกิจกรรมเพื่อการขนส่งทั้งมวลชนและสินค้าในการสนับสนุนการค้าในเศรษฐกิจขั้นต้น ถึงแม้ว่าเขตเศรษฐกิจสนับสนุนนี้จะเป็นส่วนที่สนับสนุนกิจกรรมหลักในเขตขั้นต้นก็ตามแล้ว อาจจะเป็นส่วนที่มีการเชื่อมโยงเศรษฐกิจไปยังพื้นที่อื่น ๆ ของเศรษฐกิจขั้นต้นของพื้นที่เมืองอื่น ๆ ด้วย

1.3 เขตเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนา เขตนี้จะไม่มีมากในพื้นที่ของอำเภอเมือง นครพนม และอำเภอท่าอุเทน เขตนี้จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล หรือการเกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก เพื่อใช้ประโยชน์เพื่อการค้าหรือการส่งออกไปยังพื้นที่อื่นที่มีความต้องการในการใช้สินค้านั้น ๆ การพัฒนาเขตนี้ต้องได้รับการสนับสนุนด้าน โครงการพื้นฐาน และสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อการส่งเสริมการเข้ามาลงทุนในเขตพื้นที่

2. ขั้นตอนการดำเนินการกำหนดพื้นที่เศรษฐกิจเพื่อการวางผังพื้นที่ มีรายละเอียดแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 การศึกษาด้านเศรษฐกิจพื้นฐาน เป็นการดำเนินการรวบรวม และวิเคราะห์ ภาพรวมด้านเศรษฐกิจ และแนวโน้มการเจริญเติบโตในแต่ละมิติ

2.2 การศึกษาเชิงภูมิศาสตร์พื้นที่ เป็นการดำเนินการรวบรวมและวิเคราะห์ เชิงภูมิศาสตร์ของพื้นที่ เพื่อกำหนดเขต หรือระยะโดยรอบของพื้นที่ในแต่ละเขตเศรษฐกิจ

2.3 การกำหนดบริบทสภาพแวดล้อม เป็นการศึกษาบริบทการเชื่อมโยงไปยังพื้นที่ต่อเนื่องจากพื้นที่ที่กำหนด และยังเป็นการศึกษาโอกาสต่าง ๆ ในการพัฒนาในพื้นที่อีกด้วย

2.4 การกำหนดกิจกรรมในพื้นที่ เป็นการรวบรวมแนวทางตั้งแต่ต้น ทั้งด้านเศรษฐกิจพื้นที่ การกำหนดความเหมาะสมของพื้นที่ และกิจกรรมเชื่อมโยงต่าง ๆ เพื่อกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่

2.5 การกำหนดดัชนีชี้วัด และระยะเวลา เป็นสิ่งที่ต้องมีการทวนสอบกระบวนการพัฒนาหลังจากการออกแบบ และกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ในแต่ละพื้นที่ว่ามีการดำเนินการให้เป็นไปตามที่ได้มีการออกแบบผังพื้นที่ไว้หรือไม่ ตามการเจริญเติบโตที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา แนวโน้มการเจริญเติบโตตามการจำลองสถานการณ์เพื่อการออกแบบผังทางเลือกในแต่ละช่วงเวลา สำหรับแนวโน้มการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจ เพื่อกำหนดแผนพัฒนาผังพื้นที่ต่าง ๆ ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดนั้นสามารถแยกออกเป็นคุณลักษณะเชิงพื้นที่ที่สมควรรอบความคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่จากการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้

1. คุณลักษณะที่ 1 เขตเศรษฐกิจขั้นต้น

กิจกรรมหลัก ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ **ผลสะท้อน**จากการเจริญเติบโตที่เป็นไปตามจำนวนประชากรที่เข้ามาใช้บริการโดยทั่วไปเท่านั้น

2. คุณลักษณะที่ 2 เขตเศรษฐกิจสนับสนุน

กิจกรรมหลัก ได้แก่ Logistic center การกระจายสินค้า การแปรรูปบรรจุภัณฑ์ การบริการสาธารณสุขผลสะท้อนมาจากการสนับสนุนของท้องถิ่นเพื่อการผลักดันให้เกิดอุตสาหกรรมภาคบริการ โดยการใช้พื้นที่ที่มีความได้เปรียบด้านโครงสร้างพื้นฐานและองค์ความรู้ต่าง ๆ

3. คุณลักษณะที่ 3 เขตเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนา

กิจกรรมหลัก ได้แก่ การพัฒนาท่าเรือเพื่อการขนส่งสินค้าและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ใช้พาหนะที่มีความปลอดภัยสูง พัฒนาองค์ประกอบของระบบการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงระหว่างจังหวัดนครพนมกับ สปป.ลาว เวียดนาม และจีนผลสะท้อนมีความเป็นไปได้สูงที่ต้องได้รับการส่งเสริมสิทธิประโยชน์เป็นพิเศษมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ

3. บทบาทศักยภาพ ปัญหา ข้อจำกัด และแนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจ

พิเศษจังหวัดนครพนม

การวิเคราะห์ และประเมินศักยภาพ ปัญหา ข้อจำกัด ภัยคุกคามในการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจชายแดน จังหวัดนครพนม แผนพัฒนาจังหวัดนครพนม (พ.ศ. 2558-2561) ที่ได้กำหนดวิสัยทัศน์ของจังหวัดให้เป็น “เมืองน่าอยู่ ประตูกิจกรรมอาเซียนและจีนตอนใต้” ซึ่งสามารถสรุปการวิเคราะห์ศักยภาพ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและภัยคุกคามของจังหวัด ดังนี้ (แผนพัฒนาจังหวัดนครพนม พ.ศ. 2558-2561)

3.1 จุดแข็ง (Strengths) ประกอบด้วย

3.1.1 เป็นที่ประดิษฐานของพระธาตุพนม และพระธาตุสำคัญทางศาสนาในระดับภูมิภาคไทย สปป.ลาว และอินโดจีน

3.1.2 มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์เชื่อมโยงภาคอีสานของไทยกับเขตเศรษฐกิจจีนตอนใต้ (หนานหนิง และกวางตุ้ง) เส้นทางนี้เชื่อมต่อเขตเศรษฐกิจที่กำลังพัฒนา โดยใช้สะพานมิตรภาพไทย-สปป.ลาว แห่งที่ 3 เส้นทาง R8 R12 ของสปป.ลาวและNational Highway 1 (1A) ของเวียดนาม อาทิ 1) แหล่งทรัพยากรแร่และแหล่งผลิตไฟฟ้าในสปป.ลาว 2) ท่าเรือน้ำลึกในทะเลจีนใต้ (ห้วงอ่าว) เขตนิคมอุตสาหกรรมเหล็กกล้าเซินเยียง จังหวัดฮาดิงห์ เมืองวินห์ และเมืองฮานอยของเวียดนาม

3.1.3 มีแหล่งแม่น้ำสำคัญ เช่น ลุ่มน้ำสงคราม ลุ่มน้ำยาม ลุ่มน้ำกำ และลุ่มน้ำอูน

3.1.4 มีสนามบินประจำจังหวัด สะพานมิตรภาพไทย-สปป.ลาว แห่งที่ 3 ศูนย์ขนถ่ายและกระจายสินค้าชายแดน สถานีรถไฟคู่ (นครพนม-บ้านไผ่)

3.1.5 มีหน่วยงานที่เอื้อต่อการพัฒนาจังหวัด อาทิ โรงพยาบาลศูนย์สุขภาพอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยนครพนม และวิทยาลัยการปณิชานานาชาติ เป็นต้น

3.1.6 มีการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมที่มีมลพิษต่ำเพื่อรองรับผลผลิตทางด้านการเกษตรเช่น โรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์ปลา โรงงานแปรรูปข้าวโพดหวาน โรงสีข้าวขนาดใหญ่ โรงงานฆ่าสัตว์ที่ได้มาตรฐาน เป็นต้น

3.2 จุดอ่อน (Weaknesses) ประกอบด้วย

- 3.2.1 เศรษฐกิจท้องถิ่นในจังหวัดมีขนาดเล็กกว่าค่าเฉลี่ยของจังหวัดทั่วประเทศ
- 3.2.2 ประชาชนยากจนมีรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 39,224 บาท ต่อคน ต่อปี อยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประชาชนทั้งประเทศ
- 3.2.3 แรงงานมีระดับผลิตภาพต่ำเป็นอันดับ 3 ของประเทศ และขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะฝีมือ
- 3.2.4 อัตราการลงทุนจากนักลงทุนนอกจังหวัดต่ำ และธุรกิจท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากสะพานมิตรภาพต่ำ
- 3.2.5 ขาดบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข
- 3.2.6 ขาดการบริหารจัดการน้ำที่ดีให้ขาดน้ำในฤดูแล้ง

3.3 โอกาส (Opportunities) ประกอบด้วย

- 3.3.1 การพัฒนาเส้นทางนครพนม หนานหนิง และเมืองฉงจั่ว ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านของการเข้าสู่จีนตอนใต้ที่ให้การสนับสนุนสิทธิพิเศษด้านความร่วมมือทางการค้า การลงทุน และอุตสาหกรรมแก่จังหวัดนครพนม
- 3.3.2 โครงการสำคัญที่มีผลจังหวัดนครพนม ได้แก่ ท่าเรือน้ำลึกในทะเลจีนใต้ (ห้วงอ่าว) เขตนิคมอุตสาหกรรมเหล็กกล้าเซินเยียง จังหวัดฮาดิงห์ เมืองวินห์ และเมืองฮานอยของเวียดนาม
- 3.3.3 นโยบายสนับสนุนการทำกิจกรรมด้านการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของรัฐบาล การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม และการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของรัฐบาล

3.4 ภัยคุกคาม (Threats) ประกอบด้วย

- 3.4.1 เส้นทาง R8 และ R12 ไม่อยู่ในกรอบความร่วมมือการขนส่งของประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
- 3.4.2 ภัยความมั่นคงทางชายแดน ได้แก่ ยาเสพติด สินค้าหนีภาษี การลักลอบเข้าเมืองทางชายแดน การเกิดโรคระบาดหรือโรคติดต่อจากประเทศเพื่อนบ้าน บ่อนการพนัน การลักลอบค้าสัตว์ป่าข้ามแดน
- 3.4.3 ภัยธรรมชาติ ได้แก่ ภัยแล้งหรือน้ำท่วมในฤดูฝน

3.4.4 การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศของไทยที่ช้ากว่าประเทศเพื่อนบ้าน เช่น 3G wifi ในพื้นที่สาธารณะ

สำหรับจุดผ่านแดนและจุดผ่อนปรนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดนครพนม ได้แก่

1. จุดผ่านแดนถาวรสะพานมิตรภาพ 3 (นครพนม-คำม่วน) บริเวณบ้านห้อม ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมืองนครพนม เป็นเขตติดต่อกับบ้านเวินใต้ เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน ระยะทาง 17.9 กิโลเมตร เปิดตั้งแต่ 06.00-22.00 น. ทุกวัน

2. จุดผ่านแดนถาวร ท่าเทียบเรือเทศบาลเมืองนครพนม ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม ติดต่อกับเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน ระยะทาง 17.2 กิโลเมตร เปิดตั้งแต่ 08.00-18.00 น. ทุกวัน

3. จุดผ่อนปรน บ้านหนาด หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองนครพนม เป็นเขตติดต่อกับบ้านปากเป้ง เมืองท่าแขก ระยะทาง 28.7 กิโลเมตร เปิดตั้งแต่ 07.30-15.00 น. ทุกวันอังคารและวันหยุดดี

4. จุดผ่อนปรน บ้านท่าอุเทน ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน เป็นเขตติดต่อกับบ้านหินบูน เมืองหินบูน แขวงคำม่วน ระยะทาง 34.8 กิโลเมตร 08.00-16.00 น. ทุกวันจันทร์และวันหยุดดี จากกรณีนี้หากจะพิจารณาบทบาทของพื้นที่อำเภอเมืองนครพนมและอำเภอท่าอุเทน ในฐานะเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษแล้วนั้น บทบาทของอำเภอเมืองนครพนมและอำเภอท่าอุเทน”เมืองท่าส่งสินค้าไปยังสปป.ลาวเวียดนามและจีน” ดังจะเห็นได้จากมูลค่าการค้าที่เพิ่มขึ้นในปี 2556 มีมูลค่าการค้าสูงถึง 38,822 ล้านบาท

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการบริหารการพัฒนาจังหวัดนครพนมเมืองชายแดนสู่เขตเศรษฐกิจพิเศษผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพรมแดน พื้นที่ และเขตเศรษฐกิจพิเศษที่สอดคล้องกับงานวิจัยในครั้งนี้ มีดังนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพรมแดน

การทำความเข้าใจในประเด็นเกี่ยวกับแผนที่ พรมแดน พื้นที่ทางสังคมขามพรมแดนศาสนาตลอดจนชาติพันธุ์และการอ้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ขามพรมแดน ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารที่เป็น งานศึกษาคนควาวิจัยของนักวิชาการหลายท่าน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างกรอบแนวคิดและออกแบบงานวิจัยในครั้งนี้ อาทิ งานเชิงสำรวจเรื่องแผนที่และพรมแดนของ พยณต ทิมเจริญ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ทรงยศ แวงหงษ เปนตน และงานวิจัยเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมขามพรมแดน ของ ปารีชาติ หาญไชยชนะ สุขุมพันธ์ บริพัตร กิติรัตน์ สหพันธ์ และสุชาวน มีหนองหวา กนกวรรณ มะโนรมย อัจฉรา รัญดิตรรม วาสนา ละอองปลิว ประสิทธิ์ สิปรีชา เดชา ตั้งสีฟ้า ยศ สันตสมบัติ เปนตน โดยจะนำเสนอพอเปน สังเขป ดังต่อไปนี้

1. งานวิจัยเชิงสำรวจแผนที่และพรมแดน ในบทความชื่อ “ภูมิศาสตร์ : แผนที่กับปัญหาเขตแดนไทยและประเทศข้างเคียง” ของ พันเอกพยณต ทิมเจริญ ไดกลาวถึง แผนที่กับการสำรวจปกปนเขตแดนและการกำหนดเขตแดนไทย-อินโดจีนของฝรั่งเศสไววา ในอดีตประเทศไทยมีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาล ทางดามพมาเมืองมะริด ทะวาย ตะนาวศรี รัฎฐะยาและรัฎฐานเคยเปนของไทยลาวและกัมพูชาทั้งสองประเทศเปนประเทศราชของไทย มะลายูแต่เดิมมีเพียง 10 รัฎฐตกเปนเมืองขึ้นของไทยถึง 6 รัฎฐ คือ รัฎฐปาหัง เปรัก ไทรบุรี (เคดาห์) กลันตัน ตรังกานู และปัลลิส ภายหลังไดถูกมหาอำนาจตะวันตกคือ อังกฤษและฝรั่งเศสเขายึดครองไปหมดจนเหลือพื้นที่ประเทศไทยในปัจจุบัน ภายหลังจากที่ฝรั่งเศสได้ยึดครองดินแดนที่เคยเปนของไทยมาก่อน ต่อมาได้มีการกำหนดเขตแดนระหวางไทย-ลาว และไทย-กัมพูชา โดยมีการทำหนังสือสัญญาระหวางสยาม-ฝรั่งเศส ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1904 (พ.ศ. 2447) คณะกรรมการปกปนเขตแดนได้ทำแผนที่แสดงเขตแดนในสวนที่ไม่ไขแมนน้ำโขงในตอนทิวเขาหลวงพระบาง ตอแมนน้ำเหือง จนออกสูแมนน้ำโขง ดวยแผนที่มาตราสวน 1/200,000 จำนวน 5 ระวัง และในขวงทิวเขาพนมดงรัก 3 ระวัง เขตแดนเมืองเสียมราฐ พระตะบอง และจังหวัดตราด อีก 3 ระวัง ทำเสร็จแล้วแต่ยังไม่ได้พิมพ์ก็มีหนังสือสัญญา ลงวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ. 1907 (พ.ศ. 2450) ในสัญญาฝรั่งเศสคืนเมืองดามชายและจังหวัดตราดให้ไทย แต่ไทยยกเมืองเสียมราฐและพระตะบองให้ฝรั่งเศส ดังนั้นแผนที่คณะกรรมการปกปนเขตแดนที่ทำไปแล้วจึงต้องแก้ไขโดยเฉพาะเมืองดามชาย ซึ่งแต่เดิมเสนเขตแดนแยกจากแมนน้ำเหืองมาตามน้ำหมัน

ลงมาทางใต้จนถึงภูเขาเมี่ยง (ไม่ใช่ภูเขาเมี่ยง) แลวจึงยกขึ้นไปทางเหนือผานภูซัด ภูสอยดาวและไปตามเส้นทางที่ลาวอาจกรณีบานรมกลางจนไปถึงภูเขาเมี่ยง ไต่แกไขเส้นทางเขตแดนใหม่ไปตามแม่น้ำเหือง แลวแยกไปทางน้ำเหืองยกขึ้นทางทิศเหนือจนไปถึงตาน้ำที่ภูเขาเมี่ยงสวนตอนทิวเขาพนมดงรักเส้นทางเขตแดนแต่เดิมลากมาถึงจุดแบ่งเขตของจังหวัดศรีสะเกษกับจังหวัดสุรินทร์ตรงของสง่าก็จะแยกไปทางทิศใต้ไปถึงทะเลสาบเขมร แลวกันเอาจังหวัดเสียมราฐและพระตะบองไว้ในเขตไทย สวนจังหวัดตราดอยู่ในเขตของอินโดจีน แผนที่ทั้ง 3 ระวางนี้ยกเลิกและมีการตั้งคณะกรรมการปกปนเขตแดนขึ้นมาใหม่อีกชุดหนึ่ง ทำการปกปนเขตแดนตั้งแต่ของสง่าไปตามสันปันน้ำทิวเขาพนมดงรัก จนถึงจุดแบ่งเขตระหว่างจังหวัดบุรีรัมย์กับจังหวัดสระแก้วเส้นทางเขตแดนจะลงพื้นราบในเขตอำเภอตาพระยา อรัญประเทศ คลองหาด จังหวัดสระแก้ว ต่ออำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี แลวขึ้นสันปันน้ำของทิวเขาบรรทัดจนถึงปลายทิวเขา จึงวกออกสู่ทะเลที่บานหาดเด็กอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด สร้างหลักเขตใหญ่ไว้ 73 หลัก หลักเขตย่อย 1 หลักพร้อมกันทำแผนที่คณะกรรมการ ปกปนเขตแดน มาตราสวน1/200,000 จำนวน 5 ระวาง แสดงรายละเอียดแดนไว้ สำหรับแม่น้ำโขงนั้นได้ทำสัญญาวันที่ 25 สิงหาคม ค.ศ.1926/ พ.ศ. 2469

จากนั้นก็มีการปกปนเขตแดนกันด้วยแผนที่ Tracc dc la Frontiere Siamoise du Makong ซึ่งเป็นแผนที่จากรูปถ่ายทางอากาศใน “บทนำ : รายงานการสำรวจแนวพรมแดนไทย-พม่า-ลาว-กัมพูชา” ที่เสนอโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ สรุปรายงานการสำรวจขึ้นนี้ (พ.ศ. 2533) เริ่มต้นจากแนวความคิดที่ว่า ในปัจจุบันประเทศไทยประสบความสำเร็จอย่างมากในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม การพัฒนาเศรษฐกิจเริ่มต้นอย่างเป็นทางการด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเมื่อ พ.ศ. 2504 และในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงต้นทศวรรษที่ 2530 ซึ่งเป็นระยะเวลาของการสำรวจของเรา ประเทศไทยมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจถึงปล้กว่า 10 เปอร์เซ็นต์เป็นเวลาติดต่อกันหลายปี ดังนั้นประเทศไทยจึงกลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและศิลปวัฒนธรรมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กอปรกับการที่ไทยมีพรมแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้านถึง 4 ประเทศคือ กัมพูชา ลาว พม่า และมาเลเซีย พรมแดนด้านไทย-กัมพูชา ประมาณ 800 กิโลเมตร ไทย-ลาว 1,750 กิโลเมตร ไทย-พม่า 2,202 กิโลเมตร และไทย-มาเลเซียประมาณ 500 กิโลเมตร ความ

เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจดังกล่าวจึงมีผลกระทบต่อขามพรมแดนอันยาวเหยียดนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นความหมายในบทความนี้ คำว่า “พรมแดน” จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดทางเศรษฐกิจ ได้กล่าวไว้ จุดที่ทำการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันหลายจุด เช่น อำเภอคลองใหญ่ (ตราด) อำเภออรัญประเทศ (สระแก้ว) ชองเม็ก (อุบลราชธานี) และตลอดแนวแม่น้ำโขง ในภาคอีสาน จนถึงอำเภอแมสาย (เขียงราย) อำเภอแมสอด (ตาก) อำเภอสังขละบุรี (ด่านเจดีย์สามองค์ กาญจนบุรี) จนกระทั่งถึงเกาะสองหรือวิกตอเรียพอยต์ (ระนอง) ต้องถือว่าแนวพรมแดนมีความสำคัญยิ่งในดานทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมด้วยป่า-สัตว์-แร่ธาตุ

ปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทย กล่าวโดยย่อคือความเจริญของไทยนั้นอาศัยและพึ่งพิงวัตถุดิบจากประเทศเพื่อนบ้านเหล่านี้เป็นจำนวนมากวัตถุดิบดังกล่าวได้กลายเป็นสินค้าที่ไทยได้เพิ่มตัวเลข (value-added) ให้กับอัตราการเจริญทางเศรษฐกิจของไทย แต่ในขณะเดียวกันก็มีปัญหาดานนิเวศวิทยาและการทำลายสภาพแวดล้อมตามมาด้วยนอกจากนี้แนวพรมแดนยังเป็นที่รวมของมนุษย์หลายชาติพันธุ์และภาษามีความแตกต่างและหลากหลายทางดานศิลปวัฒนธรรมอย่างน่าสนใจไม่ว่าจะเป็นชนกลุ่มใหญ่ เช่น ไทย เขมร ลาว พม่า หรือชนกลุ่มน้อย เช่น ชา ขมุ ส่วย (กูย) ชอง มอญ ชาวเล ตลอดจนชาวเขาเผ่าต่าง ๆ สมดังคำของนักมานุษยวิทยาที่ว่า เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็น Paradise of Anthropologists และที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ พรมแดนเหล่านี้ มีหลายจุดที่ได้มีความสำคัญอย่างยิ่งในดานอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพราะเป็นดินแดนที่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุมากมายมองย้อนกลับไปเป็นพัน ๆ ปี มีวัฒนธรรมหลากหลายและมีธรรมชาติงดงามแม้ว่าจะถูกทำลายลงไปพร้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจและการสงครามก็ตามในหนังสือชื่อ “ทองตะเข็บแดนสยาม : การสำรวจแนวพรมแดนไทย-พม่า-ลาว-กัมพูชา” ทรงยศ แวหงษ์ ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะสำรวจพรมแดนของ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้อ้างถึงผลงานของนักมานุษยวิทยา (สมัครเล่น) บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ซึ่งได้เขียนเกี่ยวกับผู้คนหลากหลายพันธุ์ในอาณาบริเวณประเทศไทยทางตอนเหนือ อันเป็นงานปลุกมโนสำนึกเกี่ยวกับสังคมไทย (หากจะไม่ใช้คำว่าประเทศไทย) สะท้อนให้เห็นชีวิตของผู้คนที่หลากหลายทั้งทางเผ่าพันธุ์ และขนบจารีตประเพณี รวมทั้งงานของ จิตร ภูมิศักดิ์ และ บรรจบ พันธุเมธา มีส่วนอย่างมาก

ที่ช่วยใหม่ของคนไทยแตกต่างไปจากทัศนะเดิมที่เคยให้ความสำคัญเฉพาะคนที่อยู่ในเขตศูนย์กลางมากกว่าคนที่อยู่บริเวณชายขอบของสังคม

2. งานวิจัยเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมข้ามพรมแดน ในข้อเสนอเรื่อง“ภาพรวมเอเชียและแนวโน้มอุตสาหกรรมที่ 21 รวมทั้งทางหลวงสายเอเชีย” ของ ม.ร.ว. สุขุมพันธุ์ บริพัตร ในการประชุมสัมมนาเรื่อง “ทวีปของเรา : เอเชียจากศตวรรษที่ 20 สู่ 21” ได้กล่าวถึงการส่งเสริมความร่วมมือในระดับอนุภูมิภาคและทางหลวงสายเอเชีย สรุปว่าได้มีความร่วมมือในกรอบหกเหลี่ยมเศรษฐกิจหรือความร่วมมือในกรอบอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (GMS) ระหว่างไทย-ลาว-กัมพูชา-พม่า-เวียดนามและจีน โดยการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจ(Economic Corridor) เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ การสร้างงาน การกระจายรายได้และเสริมสร้างความเจริญร่วมกันระหว่างประเทศเพื่อนบ้านที่มีความใกล้ชิดกันทางภูมิศาสตร์ เชื้อชาติและวัฒนธรรม ซึ่งโครงการนำร่องได้แก่ การพัฒนาแนวพื้นที่เฉพาะฝั่งตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor) ที่เชื่อมโยงพม่า ไทยลาวและเวียดนาม (เกาะลันเตา-เมียวดี-แม่สอด-มุกดาหาร-สะพานมิตรภาพ-ดงฮาบ-และดานัง) โดยเริ่มดำเนินการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ระหว่างไทย-ลาว ที่จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งเชื่อมต่อกับถนนหมายเลข 9 ผ่านสะพานมิตรภาพของลาวไปยังท่าเรือดานังในเวียดนาม และการพัฒนาเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (North-South Economic Corridor) ที่เชื่อมโยงไทย-ลาว-จีน (เชียงของ-หลวงน้ำทา-บ่อเต็น) และไทย-พม่า-จีน (แม่สาย-ท่าขี้เหล็ก-เชียงตุง-ต่าหลัว) ส่วนที่เกี่ยวกับทางหลวงสายเอเชีย (Asian Highway) เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการคมนาคมขนส่งในภูมิภาค และสนับสนุนการค้าและการท่องเที่ยวระหว่างภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงโดยมีไทยเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งทางบกของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยไทยได้สนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงเส้นทางรถไฟระหว่างสิงคโปร์และคุนหมิง (Singapore-Kunming Railway Link) โดยมีไทยเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงกับสิงคโปร์และมาเลเซีย กับพม่าในตอนใต้และฝั่งตะวันตกและกับลาว กัมพูชาและเวียดนามในฝั่งตะวันออกไปจนถึงคุนหมิงในตอนใต้ของจีน

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลกระทบของการเปิดจุดผ่านแดนไทย-ลาวที่มีต่อชุมชนของเม็ก” ของ กิติรัตน์ สีห์บัณฑิต และสุเชาวน มีหนองหว้า พบว่า ชุมชนของเม็ก นับเป็นชุมชน

ที่มีกำเนิดและการพัฒนาที่แตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ ในประเทศไทย หรือแม้แต่ชุมชนที่มีอยู่ชายแดนไม่ว่าจะเป็นอำเภอเบตง จังหวัดยะลา หรือชุมชน อำเภอแมสวาย จังหวัดเชียงราย กล่าวคือ เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นมา เมื่อปี พ.ศ. 2532 อันเป็นผลมาจากนโยบายรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่ต้องการเปิดพรมแดนค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้าน เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ผลจากการศึกษาระบุว่าตามของแม็กแต่เดิมไม่ปรากฏว่ามีชุมชนถาวรตั้งอยู่ จนกระทั่งรัฐบาลในสมัยพลเอกชาติชาย ได้นำบุกเบิกพื้นที่ป่าสงวนจัดสร้างพื้นที่อยู่อาศัยและอาคาร ร้านค้า ซั้วคร่าวเพื่อให้ประชาชนมาอยู่อาศัยและทำการค้า ภาวิเคราะห์ให้ดีแล้วจะพบว่า การเกิดชุมชน ของแม็กนั้น เกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐ รวมทั้งการตอบสนองนโยบายของรัฐ โดยใช้แรงจูงใจด้านปัจจัยการค้าให้ประชาชนในละแวกใกล้เคียงโดยเฉพาะ อย่างยิ่งในจังหวัด อุบลราชธานีได้หลังไหลเข้ามาอยู่และทำมาหากินในชุมชนของแม็ก โดยรูปแบบกิจกรรมในการดำรงชีวิต เน้นการค้าขายอย่างเดียว ขณะที่ชุมชนหมู่บ้านทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ไม่เน้นการค้าขาย การค้าและอุตสาหกรรมในครัวเรือนในการศึกษาเรื่อง “กระบวนการสร้างตัวตนของคนลาวอพยพพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว”

ปารีชาติ หาญไชยชนะ ซึ่งทำการศึกษากลุ่มคนลาวอพยพในจังหวัดนครพนม พบว่า กระบวนการสร้างตัวตนของคนลาวอพยพมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาโดยไม่ได้อึดโยงอัตลักษณ์เดิม หากแต่ปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นของแต่ละช่วง จากการศึกษาอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของลาวในช่วงแรกพบว่า คนลาวมีการสร้างอัตลักษณ์ในเชิงการสร้างอำนาจด้วยการขยายอิทธิพลการปกครองอย่างไรก็ตามภาพลักษณ์แสดงให้เห็นความเจริญที่ซ่อนเร้นความไม่มั่นคงและความอ่อนแอของตนเอง นั่นคือความไม่ปกแผนของเหลากษัตริย์ที่มีการชิงอำนาจซึ่งกันและกันช่วงต่อมาเมื่อลาวตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของฝรั่งเศสต้องอยู่ในภาวะของผู้ถูกกระทำด้วยการกดขี่ข่มเหงและลิดรอนสิทธิ คนลาวได้แสดงการตอบโต้ในรูปของการต่อต้านเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกิดขึ้นคือ ขบวนการปลดปล่อยประเทศลาวในยุคของรัฐบาลชาติที่มีพรมแดนเป็นเส้น แบ่งกันปฏิบัติการของโครงสร้างอำนาจรัฐได้กระทำต่อคนลาวใน 2 ลักษณะภายใต้โครงสร้างอำนาจรัฐที่แตกต่างกัน กล่าวคือ คนลาวในอีสานกระบวนกรสร้าง อัตลักษณ์นั้นกระทำการให้กลายเป็นอื่นด้วยการกดขี่และลิดรอนสิทธิกระทำการกลืนกลายจนทำให้คนลาวกลายเป็นคนไทยภาคอีสาน

ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหม่โดยการสร้างจักรวรรดิวิทยาใหม่หรือการปรับทัศนคติความเชื่อใหม่ คนลาวในภาคอีสานจึงมักเรียกตัวเองว่า เป็นคนไทยอีสานที่มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับคนลาวในประเทศลาว ต่อมาในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดปฏิบัติการที่ซ่อนทับโครงสร้างเดิม คนลาวต้องพบกับสภาวะสองสถานการณ์ คือ การยึดโยงวัฒนธรรมประเพณีด้วยการสร้างของความเปนลาว แมหญิงลาวกับผาซิ่นจึงเป็นสัญลักษณ์ในการยึดโยงวัฒนธรรมเอาไว้และในอีกสถานะหนึ่งคนลาวได้ปรับเปลี่ยนและยอมรับ สังคมใหม่ วัฒนธรรมใหม่ จึงทำให้คนลาวผู้เฒ่าตนเองเข้ากับระบบตลาด การแข่งขัน การดิ้นรนเพื่อการ เลี้ยงชีพ ทำให้เกิดปรากฏการณ์ไหลบ่าของคนลาวอพยพเขาสู่ประเทศเพื่อนบ้านที่สามารถตอบสนองการโตมาซึ่งเงินตรา โดยไม่ได้คิดถึงภาวะเสี่ยงและความปลอดภัยในตนเอง

สำหรับแบบแผนการดำรงชีวิตของคนลาวอพยพบริเวณชายแดนไทย-ลาว คนลาวที่อพยพเขามานั้นจะมีการเข้ามาใน 3 ลักษณะ คือ 1) ลี้ภัยการเมือง 2) เขามาแต่งงานกับคนไทย 3) มาขายแรงงาน จากสถิติการเข้ามาในจังหวัดนครพนมทำให้เห็นว่า คนลาวอพยพเขามาทำงานเป็นจำนวนมาก สอนใหญ่เขามาโดยผิดกฎหมาย ซึ่งในสายตาของคนไทยคนลาวกลุ่มนี้จะถูกเรียกว่า “คนต่างดาว” และมักทำงานเสี่ยงต่อความปลอดภัย ในการอพยพเพื่อการดำรงชีพนั้นแม่พวกเขาจะอยู่ในโครงสร้างที่ควบคุมให้อยู่เฉพาะที่ทางและบริเวณจำกัด แต่ก็สามารถปรับตัวและแสดงตนเองให้อยู่เฉพาะที่ทาง เช่น การสร้างคุณค่าและความดี ซึ่งถือเป็นมานับไม่ไหวโครงสร้างของสังคมไทยไปลิตรอนสิทธิและกดขี่พวกเขามากเกินไป นอกจากนี้ยังมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อคนไทยอันเป็นการสร้างความสัมพันธ์แบบบ้านพี่เมืองน้องให้คงอยู่ตลอดไป

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การทองเที่ยวคาสีโนบนเสนพรมแดน : ผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร” ของ กนกวรรณ มโนรมย ซึ่งศึกษากลุ่มชาติไทย-เขมรในฝั่งประเทศไทยที่อยู่ห่างจากคาสีโนชายแดนเขมรประมาณ 1.5-2 กิโลเมตร พบว่าการตั้งคาสีโนบนเสนพรมแดนบริเวณติดกับด่านตรวจคนเขาเมืองโสมซ์ (O Smach) ฝั่งประเทศเขมร ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับด่านตรวจคนเขาเมืองกาบเซ็ง จังหวัดสุรินทร์ ไต่ส่งผลกระทบต่อคนทองถิ่นซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เชื้อสายไทย-เขมรในหมู่บ้านที่ตั้งติดกับชายแดนด่านสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจตลอดจนด้านจิตวิทยาและการพัฒนาพื้นที่ ความหมายของพรมแดนในทัศนะและการรับรู้ของ

คนในท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปตามประสบการณ์ที่มีต่อพรมแดนไทยในแต่ละบริบทของ เหตุการณ์และวันเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ความหมายของพรมแดนไม่หยุดนิ่งตายตัวและ เปรนพลวัตตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม บนเส้น พรมแดนในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การตอรองบนเส้นพรมแดน : ปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนชายแดนไทย” ของ อัจฉรา รัถยุดิธรรมและคณะ พบว่า การสร้าง พรมแดนรัฐชาติเกิดขึ้นบนพื้นที่ทางกายภาพโดยการขีดเขตแดนทางภูมิศาสตร์และโดยการ สร้างจินตนาการของความเป็นชาติ ผ่านกระบวนการจำแนกแยกแยะสถานะความเป็นพลเมือง ของผู้คนและการบังคับใช้อำนาจเหนือเส้นพรมแดนอย่างไรก็ตามปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ของผู้คนตามแนวชายแดนได้มีการก้าวข้ามพรมแดนและมีการตีความพรมแดนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าอำนาจรัฐเหนือพรมแดนนั้นถูกตอรองจนทำให้พรมแดนนั้นไม่สามารถทำ หน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ และการบังคับใช้อำนาจรัฐเหนือเส้นพรมแดนมีอิทธิพลต่อความ สัมพันธระหวางกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพื้นที่ชายแดนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเงื่อนไขที่มีการ แยกชิงทรัพยากรอย่างเข้มข้น

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนพลัด ถิ่นของชาวดาราอั้งในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่” ของ วาสนา ละอองปลิว ไตขอค้น พบว่า การเผชิญกับความเปราะบางของชาวดาราอั้งเกิดขึ้นภายใต้สภาวะของการถูกทำให้ เป็นผู้อยู่อาศัยในลำดับขั้นของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในพื้นที่ภาวะด้อยอำนาจนี้เกิดขึ้น ในบริบทของการเป็นกลุ่มคนที่อพยพมาหลังกลุ่มชาติพันธุ์อื่น การเป็นคนพลัดถิ่นที่ไร้ความ เชื่อมโยงทางสังคมและเศรษฐกิจกับกลุ่มอำนาจอื่นทำให้ถูกจัดวางไว้ในพื้นที่ของ “ความเป็นอื่น” ภายใต้สถานการณ์ที่ถูกทำให้ไร้พื้นที่ชาวดาราอั้งไม่ได้จำนนต่อภาวะดังกล่าว อย่างเฉื่อยชา แต่ได้ทำการตอรองเพื่อโค่นพื้นที่ทางสังคมของตน แต่การเป็นคนพลัดถิ่นด้อย อำนาจการตอรอง และสถานะภาพที่ไม่มั่นคงของตน ทำให้การสร้างพื้นที่ทางสังคมของ ชาวดาราอั้งไม่ได้ปรากฏผ่านศักยภาพของการติดตาม/ ตอบโต้กับอำนาจโดยตรงแต่ปรากฏ ผ่านการนิยามความหมายและการนำเสนออัตลักษณ์ของตนในการตอรองการสร้างพื้นที่ทาง สังคม โดยการนำเสนออัตลักษณ์ที่ต่างกันในการตอรองกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่แตกต่าง กันและปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขของความสัมพันธ์ที่หลากหลาย ทำให้ชาวดาราอั้งสามารถ อยู่รอดได้ภายใต้ภาวะชายขอบที่ตนเองเผชิญ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือญาติขามพรมแดนรัฐชาติ กรณีกลุ่มชาติพันธุ์มุงในประเทศไทย” ของประสิทธิ์ ลีปรีชา พบว่า ความเปนเครือญาติในสังคมมุงแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มรวมสายโลหิต (lineage/ lb cum) กลุ่มที่ 2 กลุ่มนับถือผี (Sub-clan 2 lb tug dab qhuas) กลุ่มที่ 3 กลุ่มแซตระกุล (Clan/ Xeen) กับกลุ่มญาติ (Neejtsa) ที่เป็นสมาชิกในแซตระกุลอื่น การเกิดขึ้นของเส้นแบ่งเขตแดนประเทศ การเมืองภายใต้การสถาปนาความเป็นรัฐชาติและสงครามเย็นที่ทำให้พี่น้องรวมสายโลหิตต้องแยกย้ายกันไปอยู่คนละมุมโลก และกลายเป็นคนต่างสัญชาติกันแม้ว่าเส้นแบ่งพรมแดนประเทศจะมีความหมายและความสำคัญอย่างมากในการกำหนดความเป็นพลเมืองของประเทศและความประพฤติของคนในชาติ แต่กลับปิดกั้นความสัมพันธ์ของกลุ่มพี่น้องรวมเครือญาติโดยเฉพาะในยุคอาณานิคมและยุคของสงครามเย็น แต่หลังจากนั้นก็ไหลต่นอยลงไปอย่างมากรั้งในยุคไรพรมแดน นอกจากนี้ยังมีงานที่ศึกษาเกี่ยวกับพรมแดนและการขามพรมแดนของ เดซา ตั้งลีฟ้า เรื่อง “มองผานดวงตาของกะเหรี่ยง “คนอื่น” สุวีริยาวิทยาเพื่อการศึกษาผู้ถูกบังคับพลัดถิ่นในพื้นที่ระหวางไทย-พม่า” โดยศึกษาผู้ถูกบังคับพลัดถิ่นบริเวณชายแดนไทย-พม่า พบว่า ผู้คนหลากหลายชนชาติและชนพื้นถิ่นจำนวนมากมีชีวิตอยู่ภายใต้ความโหดร้ายทำรูนของรัฐบาลเผด็จการพม่าตัวเลข ที่เดซา ตั้งลีฟ้า สรุปไว้คือในสิ้นปี พ.ศ. 2545 มีผู้คนที่ถูกบังคับพลัดถิ่นจากที่อยู่ของตนในพม่าสูงถึง 600,000 คน-1,000,000 คน อีกทั้งผู้คนจำนวนไม่น้อยได้อพยพขาม “เส้นแบ่งเขตแดน” ระหวางรัฐชาติไทยกับรัฐชาติพม่าและเปลี่ยนสภาพจาก “ผู้ถูกบังคับพลัดถิ่นภายใน” เป็น “ผู้ลี้ภัย” “พหุนิภัยจากการถูกรบ” “คนเขาเมืองผิดกฎหมาย” หรือ “แรงงานผิดกฎหมาย” ในฝั่งไทย ในแง่มุมของเดซา เสนอว่าทั้งหมดนี้เป็นวาทกรรมที่รัฐไทยหรือกฎหมายระหวางประเทศเป็นผู้กำหนดขึ้น กระนั้นชีวิตของพหุชนชาติและชนพื้นถิ่นสวนใหญ่ในอาณาบริเวณชายแดนไทย-พมานั้น ก็ไม่ได้สอดคล้องกับวาทกรรมที่มีรัฐเป็นศูนย์กลางเท่านั้น

การศึกษาวิจัยเรื่อง “อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ : การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย ของยศ สันตสมบัติ และคณะซึ่งเป็นการศึกษากระบวนการและปฏิสัมพันธ์ระหวางอำนาจพื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือตอนบนโดยให้ความสำคัญที่ประเด็นความสัมพันธ์ระหวางรัฐชาติกับกลุ่มชนท้องถิ่นในพื้นที่ตามแนวชายแดนและพรมแดน โดยเฉพาะที่ติดกับประเทศพม่าและลาว พบว่า

ชายแดนเป็นพื้นที่ของความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและอำนาจที่ซึ่งกระบวนการรวมศูนย์อำนาจของรัฐบาลและความพยายามทำให้เป็นหนึ่งในเดียวของชนชาติถูกกีดกันและทาทำย ทั้งนี้เพราะพรหมแดนหรือชายแดนเป็นพื้นที่แห่งความหลากหลายอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงไม่ได้มีความแน่นอนตายตัว หากแต่เป็นยุทธวิธีในการนำเสนอตนเองที่เลื่อนไหลและปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขสถานการณ์ และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไป อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ยังเป็นเรื่องของ การเจรจาต่อรองและการต่อสู้ด้วยการรื้อร้าวหรือขอบเขตทางชาติพันธุ์ซึ่งตนเองสร้างไว้ แยกแยกหรือชนกลุ่มอื่น ๆ และรัฐลอมเอาไวและการปรับเปลี่ยนจุดเผชิญหนาระหว่างชนกลุ่มต่าง ๆ กระบวนการรื้อร้าวและการสร้างใหม่อย่างต่อเนื่องนี้เอง ทำให้โครงสร้างทางอำนาจในพื้นที่ชายแดนมีการก่อรูป/ ผลิตใหม่และนิยามความหมายในลักษณะที่เลื่อนไหลไปตามบริบทและเงื่อนไขของการเจรจาต่อรองที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “Buddhism and the Spirit Cults in North–East Thailand” ของ Tambiah ได้เสนอว่า ในประเทศไทยหรือแม้แต่ศรีลังกาพระสงฆ์มีหน้าที่เกี่ยวกับพิธีกรรมและวิญญาน สำหรับคนทั่วไป พระวัดบ้าน (Gramavasi) ดำเนินกิจกรรมตามการศึกษาและศาสนา มากกว่าพระวัดป่า (Vanavasi) ที่ปฏิบัติกรรมฐานปลีกวิเวกจากสังคม แต่แท้จริงแล้วตามหลักศาสนาพระสงฆ์เป็นผู้ที่ต้องช่วยเหลือ โดยเฉพาะบิดามารดาผู้เจ็บไข้มวาจะอยู่ในสมณะเพศก็ตาม ดังนั้นการปลีกวิเวกมิได้หมายความว่าความวาจจะเป็นความผิดพลาดในความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบิดามารดาเนื่องจากผู้ดำรงสมณะเพศเองก็มีความสัมพันธ์กับสังคมในชุมชนของวัดอยู่แล้ว ในภาวะปัจจุบันที่สังคมมีความเปลี่ยนแปลงสูงตามกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเกิดการรับเอาแนวความคิดตะวันตก (Westernization) รับเอาความเจริญหรือความทันสมัย (Modernization) เจริญด้วยเทคโนโลยีเกิดผลต่อท้องถิ่นคือการครอบงำวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมพื้นบ้านประสบอุปสรรค วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกตีควาลาสมัยและไม่มีประโยชน์ผู้มีอำนาจนำวัฒนธรรมสมัยใหม่จากที่อื่นมาแทนที่ ทำให้วัฒนธรรมเดิมสูญหายไป ภายใต้วาทกรรม “การพัฒนา”

ตามแนวคิดแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม เกิดการบริโภคนิยม วัดถุนิยม มีพฤติกรรม ยื้อแย่งแข่งขัน ทำให้สังคมต้องตกอยู่ในอำนาจกิเลสอย่างยากที่จะถอนและยกตัวเองขึ้นมาได้ เพราะกิเลสได้ถูกหลอเลี้ยงให้เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมไปแล้วสุดท้ายกิเลสก็กลาย

เป็นเนื้อเดียวกันกับโครงสร้างจนไม่อาจแยกออกได้ ทำให้เห็นว่าการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ก็เป็นเรื่องธรรมดา อย่างไรก็ตามในขณะที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีกำลังเจริญไปอย่างรวดเร็ว ไดเกิดกระแสความคิดตามความทันสมัยที่ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) ที่ชี้ให้เห็นถึงผลร้ายของเทคโนโลยีที่มีต่อท้องถิ่นและหันมาให้ความสำคัญกับปราชญ์พื้นบ้านซึ่งเป็นทุนทางสังคมทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าวที่ว่า “ปัจจุบันแนวโน้มในการศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านมีมากขึ้น ให้ความสนใจกับปราชญ์ชาวบ้านมากขึ้น แทนที่จะชื่นชมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่และดูถูกภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่กลับสนับสนุนให้เรียนรูจากวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะชาวโลกคนพบว่าเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำลายทรัพยากรท้องถิ่นมาก” กล่าวโดยสรุปแล้ว ข้อเสนอของ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร เป็นการให้ภาพรวมของการส่งเสริมความร่วมมือในระดับอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงระหว่างไทย-ลาว-กัมพูชา-พม่า-เวียดนามและจีนโดยการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจ (Economic Corridor) ระหว่างประเทศที่มีความใกล้ชิดกันทางภูมิศาสตร์ เชื้อชาติและวัฒนธรรมงานศึกษาของ กิติรัตน์ สืบพันธุ์และ สุชาวณ มีหนองหวา ระบุว่าเศรษฐกิจชุมชนของเมืกรอยตรงต่อชายแดนไทย-ลาว เกิดขึ้นจากนโยบายเปลี่ยนแปลงนามรบเป็นสนามการค้าในยุครัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม

การศึกษาของ กนกวรรณ มะโนรมย ชี้ว่า การตั้งศาลินบนเสนพรมแดนโดสง ผลกระทบต่อคนท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์เชื้อสายไทย-เขมร ดานสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ สอนงานศึกษาของอัจฉรา รัถยุดิธรรม และคณะ ชี้ให้เห็นว่า การสร้างพรมแดนรัฐชาติเกิดขึ้นบนพื้นที่ทางกายภาพและจินตนาการของความเป็นชาติและจากการที่พรมแดนไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่าง สมบูรณ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพื้นที่ทำให้เกิดเงื่อนไขที่มีการแยงชิงทรัพยากรอย่างเขมชน ในขณะที่งานของวาสนา ละอองปลิว กล่าวถึง กลุ่มคนที่อพยพ การปนคนพลัดถิ่นที่ไรความเชื่อมโยงทางสังคมและเศรษฐกิจกับอำนาจอื่น ทำให้ถูกจัดวางไว้ในพื้นที่ความเปนอื่น ซึ่งสอดคล้องกับ ประสิทธิ์ ลีปรีชา ที่กล่าวถึงผู้ถูกบังคับพลัดถิ่นบริเวณชายแดนไทย-พม่า ทำให้ผู้คนหลากหลายชนชาติมีชีวิตอยู่ภายใต้ความโหดร้ายและเดชา ตั้งสีฟ้า ที่เสนอว่า การเปลี่ยนสภาพของผู้คนพลัดถิ่นที่อพยพขามเสนแบ่งเขตแดนระหว่างรัฐชาติจากผู้ถูกบังคับพลัดถิ่นภายในเป็นผู้ลี้ภัย คนเขาเมืองโดยผิดกฎหมาย และแรงงานผิดกฎหมายตามลำดับ

จากการศึกษาเอกสารของตน สรุปได้ว่า การปฏิสัมพันธ์ในบริเวณชายแดนของยุค สันตสมบัติและคณะ ได้เสนอไว้ว่า “ชายแดนเป็นพื้นที่ของความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและอำนาจ” เมื่อกล่าวถึง “พรมแดน” หรือ “พื้นที่ชายแดน” อาจมีการใช้คำใกล้เคียงกันหลายคำเกี่ยวกับการศึกษาอาณาบริเวณพื้นที่ดังกล่าว เช่น “ชายแดน” (Border) พรมแดน” (Frontier) “เขตแดน” (Boundary) “เส้นเขตแดน” (Borderline) “พื้นที่ชายแดน” (Borderland) และ “อาณาเขต” (Territory) หรือคำที่มีลักษณะสื่อถึงการเคลื่อนไหวไร้ขอบเขตเช่น “ข้ามเขตแดน”(Trans-Boundary) “ข้ามชาติ” (Transnational) และ “ข้ามแดน” (Cross-Border) เป็นต้น มีการพยายามนิยามหรืออธิบายลักษณะการใช้คำศัพท์เฉพาะของแต่ละคำอย่างระมัดระวัง แต่ไม่รวมถึงการแปลความหมายระหว่างภาษาที่แตกต่างกัน ทำให้ปราศจากความชัดเจนและถูกนำมาใช้ในบริบทต่างกัน มีนักภูมิรัฐศาสตร์ เช่น Anderson และ O'Dowd (1999) ได้แจกแจงความไม่ลงรอยของนิยามและนัยการใช้คำ เช่น เสนอคำว่า “พรมแดน” (Frontier) หมายถึงบริบทของพื้นที่บริเวณพรมแดนอย่างกว้าง ๆ ขณะที่คำว่า “เขตแดน” (Boundary) หมายถึงบริบทของพื้นที่พรมแดนที่แคบสุด ในส่วนพื้นที่เล็ก ๆ เฉพาะที่มีเส้นแบ่งกันอาณาเขต ส่วนคำว่า “ชายแดน” (Border) หมายถึง บริบทของพื้นที่อยู่ระหว่างพรมแดน (Frontier) กับเขตแดน (Boundary) และคำว่า “อาณาเขต” (Territory) เป็นบริบทพื้นที่ของอาณาเขตที่สะท้อนภาพหรือแนวคิดที่ยึดโยงกับการเมืองหรือระบบอำนาจของรัฐ (จักรกริช สังขมณี, 2550, หน้า 16-17)

การกำเนิดงานศึกษา “ชายแดน” (Border) และ “พรมแดน” (Boundary) ในทัศนะของนักมานุษยวิทยา รวมทั้งวิธีการศึกษาที่ใช้อันเนื่องเกี่ยวกับมโนทัศน์นี้ มีนักมานุษยวิทยาบางส่วนสนใจ “พรมแดนทางสังคม” (Social Boundary) ที่สัมพันธ์กับการสร้างกฎเกณฑ์ของความสัมพันธ์และการรวมกลุ่มของสมาชิกทางสังคม แต่สำหรับบางคนอาจสนใจ “พรมแดนทางวัฒนธรรม”(Cultural Boundary) แบ่งแยกความแตกต่างของโลกทางความหมายและบางคนสนใจพรมแดนที่แสดงลักษณะเฉพาะของ “พื้นที่ภูมิศาสตร์การเมือง” (Geopolitical Space) ทั้งสามองค์ประกอบสำคัญในการศึกษาดังกล่าว คือ ทางด้านสังคม วัฒนธรรม และอาณาเขต (Territorial) ไม่เพียงพอต่อการอธิบายความหมายของ “พรมแดน” ให้เกิดความสมบูรณ์ขึ้นได้ (Donnan and Wilson, 1999, p. 19) แต่เดิมในช่วงระยะแรก ๆ นักมานุษยวิทยาไม่ได้ให้ความสนใจกับการศึกษาเรื่องพรมแดนมากเท่าไรนัก ส่วนผู้สนใจศึกษาเรื่องพรมแดนก็มักใช้เป็นเพียงเครื่องมือในการอธิบายหรือจำกัดจำนวนและขอบเขต ของสิ่งที่ศึกษา

โดยทั่วไปการศึกษาเรื่อง “พรมแดน” ได้รับความสนใจในเรื่องเกี่ยวข้องกับการศึกษาประชากร ไม่ได้มุ่งเน้นศึกษาตัวของพรมแดนหรือในความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง และ นักมานุษยวิทยาเชิงโครงสร้างหน้าที่ในช่วงทศวรรษ 1950 ได้เน้นการศึกษาวิจัยแบบชุมชนศึกษา (Community Study) เป็นหลัก อย่างไรก็ตามตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา การศึกษาประเด็นเรื่องชุมชนศึกษาได้เปลี่ยนไป การศึกษาพรมแดนไม่ได้เน้นหรือจำกัดอยู่ใน “พื้นที่ทางภูมิศาสตร์” (Geographical Space) เท่านั้น แต่ยังยกระดับไปสู่เมืองต่าง ๆ ที่ได้รับเอกราชจากการเป็นอาณานิคม ในบริเวณพื้นที่ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายกลุ่มมีภูมิหลังและประสบการณ์แตกต่างกัน ทำให้การศึกษาเรื่อง “พรมแดน” ได้รับความสนใจจากนักมานุษยวิทยามากขึ้น (Donnan and Wilson, 1999, pp. 20–21)

ในการศึกษาเรื่อง “พรมแดน” (Boundary) ของนักมานุษยวิทยาที่โดดเด่นในช่วงระยะแรก ได้แก่ การศึกษา “พรมแดนทางชาติพันธุ์” (Ethnic Boundaries) ของ Fredrik Barth (1969) เสนอว่า ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์นั้นถูกสังคมสร้างขึ้น (Ethnic Groups are Socially Constructed) จากความเป็นส่วนบุคคลที่เป็นยุทธศาสตร์ในการปรับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้เหมาะสมภายใต้บริบทต่าง ๆ โดยผู้คนมักข้ามพรมแดนทางชาติพันธุ์ระหว่างกลุ่มที่เขาสามารถหาประโยชน์จากมันได้ และพยายามรักษาความสัมพันธ์นั้นไว้ให้เป็นไปตามปกติ ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของพรมแดนทางชาติพันธุ์งานของ Fredrik Barth (1969) มีประโยชน์ในการสรุปความเกี่ยวกับประเด็นสำคัญของการสร้างพรมแดนของชาติพันธุ์ (Ethnic Boundaries) แสดงให้เห็นว่า เราอาจไม่สามารถทำความเข้าใจกับกลุ่มชาติพันธุ์ได้ หากไม่เอาเรื่องส่วนตัวอันเป็นคุณลักษณะซึ่งเฉพาะทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ส่วนงานศึกษาเรื่องพรมแดนที่เชื่อมกับ “อัตลักษณ์” คือ งานของ Judith Okely (1983) โดยศึกษา “สัญลักษณ์ของพรมแดน” (Symbolic Boundaries) ของนักเดินทางชาวฮิปซีในบริเตนที่ยังคงสามารถดำรง อัตลักษณ์ของตนที่มีความแตกต่างในท่ามกลางของคนกลุ่มใหญ่ และเสนอคุณลักษณะสำคัญบางประการ ที่มีทั้งความแตกต่างและความคล้ายคลึงกับคนกลุ่มใหญ่ Okely ซึ่งให้เห็นว่า คุณสมบัติบางประการของฮิปซี เช่น ความเชื่อในเรื่องมลพิษถูกใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดง อัตลักษณ์ ที่คุณสมบัติสำคัญบางอย่างอาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และถูกแทนที่ด้วยสิ่งอื่น ยิ่งกว่านั้นมุมมองบางอย่างของฮิปซียังคงคล้ายคลึงกับมุมมองที่แพร่หลายทั่วไปของคนในสังคมและไม่ได้ทำให้อัตลักษณ์ของฮิปซีอ่อนแรงลงแต่อย่างใด

สำหรับการศึกษาของ Sandra Wallman (1978) ได้กล่าวถึง “พรมแดนทางสังคม”(Social Boundaries) และอธิบาย “พรมแดน” ในสองความหมาย คือ ความหมายแรกเกี่ยวกับโครงสร้างและองค์การที่เห็นว่า พรมแดนทางสังคม (Social Boundaries) ได้แสดงคุณลักษณะเฉพาะของขอบเขตและความเข้มแข็งของระบบสังคม เป็นพื้นที่ร่วมกันระหว่างระบบกับคนในสังคมนั้นพื้นที่ที่รวมเหล่านั้นเป็นสิ่งที่อยู่ระหว่างสองระบบทั้งในเรื่องของกิจกรรมและองค์การ ส่วนความหมายที่สอง เชื่อมโยงไปถึงการแสดงคุณลักษณะเฉพาะที่แยกคนไม่ใช่สมาชิกออกไปงานของ Wallman ศึกษาเชื้อชาติและชาติพันธุ์ในประเทศอังกฤษ ด้วยการแสดงให้เห็นการสร้างเส้นทางของการศึกษา “พรมแดนทางสังคม” (Social Boundaries) ว่า ต้องมองถึงความสัมพันธ์อันแตกต่างระหว่าง “อัตลักษณ์กับพื้นที่ที่รวมกัน” ของทั้งสองด้านในตัวของพรมแดน และเป็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพรมแดนและความหมายของพรมแดน อันเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาของ Anthony Cohen (1985) สนใจศึกษาชุมชนในประสบการณ์ของมนุษย์โดยเน้นประเด็นว่า “พรมแดนอะไร” ที่มีความหมายต่อคน กับ “ความหมายที่คนให้กับพรมแดน” พรมแดนจึงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น จากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น หรือคนที่ตนเองต้องการแบ่งแยกออกไป แต่ไม่เหมือนกับลักษณะเฉพาะของพรมแดนประชาชาติที่เราไม่สามารถตัดสินได้ว่า ปัจจัยจำแนกสัญลักษณ์ของพรมแดนนั้นเป็นอย่างไร หรือไม่สามรถชี้แจงชัดเจนนวว่า พรมแดนถูกขีดไว้ที่ไหนดังนั้น Cohen ยังเสนอว่า ความหมายของสิ่งต่าง ๆ อาจแตกต่างกันไปตามแต่ละส่วนบุคคล โดยสิ่งที่อยู่ด้านตรงกันข้ามของแต่ละพรมแดน อาจเป็นสิ่งเดียวกันหรือมีความหมายเหมือนกับสิ่งที่อยู่ข้างในของผู้ให้ความหมาย และตามความเป็นจริงแล้ว ความหมายบางอย่างของพรมแดน อาจถูกมองไม่เห็นจากมุมมองของคนอื่น ๆ (Cohen. 1985, pp. 12-13)

อย่างไรก็ตาม “พรมแดนของรัฐ” (State Boundaries) เกิดขึ้นอย่างชัดเจนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในการทำแผนที่ หรือเป็น “พื้นที่ทางภูมิศาสตร์” (Geographic Space) รวมทั้งการยอมรับในกฎหมายระหว่างประเทศว่า เป็นสิ่งบ่งบอกขอบเขตของอำนาจในการปกครองสูงสุดหรือควบคุมพลเมืองและสิ่งต่าง ๆ ภายใต้การบังคับของรัฐ แต่มีนักวิชาการบางคนกล่าวถึง “ความเป็นจริงของชายแดน” (Real Border) ว่ามีความแตกต่างจากสัญลักษณ์ของพรมแดน (Symbolic Boundaries) และการเห็นความจำเป็นในคุณค่าของอาณาบริเวณหรือดินแดน (Territorial) นั้น เป็นความเข้าใจผิดว่า “พรมแดนของรัฐ” อะไรก็ตามอาจเป็น

วัฒนธรรมและสัญลักษณ์ที่เด่นชัด ยิ่งกว่านั้นสัญลักษณ์ของพรมแดนยังไม่ใช่อะไรที่มีอยู่จริง หรือถูกชี้ว่าเป็นเครื่องหมายกำกับในทางกายภาพ อย่างไรก็ตามอาณาบริเวณพรมแดนทางภูมิศาสตร์การเมืองจำเป็นต้องมีวัฒนธรรมและสัญลักษณ์อยู่เสมอและวัฒนธรรมและสัญลักษณ์ของพรมแดนนั้นไม่ได้มีขอบเขตทางกายภาพของพื้นที่เสมอไป ถึงแม้ว่า “ชายแดนรัฐ” (State Border) เป็นสิ่งที่นักมานุษยวิทยาศึกษา แต่มักมีปัญหาในเรื่องจุดของเน้นพื้นฐานที่ได้จากการสังเกตค้นหา อันเป็นผลสะท้อนมาจากทฤษฎี แต่งานศึกษาพื้นที่พรมแดน (Frontier) รัฐ (State) และชายแดน (Border) เป็นสิ่งถูกศึกษาอย่างพิจารณาอย่างเด่นชัดในงานของ Edmund Leach (1960) เกี่ยวกับการศึกษา “พื้นที่พรมแดนของพม่า” (The Frontier of Burma) และนำเสนอให้เห็นว่า “มโนทัศน์ของยุโรป” (European Concepts) เกี่ยวกับการศึกษาพื้นที่พรมแดนไม่สามารถใช้ศึกษาได้ในทุกสถานที่ (Donnan and Wilson. 1999, p. 26) งานศึกษาวัฒนธรรมและพื้นที่ชายแดนในช่วงหลังทันสมัย (Cultural and Postmodern Borderlands) Rosaldo (1989) เห็นพ้องว่า การวิเคราะห์สังคมได้มุ่งไปสู่การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ “พื้นที่ชายแดน” (Borderland) ทำให้การศึกษา “วัฒนธรรมพื้นที่ชายแดน” ได้เคลื่อนย้ายจากการเป็นชายขอบเข้าสู่การเป็นศูนย์กลางของการศึกษา ในบางกรณี “ชายแดน” อาจเป็นเพียงตัวอักษรอยู่ในหนังสือ ส่วนตัว “เมือง” (Cities) ของโลกปัจจุบันกลับเพิ่มพูนไปด้วยชนกลุ่มน้อย มีความแตกต่างกันทั้งเรื่องของ เชื้อชาติ ภาษา ชนชั้น ศาสนา และรสนิยมทางเพศ การเผชิญหน้ากับความแตกต่างในสภาวะปัจจุบันจึงได้ แผ่กระจายไปทั่วในชีวิตประจำวันของคนในเมือง ดังนั้นพื้นที่ชายแดนไม่ได้เป็นพรมแดนของกลุ่มวัฒนธรรม ที่เป็นทางการเพียงอย่างเดียวแต่ยังเป็นชุมทางของการปะทะสังสรรค์กันของกลุ่มที่ไม่เป็นทางการอีกด้วย ทั้งในเรื่องของเพศสภาวะ อายุ สถานภาพ และความแตกต่างกันในเรื่องประสบการณ์ชีวิต (Rosaldo. 1989, p.28) ส่วน Gupta and Ferguson มองว่า พื้นที่ชายแดน (Borderland) เป็นสถานที่ของความขัดแย้งหรือความไม่ลงรอยกันในพื้นที่ เป็น “ความแตกต่างที่ไม่สามารถเปรียบเทียบกันได้” (Incommensurable Contradiction) เป็นบริเวณเขตพื้นที่ทับซ้อนกันของคุณลักษณะทางวัฒนธรรมจากการผสมผสานกันของวัฒนธรรมหลายรูปแบบ (Gupta and Ferguson. 1992, p. 18)

Andrew Walker (1997) ได้ศึกษาเรื่อง “ตำนานเรือทอง” (The Legend of the Golden Boat) ของเป็นการศึกษาชาติพันธุ์วรรณา และศึกษาประวัติศาสตร์การค้าการขนส่ง

ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของลาว ด้วยวิธีการศึกษาแบบใหม่บนพรมแดนทางตอนเหนือของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การศึกษาทางชาติพันธุ์วรรณาเน้นศึกษาในเรื่องการจัดการขนส่ง การค้า การลงทุนและข้าราชการของรัฐ ผู้รับผิดชอบการฟื้นฟูการสร้างความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนแถบลุ่มน้ำโขงตอนบนในปัจจุบัน ส่วนการศึกษาทางประวัติศาสตร์นั้น ได้เน้นถึงพัฒนาการของความสัมพันธ์ที่มีอย่างยาวนานและต่อเนื่องกันของผู้คนในบริเวณพื้นที่ Walker กล่าวถึง พัฒนาการปัจจุบันในภูมิภาคส่วนบนของแม่น้ำโขง มักถูกเข้าใจในรูปแบบการข้ามพรมแดนของสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจที่มีลักษณะพิเศษตามแบบเสรีนิยม งานวิจัยนี้ได้ค้นหาคำอธิบาย การแสวงหาความคล่องตัวและความขัดกันของพัฒนาการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจที่มีข้อโต้แย้งว่า “สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ” เป็นการจัดระเบียบบริเวณส่วนบนของแม่น้ำโขงจุดศูนย์กลางของความต่างกันในภูมิภาคนี้ คือ ปัจจัยของการค้าและการขนส่งที่เสรีมากขึ้น ทำให้มีโอกาสและเป็นสิ่งกระตุ้นให้มีการจัดระเบียบมากยิ่งขึ้น ในขณะที่ความไม่พึงพอใจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งการจัดระเบียบอย่างต่อเนื่องจึงเป็นสิ่งที่นำไปสู่ผลประโยชน์และโอกาสสำหรับการจัดการขนส่งการค้าการลงทุน รวมทั้งการเป็นเอเยนต์ของการแลกเปลี่ยนข้ามพรมแดนในทางทฤษฎีงานชิ้นนี้เน้นการจัดการระเบียบภายใน 3 ประการ คือ ประการแรก แสดงให้เห็นการจัดการและการควบคุมการขนส่ง และการค้าที่มียุทธศาสตร์อย่างยาวนานในการใช้อำนาจเหนือพรมแดนทางตอนเหนือของแม่น้ำโขง ประการที่สองเน้น ขอบเขตของความร่วมมือระหว่างชุมชนบริเวณพรมแดนกับรัฐในการใช้กฎระเบียบ ประการที่สาม ปรากฏขอบเขตทางสังคมและความขัดแย้งของพรมแดนว่าเป็นการแข่งขันของชุมชน เพื่อเพิ่มผลประโยชน์ที่ไม่คงเส้นคงวาในการจัดกฎเกณฑ์ของพรมแดน สิ่งที่มีหายไปในการอธิบายทางทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับพรมแดน คือการเป็นอาณาบริเวณที่ย่อหย่อนในเรื่องกฎหมาย ในกรณีคนภายนอกพรมแดนเข้ามาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับคนภายในพรมแดนของรัฐ ขณะบางคนอาจเห็นว่า การค้าเสรีในสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจอาจเป็นสัญญาณอันตรายต่ออำนาจรัฐในบริเวณพื้นที่พรมแดน แต่งานของ Walker ได้แย้งว่า การค้าเสรีในสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจเป็นสิ่งกระตุ้นแบบใหม่ และเป็นโอกาสของความร่วมมือในการวางกฎระเบียบร่วมกัน Walker ได้แสดงให้เห็นว่ากระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมแถบพรมแดนแม่น้ำโขงทางตอนเหนือของลาวไม่ได้ง่าย ไม่มีความสะดวก ไม่ได้จำแนกจัดหมวดหมู่และดูเหมือนว่า เป็นธรรมชาติของการเข้าร่วมระหว่างกฎระเบียบและรัฐ การควบคุมเศรษฐกิจและอดีตได้รับการทำทำว่า

รูปแบบของกฎระเบียบในพื้นที่ดังกล่าวได้เจริญรุ่งเรืองภายใต้ยุค “สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ” และเป็นยุคที่มีคุณลักษณะแบบเสรีนิยม เป็นการเปิดโอกาสและการเลื่อมลงของอำนาจรัฐ ส่วนการศึกษาเรื่อง Border Landscape ของ Sturgeon เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการเมืองการใช้ที่ดินในสองประเทศที่มีการเมืองการปกครองแตกต่างกัน คือ ประเทศจีน และไทยผ่านกลุ่มชาติพันธุ์ “อาฮา” ด้วยการศึกษาเปรียบเทียบสองพื้นที่ คือ ชาวอาฮาที่ “อาคาปู”(Akapu) จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย และที่ “เมงซง” (Mengsong) จังหวัดยูนนาน ประเทศจีนติดกับพรมแดนรัฐฉานของประเทศพม่า โดยให้ความสนใจศึกษาพรมแดนสองรูปแบบ คือการศึกษาพรมแดนในลักษณะความเป็นชายขอบของรัฐชาติ (The Margin or Edge of Nation-state) และศึกษาพรมแดนในลักษณะการเป็นเส้นแบ่ง (Dividing Line) ที่แยกผู้คนในสองรัฐชาติ (Sturgeon. 2005, p. 4) Sturgeon พบว่า มีกระบวนการ 3 ประการเกี่ยวข้องกับการสร้าง “ภูมิทัศน์พรมแดน” (Border Landscape) คือ กระบวนการสร้างความเป็นชายขอบของผู้คนและบริเวณภูมิทัศน์พรมแดน กระบวนการสร้างความเป็นพรมแดนและกระบวนการเผชิญหน้าระหว่างรัฐกับชาวอาฮา ในมุมมองเรื่องภูมิทัศน์ภายใต้ระบบการปกครองแตกต่างกัน ทำให้การเข้าถึงและการควบคุมทรัพยากรเป็นเรื่องเกี่ยวพันกับกระบวนการทั้งสาม Sturgeon ยังชี้ให้เห็นว่า พรมแดนเป็นพื้นที่เต็มไปด้วยทางการเมือง ทั้งความเป็นชายขอบของรัฐชาติ (Border-as-margin) และความสัมพันธ์ทางสังคมในการข้ามพรมแดน (Border-as-Line) สำหรับความหมายในความเป็นชายขอบของรัฐชาติ (Border-as-Margin) แสดงให้เห็นว่า ศูนย์กลางทางการเมืองได้สร้างความเป็นชายขอบของผู้คน พื้นที่และการใช้ที่ดิน ด้วยการเชื่อมโยงเข้าไว้ด้วยกัน ส่วนการจัดแบ่งกลุ่มผู้คนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ในช่วงโอกาสสำคัญของการแบ่งแยกรัฐ ด้วยนโยบายทางการเมืองในการแบ่งแยก โดยวางอยู่บนพื้นฐานของความนึกคิดอย่างกลับไปกลับมาในความเกี่ยวข้องกันของแผนงานของรัฐ

ในส่วนความหมายของความสัมพันธ์ทางสังคมในการข้ามพรมแดน (Border-as-Line) แสดงให้เห็นว่า พรมแดนเป็นแหล่งรวมและแบ่งแยกผู้คนด้วยประวัติศาสตร์ทางสังคมที่ปฏิบัติการทางสังคมได้สร้างสรรค์และเดินทางข้ามพรมแดน สำหรับชาวอาฮาในจีนและไทย หมายถึง ผลประโยชน์ในการเข้าถึงทรัพยากรและการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง ซึ่งเป็นการบรรจบกันของความหมายคำว่า “พรมแดน” ทั้งสองรูปแบบ (Sturgeon. 2005, p. 201) ภูมิทัศน์พรมแดน (Border Landscape) จึงเป็นแหล่งของการต่อสู้และการเจรจาต่อรองระหว่าง

ผู้ใช้ที่ดิน ตัวแทนรัฐและผู้มีอำนาจในท้องถิ่นที่มีเหนือสิทธิในทรัพย์สิน ทั้งความสามารถในการผลิต การอนุรักษ์ป่าและความต้องการในอนาคต รวมทั้งผลลัพธ์ที่ไม่แน่นอนของการเจรจาต่อรอง อันเป็นผลมาจากความสามารถในการทำมาหากินของอาซาและปัจจัยสภาพแวดล้อมของป่าไม้ การพิจารณาธรรมชาติของพรมแดนระหว่างประเทศของประเทศของประสพการณ์ชาวอาซาที่เมงซง (Mengsong) และอาคาปู (Akapu) ยืนยันได้ว่า “พรมแดน” ไม่ได้แบ่งแยกออกจากการดำรงชีวิตในพื้นที่พรมแดน แต่ในทางกลับกันพรมแดน เป็นสิ่งที่สร้างขึ้น ด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่พรมแดนและวิถีของการดำรงชีวิต รัฐไม่สามารถแบ่งแยกออกจากผู้คนที่อยู่พรมแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำที่มีอำนาจในบริเวณพรมแดน ต่างทำหน้าที่เป็นผู้ปกป้องในการข้ามพรมแดน ตามเป้าประสงค์ของพวกเขาที่เข้ามามีมากกว่าบทบาทของรัฐ บทบาทหน้าที่ของผู้นำในพื้นที่พรมแดนจึงเป็นการสร้างเครือข่ายข้ามพรมแดน แต่ไม่ได้รวมถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สำหรับผู้คนที่พรมแดนที่แพร่หลายขึ้นด้วย (Sturgeon. 2005, pp. 202-205)

2. งานวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่

ญาณิกา อักษรนำ (2558, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องพลวัตความหมายคำว่า บ้าน ของคนไร่บ้าน พบว่า การศึกษาครั้งนี้มีประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น คือ 1) ประสพการณ์ของคนไร่บ้านต่อคำว่า บ้าน ที่เกิดการเปลี่ยนผ่านที่อยู่อาศัยก่อนเข้าสู่ศูนย์พักคนไร่บ้านระหว่างอยู่ในศูนย์พักคนไร่บ้าน จนกระทั่งบางคนสามารถไปสู่การมีที่อยู่อาศัยของตนเอง 2) ความสัมพันธ์ของบ้านมิติของความหมายและมิติทางกายภาพของคนไร่บ้านที่ทำให้เกิดพลวัตของการให้ความหมาย การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำว่า บ้าน ในมิติพื้นที่ของอำนาจในการควบคุม พื้นที่แสดงถึงครอบครัว พื้นที่ในการแสดงความรู้สึกและตัวตนของคนไร่บ้านและความสัมพันธ์ระหว่างบ้านในมิติต่าง ๆ กับประสพการณ์ของคนไร่บ้านในแต่ละช่วงจากการศึกษาในแต่ละประเด็น พบว่า การออกมาเป็นคนไร่บ้านที่เกิดจากการสูญเสียบ้านในเชิงความรู้สึก ไม่ว่าจะเกิดความผิดพลาดในชีวิตจนรู้สึกไร้ศักดิ์ศรี ไม่อาจบากหน้ากลับบ้าน จนตัดสินใจเดินออกมาหรือจากความรู้สึก ไม่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในครอบครัว ไม่มีที่ทางหรือรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสายสัมพันธ์บ้าน ดังนั้นความหมายของบ้านที่เกิดในศูนย์พักคนไร่บ้าน แสดงให้เห็นความหมายบ้านใน 3 มิติ ได้แก่ พื้นที่ของอำนาจในการควบคุม พื้นที่ของ

อำนาจในการควบคุม พื้นที่แสดงถึงครอบครัว พื้นที่ในการแสดงความรู้สึกและตัวตน ความหมายที่เกิดขึ้นในบริบทเฉพาะของศูนย์ที่ไม่ได้มีลักษณะทางกายภาพเหมือนบ้านที่เราคุ้นเคย

พัชรา เสม้าใหญ่ (2559, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในแนวทางการบริหารจัดการสินค้านำเข้าและส่งออกในเขตเศรษฐกิจพิเศษของสหกรณ์ที่อยู่ตามแนวชายแดน ตามที่คณะกรรมการนโยบายเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) ภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.) ให้ความเห็นชอบพื้นที่มีศักยภาพเหมาะสมในการจัดตั้งเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ระยะที่ 2 มี 5 จังหวัด โดยจังหวัดกาญจนบุรีได้เป็นพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ บ้านพุน้ำร้อน อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี สำนักงานสหกรณ์จังหวัดกาญจนบุรีได้กำหนดแผนปฏิบัติงานของสหกรณ์ที่เข้าร่วมโครงการและให้สหกรณ์หมู่บ้านชายแดนไทย-พม่า บ้านพุน้ำร้อน จำกัด เป็นผู้ดำเนินการจดทะเบียนเป็นผู้นำเข้าและส่งออกสินค้ากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีสหกรณ์ในจังหวัดกาญจนบุรีเข้าร่วมเชื่อมโยงเครือข่ายสินค้าของสหกรณ์แต่ในทางปฏิบัติ พบว่า ยังมีปัญหาและอุปสรรคที่พบและทำให้สหกรณ์ยังขาดศักยภาพเพียงพอที่จะสู้กับระบบการค้าของภาคเอกชนได้ทั้งนโยบายของรัฐบาลได้ให้โอกาสสหกรณ์ที่อยู่แนวชายแดนเป็นผู้ดำเนินการในการบริหารจัดการสินค้าในระบบสหกรณ์ เนื่องจากมีองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ อีกมากมายที่จะต้องให้ภาครัฐบาลต้องเข้ามาช่วยเหลือและดำเนินการให้ระบบการค้าชายแดนให้เป็นไปแบบบูรณาการระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนอย่างชัดเจนและก็จะทำให้ระบบการค้าชายแดนของสหกรณ์ที่อยู่ตามแนวชายแดนได้ การบริหารจัดการที่ดีและช่วยแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้สมาชิกสหกรณ์ซึ่งเป็นประชาชนที่อยู่บ้านพุน้ำร้อนก็จะทำให้ระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคมได้รับประโยชน์แต่ถ้าปล่อยให้ภาคเอกชนเข้ามาบริหารจัดการทั้งหมดของสมาชิกสหกรณ์และประชาชน ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ไม่ได้รับประโยชน์ในด้านการค้าการลงทุนหรือการพัฒนาอาชีพของคนชายแดนได้อย่างแท้จริง

จากแนวคิดของทางเลือกสหกรณ์ภาคการเกษตรที่อยู่ตามแนวชายแดน เป็นกรณีศึกษาเพื่อให้สหกรณ์ที่อยู่ตามแนวชายแดนในเขตอำเภอเมืองกาญจนบุรีสหกรณ์เครือข่ายมีส่วนร่วมและใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการสินค้านำเข้าและส่งออกในเขตเศรษฐกิจพิเศษในระบบสหกรณ์มากขึ้น จากปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการในเรื่องการนำเข้าและส่งออกของสหกรณ์ให้เป็นไปตามระบบสหกรณ์ยากขึ้นและอาจ

เกิดข้อบกพร่องในการดำเนินงานได้ตั้งนั้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ควรให้ความสำคัญกับแนวทางในการบริหารจัดการสินค้านำเข้าและส่งออกในเขตเศรษฐกิจพิเศษในระบบสหกรณ์ โดยใช้แนวคิดให้สหกรณ์ในเครือข่ายในจังหวัดกาญจนบุรีมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการฝึกอบรมในการเพิ่มศักยภาพในด้านองค์ความรู้และการบริหารจัดการเพื่อดำเนินธุรกิจนำเข้าและส่งออกในเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในด้านขั้นตอนวิธีปฏิบัติให้ถูกต้องของการนำเข้าและส่งออกให้เป็นไปตามข้อกำหนดกฎหมายต่าง ๆ กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ภาคีรัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ชายแดนที่รวมกลุ่มเป็นสหกรณ์หรือกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้องจัดทำโครงการและเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการแนวทางการบริหารจัดการผลผลิตทางการเกษตร/สินค้าในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ โดยให้ทุกภาคส่วนร่วมจัดทำแผนงานที่จะบริหารจัดการในด้านสินค้า/ สินค้าทางการเกษตร ทั้งการนำเข้าและการส่งออก เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ของแผนงานและทิศทางเดียวกัน จากความช่วยเหลือของภาคีรัฐบาลให้เป็นระบบอย่างชัดเจนและจริงจัง ซึ่งกรมส่งเสริมสหกรณ์ต้องเข้ามาช่วยเหลือและสนับสนุนเพิ่มเติมในรูปแบบของเงินลงทุน เงินอุดหนุนจ่ายขาดหรือดอกเบี้ยต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยปกติหรือปัจจัยอื่นและวางระบบกฎเกณฑ์ ระเบียบ กฎหมายของสหกรณ์ให้ชัดเจนถูกต้อง เพื่อการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมในแนวทางการบริหารจัดการสินค้า นำเข้าและส่งออกในเขตเศรษฐกิจพิเศษของสหกรณ์ที่อยู่ตามแนวชายแดน เพื่อให้สมาชิกสหกรณ์ที่อยู่ในพื้นที่ชายแดนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการนำเข้าและส่งออกแบบระบบสหกรณ์มากขึ้น เนื่องจากได้รับองค์ความรู้ในการดำเนินธุรกิจนำสินค้าทางการเกษตรเข้าและส่งออกสินค้าในด้านขั้นตอนวิธีปฏิบัติให้ถูกต้อง เพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนด กฎหมายต่าง ๆ และไม่ทำให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้สหกรณ์มีความเจริญเติบโตเป็นที่พึงของมวลและสมาชิกต่อไป

3. งานวิจัยเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ

นุศรา ตันลาพุดม (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องศักยภาพการจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของจังหวัดเชียงราย พบว่า ศักยภาพในการจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจะเกิดขึ้นได้ต่างต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันทั้งทางด้านการค้า การลงทุน การคมนาคมขนส่ง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนนวัตกรรม จึงต้องอาศัยการค้ำระหว่างเพื่อนบ้าน

เป็นจุดเชื่อมโยงในสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจและภายในประเทศ รัฐบาลยังต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นให้เกิดการประสานความร่วมมือการทำงานให้สอดคล้องกันตลอดจนมีเป้าหมายพัฒนาคุณภาพการศึกษา พัฒนาคมนาคม เร่งเสริมงบประมาณพัฒนาท้องถิ่นให้เพิ่มขึ้น ส่งเสริมการค้า การลงทุนให้มีโอกาสแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้านได้นอกจากนี้ควรดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปกับเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาให้เป็นจุดแข็งให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป รัฐบาลควรเร่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนในพื้นที่ที่คาดว่าจะเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อเป็นแนวทางและเตรียมความพร้อมในการรองรับกับวิถีชีวิตที่จะเปลี่ยนแปลง จากความเป็นอยู่อย่างพอเพียงเป็นแนวเศรษฐกิจที่ทันสมัยไร้พรมแดน อันเป็นความพร้อมในการบริหารจัดการได้อย่างยั่งยืน

อดิเรก พันเขียว (2549) ได้ศึกษาเรื่องข้อเสนอเพื่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนในพื้นที่จังหวัดตาก พบว่า 1) ขอเสนอให้จัดตั้งใน 2 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ 3 อำเภอชายแดนในจังหวัดตากหรือพื้นที่ 5,603 ไร่ในอำเภอแมสออด ควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการทำงานของคนต่างดาว ขยายเวลาเปิดปิดด่านพรมแดนและการข้ามพรมแดน ควรมีหน่วยงานบริหารเขตเศรษฐกิจโดยเฉพาะ ควรเป็นอุตสาหกรรมสะอาด อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากภาคเกษตรและใช้แรงงานเข้มข้น และให้สิทธิประโยชน์ทั้งทางภาษีอากรและไม่ใช่ภาษีอากร และ 2) ปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ได้แก่ ขอบเขตพื้นที่ขอกฎหมาย การให้ข้อมูลและการสร้างความเข้าใจและการบริหารจัดการ

จินต์ กล้าวิกรณ์ (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องผลกระทบการค้าเสรีอาเซียน-จีน ต่อเกษตรกรรายย่อยภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย พบว่า การจัดทำเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน นับว่าเป็นบทบาทสำคัญทางการค้าสินค้าเกษตรระหว่างประเทศไทยและจีน โดยภาพรวมประเทศจีนมีอัตราภาษีนำเข้าและมาตรการกีดกันทางการค้า ที่ไม่ใช่ภาษีมากกว่าประเทศไทยและค่อนข้างจะได้ประโยชน์เพิ่มขึ้นภาพหลังการทำเขตการค้าเสรีสินค้าเกษตร แต่ยังมีอุปสรรคที่ต้องแก้ไข จุดประสงค์หลักของการศึกษาคั้งนี้ เพื่อศึกษาผลกระทบจากการค้าเสรี อาเซียน-จีน ต่อเกษตรกรรายย่อยผู้ผลิตกระเทียม ผักเมืองหนาว ข้าว และลำไยทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ด้านเศรษฐกิจ สังคม การปรับตัว โดยสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกษตรกร ข้อค้นพบของการศึกษาคั้งนี้ สรุปได้คั้งนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากข้อตกลงการค้าเสรี แม้ว่าความรุนแรงของผลกระทบจะไม่เท่ากัน ผลกระทบ

ที่เกิดขึ้นจากข้อตกลงการค้าเสรีแยกเป็น 2 ระดับ ระดับแรก ผลกระทบที่เกิดจากการค้าเสรีโดยตรง ได้แก่ การที่เกษตรกรไม่สามารถขายผลผลิตได้ เนื่องจากไม่สามารถแข่งขันด้านราคานำเข้าจากประเทศจีนซึ่งราคาต่ำกว่าระดับที่สอง การค้าเสรีต่อกำหนดปัญหาในภาคเกษตรกรที่เรื้อรังมานานและไม่ได้รับการแก้ไข ส่งผลต่อวิถีชีวิตทำให้ประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจ มีชีวิตที่ยากลำบาก ตัวอย่างของปัญหาเหล่านี้ ได้แก่ การใช้สารเคมีในการเกษตร หนี้สินของเกษตรกร การจัดความสัมพันธ์ระหว่างอุปสงค์ อุปทานของสินค้าเกษตร และบทบาทที่ควรจะเป็นของระบบสหกรณ์ เป็นต้น แต่เป็นเกษตรกรรกรการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด คือปรับเปลี่ยนการผลิตเพื่อบริโภคในชุมชน หรือหันมาสู่การผลิตแบบดั้งเดิมโดยพึ่งตนเองปรับเปลี่ยนการเพาะปลูกพืชอื่นทดแทนหรือปลูกพืชแบบผสมผสานมีการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มรายได้ ลดต้นทุน และสร้างอำนาจการแข่งขัน เช่น รวมกันซื้อปัจจัยการผลิต รวมกันขายผลผลิต รวมถึงเลิกประกอบอาชีพเกษตรกรหันมาประกอบอาชีพรับจ้างรายวัน เกษตรกรมีทัศนคติและข้อเสนอต่อรัฐในทิศทางเดียวกัน คือ ต้องรับฟังความเห็นของเกษตรกร ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง และรัฐบาลควรมีบทบาทในการลดต้นทุนการผลิต สนับสนุนการตลาดของปลูกพืชนอกฤดูกาล สนับสนุนการปรับเปลี่ยนการเพาะปลูก กำกับดูแลระบบเกษตรแบบพันธะสัญญา ควบคุมการขายสารเคมี กำหนดเขตการเพาะปลูกเสริมสร้างความเข้มแข็งเกษตรกรและสนับสนุนการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษาผลกระทบการค้าเสรี อาเซียน-จีนต่อเกษตรกรรายย่อยภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย รัฐบาลควรเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันสินค้าเกษตรที่สอดคล้องกับโอกาสทางการตลาดในอนาคตของสินค้าเกษตรจากข้อค้นพบในการศึกษาสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริง ดังนั้นรัฐบาลควรกำหนดนโยบายและมาตรการในการควบคุมปริมาณและรักษาคุณภาพผลิตผล เพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ สร้างเอกลักษณ์สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์สร้างระบบมาตรฐานขยายตลาดและสร้างตลาดใหม่ และจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากความตกลงการค้าเสรี

ศุภชัย วรณเลิศสกุล (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษสะพาน-เซโน: โอกาสและอุปสรรคสำหรับการลงทุนจากประเทศไทย พบว่า ของ JICA3 ตามด้วยคำรัสเลขที่ 148/นย. ลงวันที่ 29 กันยายน 2546 มาใช้แทนคำรัสเลขที่ 2/นย. สำหรับคำรัสฉบับปัจจุบัน คือ คำรัสเลขที่ 177/นย. ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2546 กล่าวถึงระเบียบการบริหาร

เขตฯ และนโยบายส่งเสริมการลงทุนของเขตฯ หากเขตเศรษฐกิจพิเศษสะพาน-เซโน สามารถพัฒนาได้ตามที่วางแผนไว้ คือ เป็นศูนย์กลางการค้าและบริการของแนวเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก เขตฯ จะเป็นหัวรถจักรที่จะช่วยให้ สปป. ลาว พัฒนาไปไกลเป้าหมายในการลดความยากจน สร้างพื้นฐานด้านอุตสาหกรรมและความทันสมัยภายในปี พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) อย่างไรก็ตาม การดึงดูดนักลงทุนต่างชาติโดยเฉพาะสำหรับประเทศไทยที่เป็นเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดให้เข้าไปลงทุนในลาว เพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ และพัฒนาฝีมือแรงงานลาวจะช่วยให้มีการพัฒนาสู่เป้าหมายได้เร็วขึ้น

สร้อยญา ตั้งยงตระกูล (2553, หน้า 12) ได้ศึกษาเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน : พัฒนาเศรษฐกิจไทยควบคู่ไปกับเพื่อนบ้าน พบว่า การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนเป็นรูปแบบการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่อาศัยการเชื่อมโยงระหว่างประเทศในระดับภูมิภาคเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่สร้างสรรค์ ซึ่งจะนำประเทศก้าวสู่มิติใหม่ในการสร้างความร่วมมือและพัฒนาเศรษฐกิจไทยให้เติบโตควบคู่กับเศรษฐกิจประเทศเพื่อนบ้าน ลดอุปสรรคทางการค้า การลงทุน เพื่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สร้างความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจภายในภูมิภาค โดยอาศัยศักยภาพและความชำนาญมาเสริมสร้างความเข้มแข็ง พัฒนาศักยภาพ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เพื่อส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจภูมิภาคอาเซียนให้มีความแข็งแกร่งอย่างยั่งยืนและเสริมสร้างความมั่งคั่งมั่นคงร่วมกัน โดยการวางแผนพัฒนาอย่างรอบคอบ ทั้งด้านศักยภาพของพื้นที่ที่ตั้ง รูปแบบและการบริหารจัดการที่เหมาะสม

นิสวันต์ พิษณุดำรง (2556, บทสัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงปัญหาการค้าชายแดนกับประชาคมอาเซียนในด้านระบบโลจิสติกส์เป็นปัญหาสำคัญสำหรับการค้าชายแดนสำหรับอุปสรรคที่สำคัญสำหรับการค้าชายแดนในปัจจุบัน คุณนิยมนิยมนเห็นว่า เป็นเรื่องระบบโลจิสติกส์ โดยยกตัวอย่างการค้ากับประเทศมาเลเซีย ซึ่งมีมูลค่าการค้าชายแดนถึงร้อยละ 65 มูลค่าประมาณ 5 แสนล้านบาท แบ่งออกเป็นด่านปาดังเบซาร์ซึ่งใช้รถไฟเป็นหลัก มีมูลค่าการค้าประมาณ 2 แสนล้านบาท และด่านสะเดาซึ่งใช้รถยนต์เป็นหลัก มีมูลค่าการค้าประมาณ 3 แสนล้านบาท สำหรับการขนส่งทางรถไฟ ไทยสามารถส่งสินค้าทางรถไฟไปถึงมาเลเซียได้และมาเลเซียก็สามารถส่งสินค้าเข้ามาในประเทศไทยได้ แต่รถไฟไทยหัวรถจักรเก่ามีประสิทธิภาพส่งรถไฟมาเลเซียไม่ได้ หากมีการลงทุนปรับปรุงรถไฟไทย โดยเฉพาะรถไฟ

ความเร็วสูงจะสามารถเพิ่มมูลค่าการค้าได้อีกมหาศาลและสำหรับการขนส่งทางรถยนต์ไทย ยังมีข้อเสียเปรียบอยู่มาก “ด่านสะเดามีข้อตกลงว่าอนุญาตให้รถของไทยเข้ามาเลเซียไปถึง สิงคโปร์ได้เพียง 60 คัน และมาเลเซียเข้าไทยได้ 60 คันมาเลเซียใช้วิธีตั้งบริษัทในไทยเพื่อใช้รถ 60 คันของฝั่งไทย และนำรถไทยไปตีทะเบียนในมาเลเซียเพื่อให้ไม่ต้องเสียภาษีอีกด้วย ขณะที่ ฝ่ายไทยสินค้าที่เกินกว่า 60 คันขนส่งด้วยรถไทยได้เพียงแค่ด่านสะเดา หากจะเข้าประเทศ มาเลเซียจะต้องใช้รถของมาเลเซียขนส่ง และหากมีความจำเป็นต้องส่งสินค้าทางเรือ และ จะต้องใช้ท่าเรือของประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากท่าเรือไทยมีความล่าช้าและไม่เพียงพอวิธี ที่ประหยัดที่สุด คือ การใช้รถไทยตรงไปส่งสินค้าที่ช่องแคบมะละกาที่สิงคโปร์แต่เนื่องจาก ข้อจำกัดด้านข้อตกลงการขนส่งทางรถจึงขนส่งได้เพียงแค่ด่านสะเดาและต้องใช้รถของ มาเลเซียขนส่งสินค้าไปที่ท่าเรือปีนังของมาเลเซียแทนท่าเรือปีนังจึงเจริญเติบโตอย่างมาก กำลังจะขยายเฟส 2 สำหรับเฟส 1 ขนส่งได้ 1 ล้านคอนเทนเนอร์เป็นสินค้าไทยประมาณ 3 แสน 9 หมื่นคอนเทนเนอร์ 3 ใน 5 ของสินค้าเหล่านี้เป็นวัตถุดิบและสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นสินค้าผ่านแดนที่ส่งไปยังประเทศที่ 3 ปัญหาด้านโลจิสติกส์นี้จึงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อ การขยายตัวของอุตสาหกรรมไทยด้วย ซึ่งหากประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และไทย หันมาให้ความร่วมมือกันอย่างจริงจังแล้ว น่าจะสามารถเพิ่มมูลค่าการค้าชายแดนของไทยได้อีกถึง 1 ล้านล้านบาท”

กฎระเบียบการค้าชายแดนบางประการไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันคุณ นิชมฯ กล่าวถึงกฎระเบียบที่ไม่มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น ระเบียบ ในเรื่องการสำแดงสินค้า (Declare) ที่ระบุว่า การซื้อสินค้าที่เกิน 200 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต้องสำแดงสินค้า แต่เนื่องจากปัจจุบันราคาสินค้าปรับตัวสูงขึ้นมาก จึงควรปรับมูลค่าการซื้อ สินค้าที่ไม่ต้องสำแดงให้สูงขึ้น โดยอาจยึดหลัก เกณฑ์ตามสิทธิพิเศษที่ประเทศจีนให้แก่ ประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งระบุว่า การค้าชายแดนที่มีมูลค่าไม่เกิน 5,000 หยวน (ประมาณ 800 ดอลลาร์สหรัฐฯ) ไม่ต้องสำแดงสินค้า หรือการค้าชายแดนกับประเทศพม่า ควรผ่อนผัน กฎเกณฑ์ในเรื่องการห้ามแลกเงินเกิน 2,000 บาทต่อวัน ซึ่งผู้ค้ารายใหญ่สามารถหลีกเลี่ยง โดยใช้วิธีส่งเงินไปที่สิงคโปร์ แลกเป็นเงินบาท และใช้ซื้อสินค้าที่กรุงเทพฯ จากนั้นจึงส่งสินค้า มาขายที่ชายแดน แต่สำหรับผู้ค้ารายย่อยที่ชายแดน กฎเกณฑ์ดังกล่าวเป็นอุปสรรคที่สำคัญ

มาก นอกจากนี้ยังควรพิจารณาให้สิทธิ์คนลาวที่เข้ามาซื้อสินค้าในประเทศไทยในการขอคืนภาษีมูลค่าเพิ่ม เนื่องจากการซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ เป็นต้น

แนวทางพัฒนาสำหรับการค้าชายแดนซึ่งมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจไทยมากขึ้น เป็นลำดับจำเป็นจะต้องเตรียมรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ (1) ปรับปรุงด่านถาวรที่มีความแออัดและด่านถาวรที่มีศักยภาพพร้อมกับการขยายเวลาในการทำงานให้มากยิ่งขึ้น (2) ส่งเสริมการยกฐานะจุดผ่อนปรนให้เป็นด่านถาวรให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (3) ผลักดันการก่อสร้างทางคมนาคมทางบกและทางน้ำเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน (4) ส่งเสริมให้มีการเดินรถไม่จำกัดจำนวนแบบทวิภาคีกับประเทศกัมพูชา พม่า และมาเลเซีย (5) ผลักดันกรอบความร่วมมือต่าง ๆ เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกในการผ่านแดนทั้งด้านการค้าและการท่องเที่ยว (6) สนับสนุนการเจรจาแบบทวิภาคี โดยมีคณะกรรมการว่าด้วยการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน (7) ผลักดันให้มีการจัดตั้งความสัมพันธ์แบบเมืองพี่เมืองน้องกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาชายแดนต่าง ๆ อย่างทันเวลา (8) ส่งเสริมการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษตามบริเวณจุดตัดแถบเศรษฐกิจหรือจังหวัดชายแดนที่มีศักยภาพ และ (9) แก้ไขกฎระเบียบต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับการค้าชายแดนในปัจจุบัน ซึ่งหากดำเนินการได้ดังนี้แล้ว การค้าชายแดนจะเป็นกำลังสำคัญให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้อย่างมั่นคงต่อไป

วณิดา สุภาพร (2556, หน้า 15-19) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาไทย-เมียนมาร์กับเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด พบว่า การดำเนินงานเพื่อให้การพัฒนาแม่สอดมีความครอบคลุมมิติที่หลากหลายทั้งในด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ การพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการผลักดันให้มีกลไกการบริหารจัดการที่เหมาะสม การดำเนินงานดังนี้ มิติด้านพื้นที่ : เร่งรัดการวางแผนพัฒนาเมืองให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง และเชื่อมโยงกับพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ 1) กำหนดขอบเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ พร้อมทั้งกำหนดบทบาทของเมืองแม่สอดและบริเวณใกล้เคียง เช่น พบพระ และแม่ระมาด 2) จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการคมนาคมขนส่งทั้งทางบกและทางอากาศ เชื่อมโยงระหว่างแม่สอดและพื้นที่โดยรอบรวมทั้งเมียนมาร์ และวางแผนรองรับการขยายตัวในอนาคต 3) ปรับปรุงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการของพื้นที่เศรษฐกิจชายแดน มิติด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ : ยกกระดับอุตสาหกรรมและขยายฐานเศรษฐกิจในพื้นที่ ได้แก่ 1) ยกกระดับอุตสาหกรรมการผลิตจากการเน้นแรงงานคนเป็นหลักไปสู่

อุตสาหกรรมที่เน้นเทคโนโลยีเป็นหลักเพื่อให้สอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นของอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ
 2) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษแมสซอดให้เป็นศูนย์กลางการให้บริการ
 โลจิสติกส์ครบวงจร เพื่อพัฒนาการให้บริการทั้งการเคลื่อนย้ายสินค้า คน เงินและข้อมูล
 โดยให้สิทธิพิเศษสำหรับการลงทุนด้านโลจิสติกส์ในพื้นที่ 3) พัฒนาตลาดการค้า
 เครื่องประดับอัญมณีแมสซอดให้เป็นตลาดระดับภูมิภาค และ 4) พัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน
 มิติด้านการบริหารจัดการ : จัดให้มีกลไกขับเคลื่อนเขตเศรษฐกิจพิเศษแมสซอด ภายใต้
 เครื่องมือกฎหมายที่เหมาะสม ได้แก่ 1) จัดทำกฎหมายเพื่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ
 ที่สามารถนำมาใช้ได้กับทุกพื้นที่ในประเทศ 2) จัดตั้งกลไกคณะทำงานที่รับผิดชอบการพัฒนา
 พื้นที่พิเศษแมสซอด และ 3) จัดระบบสิทธิประโยชน์และมาตรการสนับสนุน ดั่งนั้นบทสรุป
 โอกาสทางเศรษฐกิจระหว่างไทย-เมียนมาร์ในระยะต่อไปมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง
 เมื่อทั้งสองประเทศเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ
 แมสซอดจะช่วยเสริมความแข็งแกร่งจากโอกาสดังกล่าว เนื่องจากแมสซอดเป็นพื้นที่เศรษฐกิจ
 ชายแดนที่มีศักยภาพสูงทั้งในด้านทำเลที่ตั้ง กิจกรรมทางเศรษฐกิจ และทรัพยากรที่มีอยู่
 ในการนี้ เพื่อให้เขตเศรษฐกิจพิเศษแมสซอดบรรลุประโยชน์สูงสุด ควรคำนึงถึงทั้งในด้านการ
 วางแผนพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรมเศรษฐกิจที่เหมาะสม และการผลักดันให้มีกลไก
 บริหารจัดการภายใต้กรอบกฎหมาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง และจูงใจต่อการค้าการลงทุน
 ที่สำคัญ คือ ไทยและเมียนมาร์ต้องมีการประสานงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดทั้งในระดับนโยบาย
 และปฏิบัติ เพื่อให้การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษแมสซอดบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประโยชน์
 สูงสุดต่อสองประเทศและต่อภูมิภาค

เดิมทรัพย์ เตละกุล (2556, หน้า 29-33) ได้ศึกษาเรื่องการค้าชายแดนไทย
 กับประเทศเพื่อนบ้าน พบว่า การค้าชายแดนระหว่างไทยกับมาเลเซีย โอกาสและอุปสรรค
 ทางการค้านโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมของมาเลเซีย และความร่วมมือภายใต้แผนงาน
 การพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่ายอินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย (IMT-GT) จะเป็นปัจจัยสำคัญ
 ในการสนับสนุนการค้าชายแดน โดยมาเลเซียมีนโยบายยกระดับอุตสาหกรรมจาก
 อุตสาหกรรมการผลิตที่พึ่งพาแรงงานต่างชาติเป็นหลัก มาเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นฐานความรู้
 การสร้างนวัตกรรมและการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ตามยุทธศาสตร์การปฏิรูปเศรษฐกิจ
 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจมาเลเซียฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2553-2558) ดังนั้นนโยบายดังกล่าวจะเป็น

โอกาสให้การส่งออกสินค้าชั้นกลางของไทยไปยังมาเลเซียขยายตัวมากขึ้นเช่นกันนอกจากนี้ความร่วมมือ IMT-GT สามารถใช้เป็นกลไกผลักดันการค้าชายแดนไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์กับไทย โดยเฉพาะการเสริมสร้างความร่วมมือด้านการค้า การลงทุน และการผ่านแดนรวมทั้งพัฒนาความเชื่อมโยงด้านโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อลดต้นทุนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคใต้ของไทยอย่างไรก็ดียังมีปัญหาบางประการที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าชายแดน ได้แก่เหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัด 3 ชายแดนภาคใต้ ซึ่งส่งผลให้มาเลเซียเข้มงวดการค้าบริเวณชายแดนมากยิ่งขึ้นและความไม่พร้อมของด่านชายแดนที่จะรองรับการค้าชายแดน

การค้าชายแดนระหว่างไทยกับเมียนมาร์ พบว่า โอกาสและอุปสรรคทางการค้า การพัฒนาความเชื่อมโยงระหว่างไทยและเมียนมาร์และนโยบายการเปิดประเทศของเมียนมาร์ จะเพิ่มขีดความสามารถและโอกาสในการแข่งขันของไทยในการขยายตลาดการค้าและส่งผลให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวเชื่อมโยงในทั้งสองประเทศ ประกอบด้วย ความเชื่อมโยงในโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง(Greater Mekong Sub-Region : GMS) ตามระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor : EWEC) ในแนวเวียดนาม-ลาว-ไทย-เมียนมาร์ ซึ่งหากมีการพัฒนาจะเพิ่มขีดความสามารถของไทยในการขยายตลาดการค้าไปยังเมียนมาร์ (ผ่านแม่สอดเข้าสู่ย่างกุ้งและสามารถขยายต่อไปยังจีนตอนใต้) และประเทศในเอเชียใต้ (อินเดีย บังคลาเทศ) ได้มากขึ้น รวมทั้งจะสามารถลดระยะเวลาการขนส่งสินค้าไปยังประเทศแถบตะวันออกไกล (ญี่ปุ่น เกาหลี ฮังการี ใต้หวัน) โดยผ่านเวียดนาม การเชื่อมโยงกับเมียนมาร์ในแนวทวาย(เมียนมาร์)-กาญจนบุรี-กรุงเทพฯและปริมณฑล-พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard: ESB) จะทำให้ไทยมีทางออกในการขนส่งทางทะเลฝั่งอันดามันอีกทางเลือกหนึ่ง ลดการพึ่งพิงท่าเรือของมาเลเซียและสิงคโปร์และมีศักยภาพที่จะขยายเป็นสะพานเศรษฐกิจ (Landbridge) เชื่อมโยงการขนส่งระหว่างประเทศในยุโรป ตะวันออกกลางและเอเชียใต้ กับประเทศในแถบตะวันออกไกล

การค้าชายแดนระหว่างไทยกับสปป.ลาว พบว่า โอกาสและอุปสรรคทางการค้า สปป.ลาว อยู่ระหว่างการยกระดับการพัฒนาประเทศดังนั้นจึงเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่และพื้นที่พิเศษเพื่อดึงดูดการลงทุนและสร้างงาน ปัจจุบันสปป.ลาวมีโครงการ

ก่อสร้างขนาดใหญ่หลายโครงการ จึงทำให้มีความต้องการสินค้าประเภทเครื่องจักรและน้ำมัน เชื้อเพลิงจากไทยมากขึ้น เช่น โครงการก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ที่แขวงไซยะบุรี การตัด ถนนลาดยางสายเมืองแก่นท้าว-ไซยะบุรี-หลวงพระบาง (ระยะทาง 363 กิโลเมตร) สนามบินเหมือง เป็นต้น ทำให้มีการนำเข้าสินค้าประเภทเครื่องจักร อุปกรณ์ก่อสร้างและน้ำมัน เชื้อเพลิงจากไทยเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก สปป.ลาว โดย ลาวเทเลคอม (ลาวโทรคม) ซึ่งเป็น รัฐวิสาหกิจได้เปิดให้บริการโทรศัพท์ไร้สายและอินเทอร์เน็ตไวไฟในระบบ 4G เมื่อปี 2555 ซึ่งจะสนับสนุนและส่งผลกระทบต่อความต้องการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และ ส่วนประกอบมากขึ้น และ สปป.ลาว จะจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษและเขตเศรษฐกิจเฉพาะเพิ่ม อีก 32 แห่ง รวมเป็น 41 แห่งภายในปี 2563 ตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเขตเศรษฐกิจ พิเศษ โดยในจำนวนดังกล่าวอยู่ในแขวงที่มีชายแดนติดกับไทยถึง 17 เขต ซึ่งจะส่งเสริมการค้า การลงทุนระหว่างไทยและลาว และช่วยเพิ่มมูลค่าการค้าระหว่างกันมากขึ้น นอกจากนี้โอกาส การค้าชายแดนกับ สปป.ลาวแล้ว สินค้าไทยยังสามารถส่งออกไปยังเวียดนาม จีน และ ประเทศแถบตะวันออกไกล โดยผ่าน สปป.ลาว ได้หลายช่องทาง เช่น ส่งออกทางจุดผ่านแดน ถาวรหนองคายเข้าสู่ สปป.ลาว ผ่านถนนหมายเลข 8 จุดผ่านแดนถาวรนครพนมเข้าสู่ สปป. ลาว ผ่านถนนหมายเลข 12 จุดผ่านแดนถาวรมุกดาหารเข้าสู่ สปป.ลาว ผ่านถนนหมายเลข 9 เข้าสู่เวียดนามเพื่อส่งต่อไปยังจีน หรือประเทศแถบตะวันออกไกลหรือส่งออกทางจุดผ่านแดน ถาวรเชียงของผ่านถนน R3A เข้าสู่จีน อย่างไรก็ตาม ภาระบวกรการนำเข้า-ส่งออกยังมีความ ยุ่งยากทำให้ไม่สะดวกในการทำการค้า เนื่องจากการนำเข้าสินค้าของลาวจะต้องกระทำผ่าน หน่วยงานของรัฐที่ใช้ชื่อว่า ลาวขาเข้า-ขาออก (Society Lao Import-Export) และบริษัทเอกชน ที่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงการค้าให้เป็นผู้นำเข้า-ส่งออกสินค้าตามประเภทหรือหมวดที่ ได้รับอนุญาตจากรัฐแล้วเท่านั้นและระบบการค้าระหว่างประเทศของ สปป.ลาว ยังไม่เป็น สากลและมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายและกฎระเบียบบ่อยครั้ง รวมทั้งการคมนาคมขนส่ง ใน สปป.ลาว ยังไม่สะดวก เนื่องจากการขนส่งสินค้าทางบกของ สปป.ลาว ใช้ทางรถยนต์ เป็นหลักซึ่งเส้นทางยังทุรกันดารและการขนถ่ายสินค้ายังเน้นการใช้แรงงานคนมากกว่า เครื่องจักรทำให้ต้องใช้เวลาในการขนส่งนานและสินค้าได้รับความเสียหายได้ง่าย

แนวโน้มการค้าชายแดนการค้าชายแดนจะขยายตัวไปยังประเทศอื่นที่ไม่มีชายแดน ติดกับไทยมากขึ้น โดยการค้าชายแดนจะขยายตัวจากการค้าระหว่างประเทศไทยกับประเทศ

ที่มีชายแดนติดกับไทยไปสู่ประเทศเพื่อนบ้านอื่นที่ไม่มีชายแดนติดกับประเทศไทยแต่อยู่ในระยะที่การขนส่งทางบกจะสามารถให้บริการขนส่งไปถึงได้ เช่น อินเดีย บังคลาเทศจีน และเวียดนามจะมีมากขึ้น นอกจากนั้นฐานการผลิตจะย้ายไปยังพื้นที่ชายแดนและประเทศเพื่อนบ้านที่มีค่าแรงต่ำกว่ามากขึ้น เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งและค่าจ้างแรงงานที่สูงขึ้น รวมทั้งการได้สิทธิ GSP (Generalized System of Preferences) ของประเทศเพื่อนบ้านในการส่งออกและยังเป็นการจับจองโอกาสทางการค้าและการลงทุนในประเทศเพื่อนบ้านก่อนการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งจะก่อให้เกิดความร่วมมือกันในการผลิต (หุ้นส่วนการผลิต) ทั้งระหว่างโรงงานที่ตั้งในประเทศไทยและระหว่างโรงงานในประเทศและประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น นอกจากนั้น เมียนมาร์ สปป.ลาวและกัมพูชาจะสามารถผลิตสินค้าพื้นฐานซึ่งไทยเคยส่งไปขายได้มากประเภทมากขึ้นเช่น สินค้าประเภทเสื้อผ้า และอาหาร เป็นต้น เนื่องจากสินค้าดังกล่าวเป็นสินค้าซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานที่จำเป็น และการผลิตต้องการแรงงานไร้ฝีมือเป็นหลัก

บทสรุปการค้าชายแดนของไทยในระยะต่อไปต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขของการพัฒนาในประเทศเพื่อนบ้านเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจในแต่ละประเทศ ซึ่งมีทั้งปัจจัยที่สนับสนุนและข้อจำกัดต่อการค้าชายแดนของไทย อย่างไรก็ตามทุกประเทศกำลังพยายามปรับตัวรองรับการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนซึ่งจะเริ่มในปี พ.ศ. 2558 โดยจะมีการปรับตัวในหลายด้านซึ่งจะช่วยสนับสนุนการค้าชายแดนให้มีมูลค่าการค้าสูงขึ้น ดังนั้นไทยจะต้องรู้ให้ทันกับแนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงในประเทศเพื่อนบ้านซึ่งรวมทั้งการเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และปรับตัวเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์และดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้แนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทั้งในด้านการบริหารจัดการการผ่านแดน การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนและเมืองชายแดน การเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

สรียนต์ ธัญกิจจานุกิจ (2556, หน้า 36) ได้ศึกษาเรื่องเส้นทางเชื่อมโยงยุทธศาสตร์การค้า การลงทุนของประชาคมอาเซียน : เชียงราย-เชียงใหม่ พบว่า ประเด็นการพัฒนาเชิงนโยบายที่สำคัญ ได้แก่ 1) ควรให้ความสำคัญเป็นอันดับต้นๆกับการจัดวางผังเมืองเพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาในอนาคต 2) ปัจจัยสำคัญที่จะสร้างให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่าง

ยั่งยืนและนารายได้สู่ชุมชน 3) เมืองเชียงตุงและเส้นทาง R3 ยังมีศักยภาพในการเป็นศูนย์กลาง
กิจกรรมทางเศรษฐกิจศูนย์กลางหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ธนา จงสิทธิผล (2558, หน้า 67) ได้ศึกษาเรื่องยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ
เพื่อส่งเสริมเขตเศรษฐกิจชายแดนกรณีศึกษาอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย พบว่า
ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมเขตเศรษฐกิจการค้าชายแดนอำเภอ เชียงของ คือ
"THAILANDBORDER" ประกอบด้วย 14 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ T: Tourism การส่งเสริมการท่องเที่ยว
H: Hub of Industries การเป็นศูนย์กลางด้านอุตสาหกรรม A: Agriculture การพัฒนาการ
เกษตรกรรม I: Integration of Public Sector การบูรณาการการทำงานของภาครัฐ L: Logistics
and Communications การขนส่งและการคมนาคม A: Authority การพัฒนาการทำงานของ
เจ้าหน้าที่ที่ให้บริการ N: Networking การสร้างเครือข่าย D: Development of Population
การพัฒนาประชากรในพื้นที่ B: Borderless Management การบริหารจัดการไร้พรมแดน O:
Operational Excellence ความเป็นเลิศทางการปฏิบัติการ R: Regulations การมีกฎระเบียบ
ที่มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ D: Destination Management การจัดการพื้นที่เป็นพื้นที่
เป้าหมายการท่องเที่ยวและการลงทุน E: Environmental Sustainability ความยั่งยืนด้าน
สิ่งแวดล้อม และ R: Regional Mindset สร้างความร่วมมือร่วมใจของผู้คนในพื้นที่มุ่งพัฒนาสู่
ความสำเร็จ

กฤษณะ บุหลัน (2558, หน้า 51) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดตั้ง
เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนบูรพา : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสระแก้ว พบว่า การวิจัยครั้งนี้
มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลทางกายภาพ ศักยภาพเชิงพื้นที่เชิงเศรษฐกิจและสังคมที่มี
ความเหมาะสมและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาในทุกระดับกำหนดพื้นที่เป้าหมาย
ทั้งด้านขอบเขต ขนาด และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องดำเนินการ ศึกษาถึงกฎระเบียบ ข้อบังคับ
รวมทั้งศึกษาวิธีการเชื่อมโยงการใช้ประโยชน์ระบบโลจิสติกส์ ผู้วิจัยจึงกำหนดทิศทางการ
พัฒนาและกำหนดวิสัยทัศน์ในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนบูรพา ดังนี้ “เมืองหลวง
แห่งประตูบูรพาศูนย์กลางการค้าการลงทุนการท่องเที่ยวและโลจิสติกส์ที่เชื่อมโยงอาเซียน”
จากทิศทางการพัฒนาและวิสัยทัศน์ในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ผู้วิจัยได้กำหนด
ยุทธศาสตร์การจัดตั้งและพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนบูรพามีการกำหนดเป้าประสงค์
เชิงยุทธศาสตร์ ตัวชี้วัดและกลยุทธ์ พร้อมทั้งได้นำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการเสวนา

และการสอบถามความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาจัดทำแผนงานโครงการรวมถึงหน่วยงานที่รับผิดชอบตามยุทธศาสตร์การพัฒนาในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน บูรพาได้ทั้งหมด 5 ยุทธศาสตร์ เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งประกอบด้วย 1) ยุทธศาสตร์พัฒนาพื้นที่รองรับการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน 2) ยุทธศาสตร์พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานรองรับการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน 3) ยุทธศาสตร์ความพร้อมของผู้ประกอบการ แรงงาน และบุคลากรภาครัฐเพื่อรองรับการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน 4) ยุทธศาสตร์พัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อรองรับการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน และ 5) ยุทธศาสตร์พัฒนาความสัมพันธ์การค้าและการลงทุนเพื่อรองรับเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนบูรพา

อภิชาติ อำนาจช่วย (2558, หน้า 1838) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อรองรับนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า 1) ศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพบริเวณบ้านปูนาร้อน ตำบลบ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี 2) ศึกษาความต้องการของชุมชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวบ้านปูนาร้อน 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ บ้านปูนาร้อน เพื่อรองรับพาณิชยกรรม ในการศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ เพื่อรองรับนิคมอุตสาหกรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้คือ แบบสำรวจและแบบสอบถาม จากประชากรครัวเรือนและคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ โดยทำการสำรวจภาคสนาม และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอธิบายและเชิงปริมาณโดยใช้ค่าความถี่ร้อยละ ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพบ้านปูนาร้อน จังหวัดกาญจนบุรี มีวิถีชีวิตที่นำศึกษาและเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษที่มีการค้าการขนส่งจากนิคมอุตสาหกรรมและท่าเรือน้ำลึกทวายในประเทศพม่า ซึ่งมีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทางด้านกายภาพของเมืองที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตหลายด้านเพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรมนันทนาการ ด้านการพัฒนาพื้นที่ต้องสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดกาญจนบุรีให้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจภาคตะวันตก พ.ศ. 2554 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-พ.ศ. 2559) เพื่อส่งเสริม กิจกรรมการค้าและ

อุตสาหกรรมโดยการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาพื้นที่เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและศึกษาต่อไป

เชียร์ช่วง กัลยาณมิตร และคณะ (2558) ได้ศึกษาเรื่องเขตพัฒนาเศรษฐกิจจังหวัดหนองคาย พบว่า การวิเคราะห์ศักยภาพจังหวัดหนองคาย ด้วยเครื่องมือการวิเคราะห์แบบสอดคล้อง สรุปได้ว่า จังหวัดหนองคายมีความเหมาะสมในการลงทุนขนาดใหญ่รวม 2 กิจกรรม ประกอบด้วย กิจกรรมบริการและสาธารณูปโภค กิจกรรมโลจิสติกส์ (Business Services and infrastructure Business logistics) และ กิจกรรมสนับสนุน การท่องเที่ยว (Support Business Tourism) การลงทุนขนาดกลาง (Digital Economy) ผลการวิเคราะห์พบว่า มีความเหมาะสมจำนวน 16 กิจกรรม ประกอบด้วย Real estate (อสังหาริมทรัพย์) Financial (การเงิน) Manufacturing (การผลิต) Transmission (การส่งผ่าน) Creative & Media (ความคิดสร้างสรรค์และสื่อ) Accommodation (ที่พัก) Warehouse (คลังสินค้า) Sport (กีฬา) Entertainment กิจกรรมสนับสนุนการท่องเที่ยว Food (อาหาร) Motor Vehicle & Repair (ยานยนต์และซ่อมแซม) Banking (การธนาคาร) Tourism (การท่องเที่ยว) Telecom (โทรคมนาคม) Restaurant (ร้านอาหาร) และ Hotel (โรงแรม)

การลงทุนขนาดเล็กระดับชาวบ้าน ผลการวิเคราะห์พบว่า มีความเหมาะสมจำนวน 18 กิจกรรม ประกอบด้วย Maintenance (ซ่อมบำรุง) Event Organizer (จัดงาน) Electronic Plumber (อิเล็กทรอนิกส์ และช่างประปา) Film/ Cinema (ภาพยนตร์) Animation/ Special Effect (การสร้างภาพเคลื่อนไหวโดยการฉายภาพนิ่งหลาย ๆ ภาพต่อเนื่องกันด้วยความเร็วสูง/ การสร้างเทคนิคพิเศษทางภาพ) Shoes/ Footwears (รองเท้า) Retail/ Shopping (ร้านค้า) Fresh Market/ Whole sale (ตลาดสด) Flower/ Whole Sale (ดอกไม้) Agricultural / Supply Chain (การเกษตร/ หัวใจสำคัญของกระบวนการทางธุรกิจ) Agricultural/ Survey Zoning (การเกษตร/ สสำรวจการแบ่งเขต) Hotel (โรงแรม) Pharm/ Eyesight ผู้ที่มีวิชาชีพทางด้านสาธารณสุข/สังเกตเห็น) Tourism (การท่องเที่ยว) Restaurant (ร้านอาหาร) ,Hospitality/ Wellness/ Spa (โรงพยาบาล/ สุขภาพ/ สปา) Clinic/ Hospital/ Boutiques (คลินิก/ โรงพยาบาล/ บุติค)และ Nursing Home (บ้านพักคนชรา) การวิเคราะห์แนวโน้มผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและกฎหมาย,ด้านการเมืองและความมั่นคง ด้านสิ่งแวดล้อม

ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและการสื่อสาร ด้านสาธารณสุขปโภค ด้านสาธารณสุข
ด้านแรงงานและความยากจน ด้านความขัดแย้งในเรื่องการจัดการทรัพยากรสิทธิในการทวง
สิทธิในการทำงาน และด้านงบประมาณรายจ่ายภาครัฐการวิเคราะห์แนวโน้มของสถานการณ์
ภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้นในจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย อาชญากรรมข้ามชาติ และองค์กร
อาชญากรรม และการกระทำผิดอาญา การก่อการร้าย ยาเสพติด อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ
ภัยพิบัติทางธรรมชาติ โรคอุบัติใหม่จากชาวต่างชาติเป็นพาหะ การค้าแรงงาน ผิดกฎหมาย
ผู้หลบหนีเข้าเมือง การค้ามนุษย์และผู้มีอิทธิพล

สุชาติ ผดุงกิจ (2558, หน้า 8) ได้ศึกษาเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษกับความคาดหวัง
ของคนไทย พบว่า เขตเศรษฐกิจพิเศษตามพื้นที่แนวชายแดน มีความสำคัญต่อการพัฒนา
ประเทศ และการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนแต่โดยที่ผ่านมามีรัฐบาลใดที่ให้
ความสำคัญต่อการดำเนินนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษให้มีผลเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนและ
จริงจัง ทำให้ประเทศต้องสูญเสียโอกาสในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและส่งเสริม
ความสามารถในการแข่งขันของสินค้าไทยในตลาดประเทศเพื่อนบ้านอย่างต่อเนื่องมายาวนาน
อย่างไรก็ดี รัฐบาลโดยการนำของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้เล็งเห็นถึง
ความสำคัญต่อการปฏิรูปประเทศในทุกมิติเพื่อคืน ความสุขให้กับประชาชน โดยเฉพาะในมิติ
ด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลได้มีนโยบายให้จัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคม
อาเซียน ในปี 2558 โดยในระยะแรก ให้เร่งดำเนินการใน 5 พื้นที่ชายแดน ได้แก่ แม่สอด
อรัญประเทศ ตราด มุกดาหาร และสะเดา (ด่านศุลกากร สะเดา และปาดังเบซาร์) ซึ่งเป็น
ความคาดหวังของคนไทยทั้งประเทศ โดยเฉพาะประชากรส่วนใหญ่ซึ่งมีรายได้น้อยที่ต้องการ
มีรายได้และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน แต่อย่างไรก็ตามข้อตกลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น
นอกจากส่งผลกระทบต่อการพัฒนาและนำมาซึ่งโอกาสอันเป็นผลดีต่อภาคเศรษฐกิจ
แต่ในทางกลับกันก็อาจนำมาซึ่งผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจำเป็นต้อง
พิจารณา ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้วย

ผลกระทบทางลบที่ประเทศไทยอาจต้องเผชิญจากประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน
ดังนี้ 1) อุตสาหกรรมภายในประเทศที่มีความอ่อนแอ ไม่สามารถแข่งขันได้ เนื่องจากการลด
ภาษีอาจส่งผล กระทบต่อภาคเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมบางประเภทในประเทศที่มี
ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่ไม่มีศักยภาพในการปรับตัวเพื่อเพิ่มขีด

ความสามารถในการแข่งขันหรืออุตสาหกรรมที่ต้องใช้เวลาในการปรับตัวนานมาก ซึ่งผลกระทบนี้จะเกิดขึ้นทั้งอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายภายในประเทศและ อุตสาหกรรมที่ผลิตเพื่อการส่งออก เช่น น้ำมันพืช สิ่งทอ (ผ้าฝ้ายเส้นด้าย เส้นใย ประดิษฐ์) เหล็ก เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องอิเล็กทรอนิกส์บางชนิด และเคมีภัณฑ์ 2) อุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งพา วัตถุดิบและชิ้นส่วนจากภายนอกอาเซียนจะมีต้นทุนการผลิตสูง สินค้าสำเร็จรูปที่ผลิต ภายในประเทศไทยจึงมีราคาแพงกว่า สินค้าสำเร็จรูปที่นำเข้าจากอาเซียน เป็นเหตุให้ไม่ สามารถแข่งขันได้ 3) ผลกระทบจากกรอบเวลาในการเร่งรัดจัดตั้ง ประชาคมอาเซียนที่เร็วขึ้น จากเดิมจะทำให้ผู้ประกอบการในภาคเกษตรกรรมและภาคธุรกิจอุตสาหกรรมปรับตัวไม่ทัน และอาจได้รับผลกระทบจากการนำเข้าสินค้าเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมที่มีความใกล้เคียง จากประเทศสมาชิกอาเซียน ข้อเสนอแนะบางประการในความคาดหวังของคนไทย ดังนี้

1) ควรมีการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของ อุตสาหกรรมไทย เพื่อใช้ประกอบการ ปรับตัวของภาค การผลิต ภาครัฐควรศึกษารายละเอียดรวมถึงหามาตรการตั้งรับเพราะภาค แรงงานในอุตสาหกรรมอาจถูกเลิกจ้างหากมีการย้ายฐานการผลิตไปหาแรงงานที่ถูกกว่า ตลอดจนแรงงานวิชาชีพ เช่น แพทย์วิศวกรบัญชีและอาจารย์จากประเทศในอาเซียนจะเข้ามา ทำงานในไทยเพิ่มขึ้น 2) ควรมีการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลอย่างต่อเนื่องและภาครัฐ ควรเร่งเสริมสร้างความเข้าใจและความรู้เกี่ยวกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนแก่ผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วนผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ อย่างครบถ้วน เพื่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเหล่านี้ จะได้ใช้ประโยชน์จากความตกลงต่าง ๆ อย่างเต็มที่ 3) การเจรจาเพื่อทำความตกลงการค้า ระหว่าง ประเทศควรให้ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องเข้าไปมีส่วนร่วม ในการให้ข้อมูลข้อคิดเห็นและ กำหนดแนวทางการเจรจามากขึ้น เนื่องจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเหล่านี้เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบ โดยตรง อีกทั้งยังมีประสบการณ์และมีความเข้าใจในเหตุการณ์จริงมากกว่า 4) ภาครัฐควรเร่ง ออกมาตรการหรือแผนรองรับผู้ประกอบการที่อาจได้รับผลกระทบทางลบจากข้อตกลง ในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมอย่างละเอียดและ ชัดเจน 5) ภาครัฐควรปรับปรุงและพัฒนา ระบบสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะระบบ Logistic 6) ภาครัฐควรกำหนด แนวนโยบายด้านเศรษฐกิจให้ชัดเจนและผลักดันการอำนวยความสะดวกทางการค้าตามแนว ชายแดนของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น 7) ดูแลและปกป้องผลกระทบ ที่จะเกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัญหาแรงงานเด็กและแรงงาน

อพยพ 8) ผู้ประกอบการต้องปรับตัวเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันด้วยตนเอง เช่น การสร้างมูลค่าเพิ่มและการเร่งพัฒนาตราสินค้า การใช้เทคโนโลยีใหม่ในการผลิต การพัฒนาในด้านนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยสร้างจุดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ของไทยให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล รวมถึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภายในองค์กร 9) ผู้ประกอบการควรสร้างเครือข่ายพันธมิตรกับภาคเอกชนอื่น ๆ ในภูมิภาคดำเนินกลยุทธ์การตลาดในเชิงรุก และทำการศึกษาหาแนวทางการค้าใหม่ ๆ รวมถึงช่องทางในด้านธุรกิจอื่น ๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง

สุณัฐวิทย์ น้อยโสภณ (2559, หน้า 93-95) ได้ศึกษาเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน” กลไกก้าวข้ามอุปสรรคทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ พบว่า การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของประเทศไทย เกิดขึ้นจากแนวคิดที่มุ่งกระจายการ พัฒนาสู่ท้องถิ่นเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นให้ดีขึ้น ด้วยกลยุทธ์ส่งเสริมการลงทุน การค้า การท่องเที่ยว และการบริการต่าง ๆ ให้นำไปสู่การจ้างงาน สร้างรายได้และการเติบโตทางเศรษฐกิจจากระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนที่รัฐบาล ประกาศให้จัดตั้งในระยะที่ 1 มี 5 เขต ตั้งอยู่ในจังหวัดตาก สงขลา มุกดาหาร สระแก้ว และตราด โดยภาครัฐให้การส่งเสริมและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ รวมทั้งการให้สิทธิประโยชน์ทางด้านภาษีและไม่ใช่ภาษี เพื่อสร้างแรงดึงดูดนักลงทุนทั้งชาวไทยและต่างประเทศ นอกจากนี้สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ แล้วยังมีนโยบายเชื่อมโยงระบบการผ่านพิธีการศุลกากรกับประเทศ เพื่อนบ้านเพื่อลดอุปสรรคทางการค้าและการบริการ และที่สำคัญที่สุดคือการอนุญาตให้แรงงานต่างชาติเข้ามาทำงานแบบเข้าไปเย็นกลับหรือพักค้างแรมในประเทศไทยได้ การสนับสนุนต่าง ๆ คือ แนวทางที่ทำให้การบริหารงานของเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนมีประสิทธิภาพและส่งผลต่อศักยภาพ ทางด้านการแข่งขันของประเทศไทยก่อนเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจเสรีอาเซียนในปลายปี 2558 เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนทั้ง 5 เขต มีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ทำให้แต่ละเขตมีจุดเด่น และจุดด้อยที่ควรศึกษาและทำความเข้าใจ เพื่อประโยชน์ในการลงทุน หรือขยายธุรกิจการค้าการบริการ ของผู้ประกอบการ และการพิจารณางบประมาณของภาครัฐปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละเขตเศรษฐกิจพิเศษ มีดังนี้

1. ตาก โครงสร้างพื้นฐานยังไม่เพียงพอในการ รองรับความเจริญ เส้นทางคมนาคมยังอยู่ระหว่างการพัฒนา เนื่องจากตัวอำเภอ อยู่ในที่ราบระหว่างภูเขาของไทยและพม่า-ไกลจากท่าเรือกรุงเทพและท่าเรือ แหลมฉบัง-การขนส่งทางรถยนต์หรือรถบรรทุก มีความเสี่ยงสูงกว่า เนื่องจากเส้นทางมีความลาดชันจากการขึ้นเขาและลงเขา
2. สงขลา ขาดการส่งเสริมทางด้านอุตสาหกรรม ชั้นสูง การพัฒนานวัตกรรมใหม่ การแปรรูปผลผลิต-ปัญหาเรื่องความไม่สงบของ 3 จังหวัด ชายแดนใต้ ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นใจ ในชีวิตและทรัพย์สิน-การให้บริการของด่านศุลกากรสะดวก สำหรับการส่งออก-นำเข้า และการ ผ่านเข้า-ออกของบุคคลยังไม่สะดวก เนื่องจากอยู่ระหว่างการพัฒนาปรับปรุงอาคารศุลกากรใหม่
3. มุกดาหาร ขาดแรงงานที่มีทักษะสูง เพื่อรองรับ อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี - โครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่ง ทางบกยังต้องได้รับการพัฒนา-การคมนาคมขนส่งด้วยรถไฟขาดการ พัฒนาและปรับปรุงให้ทันสมัย-อยู่ไกลท่าเรือกรุงเทพ ประมาณ 624 กม.-มีปัญหาเรื่องการลักลอบเข้ามาทำงาน สินค้าหนีภาษี สิ่งผิดกฎหมาย ปัญหา เรื่องยาเสพติด
4. สระแก้ว เป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็ก มีประชากร น้อย ขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตร และแรงงานฝีมือ-ด้านศุลกากร มีความแออัดเนื่องจากสถานที่คับแคบและเส้นทางคมนาคม คับแคบ มีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ และไม่มีการแยกการเข้าออกระหว่างคนและสินค้า-ขาดแคลนแหล่งน้ำและการพัฒนาระบบชลประทานสำหรับการเกษตร ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรต่อไร่มีอัตราต่ำ-ระบบการขนส่งระหว่างจังหวัดและ ระหว่างประเทศ ยังต้องพัฒนาด้านคุณภาพและปริมาณ เพื่อรองรับความต้องการ
5. ตรัง ระบบสาธารณูปโภคยังขาดความพร้อม และไม่เอื้ออำนวยต่อภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ-ความพร้อมของด้านศุลกากร เช่น สถานที่ เทคโนโลยีและจำนวนเจ้าหน้าที่ที่ให้บริการ วิเคราะห์โอกาสความสำเร็จของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน คือ การวางยุทธศาสตร์ ด้านทำเลที่ตั้งหรือการเลือกพื้นที่ในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งทั้ง 5 เขตที่จัดตั้งในระยะที่ 1 ถือว่าเป็นประตูการค้าหลักที่มีมูลค่าการค้าชายแดนสูงในลำดับต้น ๆ ของประเทศ ส่วนปัจจัยรองลงมาคือ กลยุทธ์เรื่องการจัดหาที่ดินรวมทั้งการพัฒนาระบบ

โครงสร้างพื้นฐานให้สามารถตอบสนอง ความต้องการด้านการลงทุน การค้า การตลาดและการขนส่ง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามนโยบายของคณะกรรมการจัดหาที่ดินและบริหารจัดการที่ดิน มีการดำเนินการพัฒนาที่ดินของรัฐประเภท พื้นที่ สปก. เดิม หรือพื้นที่สาธารณประโยชน์อื่น ๆ ให้เป็นพื้นที่พัฒนาเชิงพาณิชย์เพื่อให้ผู้ประกอบการเช่าใช้ประโยชน์ ในประกอบการได้กลยุทธ์นั้นนอกจากจะลดความร้อนแรงของราคาที่ดินจากภาคเอกชนแล้วยังเป็นหมวดตัวสำคัญในการควบคุมการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนหรืออุทยานสำคัญของประเทศ นอกจากนี้การใช้กลยุทธ์เรื่องการจัดสรรที่ดินเพื่อการลงทุน คณะอนุกรรมการด้านโครงสร้างพื้นฐานและด้านศุลกากรยังเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ครอบคลุมทั้งทางบก-ราง-ทางน้ำ-ทางอากาศ

การวิเคราะห์อุปสรรคของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ วิเคราะห์ได้จากการรวบรวมข้อมูลและการศึกษาดูงานในพื้นที่จริง มีดังนี้ 1. จากความแตกต่างของพื้นที่ที่จัดตั้ง ทั้งทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากร แรงงาน เส้นทางคมนาคม ความพร้อมของระบบสาธารณูปโภค ทั้ง 5 เขต มีความแตกต่างกันและคล้ายคลึงกัน ดังนั้น ในการปฏิบัติตามนโยบายฉบับเดียวกันอาจจะมีความอุปสรรคที่แตกต่างกัน ควรมีการปรับเปลี่ยน หรือยืดหยุ่นเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับองค์ประกอบของแต่ละพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัย สำคัญในการบริหารงาน 2. ความเห็นด้วยของประชาชนในท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เนื่องจากความหวัดวิตกกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น ความสงบของสังคมชนบทที่จะหายไป ปัญหาอาชญากรรมเพิ่มขึ้น การจรรยาบรรณผิด มลภาวะเป็นพิษหรืออื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตสิ่งเหล่านี้ อาจจะทำให้ประชาชนเกิดความไม่มั่นใจในความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินจะเกิดแรงต่อต้าน ซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ 3. การบริหารงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับนโยบายหรืองบประมาณสนับสนุนที่ยังขาดความต่อเนื่อง ในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล 4. ปัญหาความไม่สงบทางการเมือง ภัยจากการก่อการร้าย และภัยจากธรรมชาติ เช่น ภัยแล้งที่ภาครัฐยังไม่มีความมาตรการป้องกันที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม 5. ปัญหาเรื่องการแข่งขันระดับประเทศที่แต่ละประเทศมุ่งส่งเสริมการลงทุน และการให้สิทธิประโยชน์เพื่อส่งเสริมการลงทุน จึงทำให้นักลงทุนทั้งในและต่างประเทศมีทางเลือกอื่นในการตัดสินใจ ลงทุนรวมทั้งการเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านในการผ่านพิธีการศุลกากร

เพื่ออำนวยความสะดวก จึงมีการปรับลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นลงโดยการประสานงานของ คณะอนุกรรมการด้านสิทธิประโยชน์ เพื่อสร้างระบบบริการแบบเบ็ดเสร็จในจุดเดียวหรือ การบริการแบบ One Stop Service สำหรับปัจจัยสุดท้ายที่ส่งผลต่อความสำเร็จ คือ การอนุญาตให้แรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนทั้งแบบเข้าไป เย็นกลับและพักแรมในประเทศไทย เป็นการตอบโจทย์เรื่องการขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมือและ ป้องกันการลักลอบเข้ามาทำงานได้เป็นอย่างดี จากแนวทางการบริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่กล่าวมา นับว่าเป็นแนวทางการบริหารที่ครอบคลุมชัดเจน เป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่ายและ เหมาะสม

รูปแบบการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนให้เกิดความยั่งยืนให้เป็นไปตาม วัตถุประสงค์และมีความยั่งยืนภาครัฐจะต้องวางแผนพัฒนาพื้นที่ที่มีความพร้อมในการรองรับ การลงทุนของภาคอุตสาหกรรม โดยการพัฒนาาระบบโครงสร้างพื้นฐาน ระบบคมนาคม ที่สะดวกรวดเร็วและครอบคลุมกับการขนส่งสินค้าและขนส่งคน มีการบริหารจัดการ ทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีประสิทธิภาพ แบ่งเขตอุตสาหกรรมอย่างชัดเจนเพื่อให้ อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและอุตสาหกรรมสนับสนุนสามารถเชื่อมโยงกันเป็นห่วงโซ่อุปทาน ที่สมบูรณ์ เกิดประโยชน์ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมใหม่หรือ การใช้เทคโนโลยีที่มีความทันสมัย ส่งเสริมการพัฒนาสินค้าให้มีมาตรฐานสากลเพื่อการ ส่งออกไปสู่ประเทศทั่วโลก นอกจากนั้นภาครัฐจะต้องวางแผนบริหารความแตกต่างทาง วัฒนธรรมของนักลงทุนและแรงงานที่มาจากประเทศต่าง ๆ รวมทั้งการจัดการเรื่องการศึกษา และสุขภาพของประชาชนในท้องถิ่นเชิงรุกและสุดท้ายการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ของภาครัฐ เพื่อการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต

บุหงา ศรีรัตนภมร พรนภา เตียสุธิกุล และวิมล หอมยิ่ง (2559, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องความเป็นไปได้ของนโยบายการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งแรกของประเทศไทย จังหวัดตาก พบว่า 1) ความเป็นไปได้ของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งแรก พบว่า ความเป็นไปได้ของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษโดยภาพรวมมีความคิดเห็นด้วยอยู่ระดับมาก และรายด้านความเหมาะสมของที่ตั้งมีความคิดเห็นด้วยอยู่ระดับมาก 2) ผลการศึกษาปัจจัย ที่มีอิทธิพลต่อความเป็นไปได้ของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยรวม พบว่า ตัวแปรอิสระ ทุกตัวมีความผันแปรของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษได้ร้อยละเท่ากับ 78.30 ($R^2=0.783$)

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารภาคประชาชน รัฐ และ เอกชน มีความคิดเห็นว่าเป็นไปได้ของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษโดยภาพรวมมีความ คิดเห็นด้วยมากที่สุดและ 3) ปัญหาและข้อเสนอแนะทางในการปรับปรุงความเป็นไปได้ของ การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ พบว่า ปัญหาในเรื่องแรงงานภาษีการค้ากฎระเบียบทางราชการ ความโปร่งใสการบริหารของภาครัฐ ปัญหาอาชญากรรมข้ามประเทศและปัญหาสิ่งแวดล้อม ต่าง ๆ ส่วนข้อเสนอแนะ ควรให้ความรู้แก่ประชาชนในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ความร่วมมือกับทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชนและรัฐวิสาหกิจในการผลักดันให้สำเร็จ

อานันทพร ถึงแสง (2560, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาผลกระทบของ นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษและศักยภาพในการจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษ กรณีศึกษา : จังหวัดนครพนม พบว่า นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษมีผลกระทบต่อสังคมอยู่ในระดับมาก การมีแรงงานต่างด้าวเป็นจำนวนมาก ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ด้านเศรษฐกิจ เช่น ด้านการลงทุน ด้านการค้า ด้านการรับเหมา และในส่วนศักยภาพในการจัดการเขตเศรษฐกิจ พิเศษโดยหน่วยงานทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น เอกชนของจังหวัดนครพนมสามารถปรับตัวได้ เพื่อรองรับการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษโดยต้องทำการศึกษา เรียนรู้ และวางแผน ทั้งด้าน บุคลากร การวางผังเมือง และยังคงปัญหาอุปสรรคของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อหามาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหายาเสพติด โรคเอดส์ ปัญหา สิ่งแวดล้อมและสุขอนามัยของประชาชน เป็นต้น การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ ข้อมูล ข่าวสาร เกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อให้ประชาชนและผู้ประกอบการรายใหม่ในพื้นที่ได้รับทราบ ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสะดวก ครบครัน เชื่อมโยงไปยังประเทศเพื่อนบ้านและ การฝึกอบรม พัฒนาทักษะของฝีมือแรงงานในท้องถิ่นให้มีความชำนาญเพื่อรองรับการจ้าง แรงงานฝีมือในอนาคต

สมพงษ์ ศิริโสภณศิลป์ (2560, หน้า 25) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาเขตเศรษฐกิจ พิเศษในจังหวัดหนองคาย จังหวัดนครพนม พบว่า รูปแบบกิจการที่เหมาะสมสำหรับเขต เศรษฐกิจ ประกอบด้วย 1) ศูนย์กลางการค้าส่งแห่งอาเซียน 2) ศูนย์การเรียนรู้และวัฒนธรรม และ 3) อุทยานเทคโนโลยีชีวภาพ โดยผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายเห็นว่าสิทธิประโยชน์เพื่อส่งเสริม การลงทุนที่เสนอให้กับการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษยังไม่จูงใจและไม่แตกต่างกันกับ สิทธิประโยชน์เดิมและยังขาดการให้สิทธิประโยชน์เพื่อการถ่ายโอนเทคโนโลยีและสิทธิ

ประโยชน์ที่จะให้แก่ผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศเพื่อดึงดูดให้เข้ามาปฏิบัติงานในเขตเศรษฐกิจพิเศษแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้กำหนดในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยให้ความสำคัญใน 2 กลยุทธ์ ดังนี้ 1) การพัฒนาความเชื่อมโยงด้านการขนส่งและระบบโลจิสติกส์ ภายใต้กรอบความร่วมมือในอนุภูมิภาคต่าง ๆ มุ่งพัฒนาบริการขนส่งและโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐานสากลปรับปรุงกฎระเบียบการขนส่งคนและสินค้าที่เกี่ยวข้องพัฒนาบุคลากรในธุรกิจการขนส่งและโลจิสติกส์เชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวพื้นที่ชายแดน/ เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ตลอดจนเชื่อมโยงระบบการผลิตกับพื้นที่ตอนในของประเทศ และ 2) การพัฒนาฐานลงทุนโดยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระดับอนุภูมิภาคมุ่งพัฒนาพื้นที่ในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศให้เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้เป็นฐานการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม การเกษตรและการท่องเที่ยว พัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนและเมืองชายแดน รวมทั้งบูรณาการแผนพัฒนาพื้นที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านให้บรรลุประโยชน์ร่วมกัน ทั้งด้านความมั่นคงและเสถียรภาพของพื้นที่

บรรจง กาญจนานิล (2561, หน้า 78) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของรัฐในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ : กรณีศึกษาเขตเศรษฐกิจพิเศษตราด พบว่า บทบาทของรัฐในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษตราดในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) การกำหนดนโยบายและการวางแผนรัฐได้มีการประสานประโยชน์ของรัฐบาลเข้ากับเอกชน ซึ่งรัฐออกนโยบายและ วางแผนสอดคล้องกับการจัดตั้งและพัฒนาพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ 2) การออกกฎหมาย ข้อบังคับ และบังคับใช้กฎหมายเพื่อให้สามารถบริหารจัดการ อำนวยความสะดวกทางด้านเศรษฐกิจและ 3) บทบาทของรัฐในการจัดสร้างและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการค้าสินค้าและบริการหรือการลงทุน และปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามบทบาทของรัฐในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษตราดในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) ปัญหาด้านนโยบายและการวางแผนพบว่าการขาดความชัดเจนและต่อเนื่องของนโยบาย ซึ่งการกำหนดนโยบาย การวางแผน การผลักดันนโยบายให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลกลาง บทบาทของรัฐบาลผู้มีอำนาจและงบประมาณในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจ 2) ปัญหาด้านการ

ออกกฎหมายและบังคับใช้กฎหมาย ประกอบด้วย ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายผังเมืองรวม จังหวัดตราด ปัญหาสถานะบุคคลและการค้ามนุษย์และปัญหาสาธารณสุขและการประกันสุขภาพและ 3) ปัญหาด้านการจัดสร้าง โครงสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจและสังคมพบว่า

ปัญหาเกิดขึ้นในการดำเนินการจัดสรรที่ดินโดยกรมธนารักษ์ที่เป็นตัวแทนภาครัฐ ในการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมและเสนอเงื่อนไขในการลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษตราด แก่ผู้ลงทุน แต่เอกชนไม่มีความมั่นใจในประเด็นกฎหมายนิคมอุตสาหกรรม ความล่าช้า ที่เกิดขึ้นในการจัดตั้งจัดตั้งศูนย์บริการ เบ็ดเสร็จ และปัญหาการบูรณาการความร่วมมือ หน่วยงานในพื้นที่พบว่า ความร่วมมือของแต่ละหน่วยงานนั้นเป็นในฐานะ “เจ้าภาพ” แต่ละงาน ตามศักยภาพของหน่วยงานนั้น ๆ โดยทุกองค์กรพัฒนาไปพร้อม ๆ ข้อเสนอแนะและส่งเสริม บทบาทของรัฐในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษตราดพบว่า การพัฒนาปัจจัยด้าน โครงสร้าง พื้นฐานแล้ว สิ่งที่ต้องพัฒนาไปควบคู่กันนั้นคือระบบการบริหารจัดการแนวคิดในการบริหารจัดการ โดยการนำแนวคิด Smart City เข้ามาเป็นส่วนในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษและ พัฒนาบุคลากรในชุมชนในพื้นที่เพื่อรองรับ การพัฒนาไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาฝีมือแรงงาน ทักษะด้านภาษา การเตรียมตัวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาเป็น เขตเศรษฐกิจพิเศษ

อานันทพร ถึงแสง (2561) ได้ศึกษาการศึกษาผลกระทบของนโยบายเขตเศรษฐกิจ พิเศษและศักยภาพในการจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษ กรณีศึกษา : จังหวัดนครพนม พบว่า ผลกระทบของนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษของจังหวัดนครพนมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษมีผลกระทบต่อด้านวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก ควรให้ความสำคัญ กับสังคมที่มุ่งเน้นด้านวัตถุมากกว่าการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกวัฒนธรรมของท้องถิ่น นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษมีผลกระทบต่อด้านสังคมอยู่ในระดับมาก การมีแรงงานต่างด้าว เป็นจำนวนมาก อาจก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพจิต อาชญากรรม นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ มีผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ (การท่องเที่ยว) อยู่ในระดับมาก จังหวัดนครพนม ตั้งอยู่ ศูนย์กลางอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง จึงเป็นศูนย์กลางและเป็นประตูท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงไปยัง ประเทศเพื่อนบ้านได้ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ เป็นต้น นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ มีผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ (ด้านการลงทุน) อยู่ในระดับมาก การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ จะส่งผลให้บรรยากาศการลงทุนในจังหวัดนครพนมกระเตื้องขึ้น โดยเฉพาะในด้านรับเหมา

ก่อสร้าง นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ มีผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ (ด้านการค้า) อยู่ในระดับมาก และนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษมีผลกระทบต่อด้านการเมืองอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ จังหวัดนครพนม มีศักยภาพในการจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษโดยหน่วยงานทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น เอกชนของจังหวัดนครพนม สามารถปรับตัวเพื่อรองรับนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษได้อย่างรวดเร็ว โดยต้องทำการศึกษาเรียนรู้และวางแผนทั้งทางด้านบุคลากร ปัจจัยพื้นฐาน การวางผังเมือง และควรพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถและความพร้อมในการปฏิบัติงาน เพื่อมิให้เป็นการเสียเปรียบทางด้านการค้าและการลงทุน อีกทั้งเพื่อลดปัญหาและอุปสรรคของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดนครพนม จึงควรจัดเตรียมมาตรการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหายาเสพติด โรคเอดส์ ปัญหาสิ่งแวดล้อม และสุขอนามัยของประชาชน เป็นต้น การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ ข้อมูล ข่าวสาร เกี่ยวกับนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน เพื่อให้ประชาชนและผู้ประกอบการรายใหม่ในพื้นที่ได้รับทราบ ปรับปรุง แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมือง และอำเภอท่าอุเทนให้มีความสะดวกครบครัน เชื่อมโยงไปยังประเทศเพื่อนบ้าน และฝึกอบรมอาชีพพัฒนาทักษะของฝีมือแรงงานในท้องถิ่นให้มีความชำนาญเพื่อรองรับการจ้างแรงงานฝีมือในอนาคต

Xiao Wang (2013, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องกลยุทธ์ในการพัฒนาแห่งชาติภายใต้บทบาทของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจ กรณีศึกษาประเทศจีน พบว่า มีการสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษ ส่วนสำคัญของผลผลิตภาคอุตสาหกรรมของจีนด้านการส่งออกที่เพิ่มขึ้นและดึงดูดการลงทุนหรือลงทุนส่วนขนาดใหญ่จากต่างประเทศ การเพิ่มขึ้นของผลผลิตจากเขตพัฒนาเศรษฐกิจ มีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนโดยขึ้นอยู่กับระบบตรวจสอบของข้อมูลทางประวัติศาสตร์และนโยบายในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจในประเทศจีน การศึกษาใช้ระบบการจำแนกแบบไม่ซ้ำกันสำหรับเส้นทางการพัฒนาของแต่ละเขตพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจ และระบุขั้นตอนเป็นสี่ระยะบทบาทของแต่ละเขตเศรษฐกิจพิเศษ เป็นเครื่องมือและนโยบายที่แตกต่างกัน และมีประสิทธิผลของเขตเศรษฐกิจพิเศษที่จะทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ นโยบายที่แตกต่างกันในช่วงขั้นตอนที่แตกต่างกัน การศึกษาใช้ข้อมูล 50 เขตเศรษฐกิจพิเศษและเมืองต้นแบบ รูปแบบการวิเคราะห์ผลกระทบต่อการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในแต่ละเขตของจีนการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย ภาษีเงินเงินได้นิติบุคคลที่พบว่า หลังจากที่มีการปฏิรูปภาษีร้อยละ 10-14 น้อยลง การลงทุนจาก

ต่างประเทศไหลเข้าสู่เขตเศรษฐกิจพิเศษ เทียบกับพื้นที่อื่น ๆ ในเมืองต้นแบบ มีผลที่แตกต่างกัน เมื่อศึกษาข้ามเขตเศรษฐกิจพิเศษบางเขตการส่งออกในระยะแรกมีระยะสูงและเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในเมืองที่มีมากกว่าหนึ่งเขตมีการเปลี่ยนแปลงภาษีมากกว่าเขตอื่น ๆ โดยพบว่า การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ได้รับการชดเชย ผลกระทบบางส่วนจากเปลี่ยนแปลงนโยบายภาษี เมืองเขตเศรษฐกิจพิเศษ กว้างใจได้นำนโยบายจูงใจทางด้านการเงิน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการลงทุนและเพื่อดึงดูดความสามารถพิเศษเพื่อบรรเทาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายแห่งชาติ เมื่อสิ้นสุดนโยบายแห่งชาติมีการรักษาระดับการเปลี่ยนแปลงจากภาษีที่ดี สำหรับบริษัทที่ตั้งอยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษ นโยบายเหล่านี้ประสบความสำเร็จ แต่อัตรากาการเจริญเติบโตยังคงเผชิญการแข่งขันจากโซนอื่น ๆ การค้นพบเหล่านี้ทำให้ผู้กำหนดนโยบายได้รับการเรียนรู้จากประเทศจีนและวิธีการกำหนดเขตเป็นเครื่องมือสำหรับประสบความสำเร็จในการเร่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในการส่งออกในฐานะที่ได้เขตที่ได้รับการพัฒนาและประสบผลสำเร็จมาก่อน รัฐบาลอาจต้องการที่จะพิจารณานโยบายพิเศษที่มีให้ โดยเฉพาะในเขตเศรษฐกิจพิเศษเหล่านี้ ข้อเสนอเชิงนโยบายการจัดการโซนเขตเศรษฐกิจพิเศษ อาจพิจารณาอัตราการเติบโตของเขตเศรษฐกิจในแต่ละโซน นอกเหนือจากรูปแบบหรือนโยบาย แรงจูงใจต่าง ๆ ที่แต่ละช่วงเขตพัฒนาเศรษฐกิจเสนอ

Fadi Abdulmoein AL Sakka (2014, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษ กรณีศึกษาประเทศคูโบ การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาแนวทางการวัดผลกระทบของเขตเศรษฐกิจพิเศษที่มีต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของคูโบ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย อย่างมีประสิทธิภาพสำหรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจในอนาคตและจะมุ่งเน้นปัจจัยและทรัพยากรที่สำคัญที่กระตุ้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในท้องถิ่นสำหรับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเมือง คำถามการวิจัย คือ ปัจจัยใดที่ส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษคูโบ ปัจจัยใดที่เป็นลักษณะเฉพาะของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษคูโบ และปัจจัยใดกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษคูโบ ผลการวิจัยสรุปการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษคูโบในระดับปานกลาง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขึ้นอยู่กับรูปแบบ ขนาดของบริษัทหรือองค์กร ประสิทธิภาพด้านการเงิน ขนาดของการจัดแบ่งเขตพิเศษ และระดับของการจัดการความรู้เชิงทักษะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทรัพยากร

มนุษย์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษดูไป วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมมีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
เพียงเล็กน้อย และวัฒนธรรมการแบ่งแยกไม่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งผู้วิจัยได้
ทำการวิเคราะห์และการสังเคราะห์จากนักวิชาการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ
องค์ประกอบของเศรษฐกิจพิเศษ ดังตาราง 2

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ตาราง 2 การวิเคราะห์และการสังเคราะห์จากนักวิชาการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของเศรษฐกิจพิเศษ

องค์ประกอบของเศรษฐกิจพิเศษ	นักวิชาการ																			
	1. มุศรา ตันลาพาตม (2548)	2. ขติเรก พันเชื้อว (2549)	3. จินต์ กล้าภิกรณ (2552)	4. ศุภชัย วรรมเลิศสกุล (2553)	5. สรัญญา ตั้งยงตระกูล (2553)	6. นิสันต์ พิชญ์ดำรง (2556)	7. วณิดา สุภาพร (2556)	8. เต็มทรัพย์ เตละกุล (2556)	9. สรียนต์ ธิญ์กิจจากุกิจ (2556)	10. ธนา จงสิทธิผล (2558)	11. กฤษณะ บุหลัน (2558)	12. อภิชาติ อำนาจชาย (2558)	13. เขียวรวง กัลยาณมิตร และคณะ (2558)	14. สุชาติ ผดุงกิจ (2558)	15. บุหงา ศรัตรัตนภมร พรนภา เตียสุธิกุล	16. Xiao Wang (2013)	17. Fadi Abdulmoein AL Sakka (2014)	ความถี่	ร้อยละ	ลำดับ
1. ด่านการค้า	√	-	-	√	√	-	-	√	-	-	√	-	-	√	-	√	-	7	41.17	3
2. การลงทุน	√	-	-	√	√	-	-	√	-	-	√	-	√	-	-	√	√	8	47.05	2
3. การคมนาคมขนส่ง/ โลจิสติกส์	√	-	-	-	-	√	√	√	√	√	-	-	√	-	-	-	√	7	41.17	3
4. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	√	-	-	-	-	-	-	-	√	-	√	-	-	-	-	-	-	3	17.64	6
5. วัตถุประสงค์/ การควบคุม	√	-	√	-	-	-	-	√	-	-	-	-	√	-	-	-	√	5	29.41	4
6. ขอบเขตพื้นที่สาธารณูปโภค	-	√	-	-	√	√	√	-	-	√	√	√	√	√	-	-	-	9	52.94	1
7. กฎหมาย	-	√	-	-	-	√	√	-	-	-	-	-	-	-	√	√	-	5	29.41	4
8. การประชาสัมพันธ์/ ความเข้าใจ	-	√	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	√	√	√	-	-	4	23.52	5

ตาราง 2 (ต่อ)

องค์ประกอบของ เศรษฐกิจพิเศษ	นักวิชาการ																	ค่าสัมประสิทธิ์	ร้อยละ	ลำดับ
	1. นุศรา ตัณฑลาพุม (2548)	2. อติเรก พันเชื้อ (2549)	3. จินต์ กล้าภิรมณ์ (2552)	4. ศุภชัย วรรณเลิศสกุล (2553)	5. สรัญญา ตังยงตระกูล (2553)	6. นิสวัฒน์ พิชญ์ดำรง (2556)	7. วนิดา สุภาพร (2556)	8. เต็มทรัพย์ เตลทะกุล (2556)	9. สรียนต์ ธิญ์กิจจาบุกิจ (2556)	10. ธนา จงสิทธิผล (2558)	11. กฤษณะ บุหสัน (2558)	12. อภิชาติ อำนาจชัย (2558)	13. เขียวช่วง กัลยาณมิตร และคณะ (2558)	14. สุชาติ ผดุงกิจ (2558)	15. ปุทงา ศรีรัตนภร พรนภา เตียสุสิกุล	16. Xiao Wang (2013)	17. Fadi Abdulmoein AL Sakka (2014)			
9. การสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้า	-	-	√	-	-	√	-	-	-	-	-	-	-	√	-	-	-	3	17.64	6
10. สร้างมาตรฐานของสินค้า	-	-	√	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5.88	8
11. การขยายตลาด	-	-	√	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	√	-	-	-	2	28.57	7
12. การพัฒนาฝีมือแรงงาน	-	-	-	√	-	-	√	√	-	-	√	-	-	-	-	-	-	4	23.52	5
13. การบริหารจัดการ	√	-	-	-	√	√	-	-	-	√	√	-	-	-	-	-	-	5	29.41	4
14. กิจกรรมการท่องเที่ยว	-	-	-	-	-	-	-	-	√	√	-	√	√	√	-	-	-	5	29.41	4
15. ด้านอุตสาหกรรม	-	-	-	-	-	-	-	-	-	√	-	√	-	√	-	-	-	3	17.64	6

จากตาราง 2 ผลการวิเคราะห์และการสังเคราะห์จากนักวิชาการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของเศรษฐกิจพิเศษ จำนวน 17 คน ซึ่งผู้วิจัยใช้เกณฑ์การพิจารณาความถี่ตั้งแต่ 5-9 ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 52.94-29.41 ได้องค์ประกอบของเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดนครพนม ดังนี้ 1) ขอบเขตพื้นที่สาธารณูปโภค 2) การลงทุน 3) ด้านการค้า 4) การคมนาคมขนส่ง/ โลจิสติกส์ 5) วัตถุประสงค์/ การควบคุม 6) กฎหมาย 7) การบริหารจัดการ และ 8) กิจกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้นทั้ง 8 องค์ประกอบดังกล่าว ผู้วิจัยมาทำการจัดรวบรวมเป็นประเด็นใหม่ ดังนี้

ข้อ 1 ขอบเขตพื้นที่สาธารณูปโภค หมายถึง ด้านกายภาพ

ข้อ 2 การลงทุน ข้อ 3 ด้านการค้า ข้อ 8 กิจกรรมการท่องเที่ยวและ ข้อ 4 การคมนาคมขนส่ง/ โลจิสติกส์ หมายถึง ด้านเศรษฐกิจ

ข้อ 5 วัตถุประสงค์/ การควบคุม หมายถึง สังคม

ข้อ 6) กฎหมาย และข้อ 7 การบริหารจัดการ หมายถึง การเมือง

4. ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จเขตเศรษฐกิจพิเศษ

อดิเรก พันเขียว (2557, หน้า 1-9) ได้ศึกษาเรื่องการยอมรับ ความคาดหวังและปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนในจังหวัดตาก พบว่า 1) การยอมรับต่อการพัฒนา พบว่า ภาพรวมผู้เกี่ยวข้องเห็นว่าเป็นประโยชน์และควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นโดยเร็วแต่บางส่วนเห็นว่าควรมีการให้ข้อมูลและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น 2) ความคาดหวังต่อการพัฒนา พบว่า คาดหวังให้มีการค้าการลงทุนมากขึ้น การผลักดันพื้นที่ที่มี ความพร้อมไม่ว่าจะรูปแบบใดก่อน การได้รับสิทธิประโยชน์ คุณภาพชีวิต ความมั่นคงในการทำงานและในชีวิต การจับจองที่ดินทำกิน บริการสาธารณะ สาธารณูปโภค การศึกษา แรงงาน อาชีพ ค่าแรง สวัสดิการต่าง ๆ และคาดหวังให้มีหน่วยงานบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษของตนเองโดยเฉพาะ และ 3) ปัจจัยความสำเร็จ ได้แก่

4.1 นโยบายรัฐบาล ที่ให้การสนับสนุนการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษอย่างชัดเจนจริงจังและสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ เช่น การแก้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายแรงงาน กฎหมาย ที่ดิน กฎหมายอุทยานแห่งชาติ การผังเมือง และการกำหนดระเบียบต่าง ๆ ต้องมีความชัดเจน รวมทั้งการมอบอำนาจในการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้อง

ให้ส่วนราชการในพื้นที่มีอำนาจในการบริหารจัดการ เช่น การบริหารที่ดิน การใช้ประโยชน์จากที่ดิน การบริหารแรงงานต่างด้าว การอุตสาหกรรม และการค้าการลงทุน เป็นต้น

4.2 การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ควรร่วมมือในการผลักดันการยกระดับพื้นที่เป็นเขต เศรษฐกิจพิเศษอย่างต่อเนื่องและจริงจัง เนื่องจากปัญหาในระดับจังหวัดและระดับพื้นที่ที่พบคือความไม่ต่อเนื่องของหน่วยงานและผู้บริหารระดับสูง ทำให้เมื่อดำเนินการขาดความต่อเนื่องต้องเริ่มต้นใหม่หลายครั้ง ทั้งการให้ข้อมูลและนำเสนอปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องในอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานตนเอง รวมทั้งการขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง

4.3 ความเหมาะสมของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พบว่า ยังมีปัญหาความล่าช้าปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ เนื่องจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในเกิดขึ้นนั้นเกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐและกฎหมายจำนวนมาก เช่น กฎหมายที่ดิน กฎหมาย การเข้าเมือง กฎหมายการทำงานของคนต่างด้าว กฎหมายการนิคมอุตสาหกรรม กฎหมายศุลกากร กฎหมายผังเมือง และกฎหมายแรงงาน เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันยังเป็นปัญหาในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง

4.4 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความขัดแย้งและการเมือง เนื่องจากการ พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษมีความเกี่ยวข้องกับหลายมิติ ทั้งด้านผลประโยชน์ของหน่วยงาน ผลประโยชน์ของบุคคล คະแนนเสียง เงินรายได้ของหน่วยงานเขตพื้นที่รับผิดชอบ สิทธิประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหามลพิษ ปัญหาชุมชนแออัด การย้ายถิ่นฐาน แรงงานผิดกฎหมาย การแก่งแย่งใช้ทรัพยากรและระบบสาธารณูปโภค ขยะมูลฝอย เป็นต้น ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมากทุกมิติ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคประชาชนจากผู้นำชุมชน พบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษน้อย เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเป็นผู้ผลักดันให้เกิดเขตเศรษฐกิจพิเศษเท่านั้น การมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่มีน้อย ทำให้ประชาชนมีข้อมูลน้อยและส่วนใหญ่เป็นความกังวลในมิติต่าง ๆ เช่น การประกอบอาชีพ การจ้างงาน สาธารณูปโภค สิ่งแวดล้อมและมลพิษ

4.5 การบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษ ควรมีหน่วยงานบริหารจัดการ ที่มีประสิทธิภาพ โดยอาจเป็นเป็นคณะกรรมการร่วมระหว่างหน่วยงานในพื้นที่และผู้เชี่ยวชาญ ในสาขาต่าง ๆ รวมทั้งมีการจัดองค์กรเพื่อรองรับกับการพัฒนาจากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง ไม่ถูกครอบงำจากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น เพื่อวางระเบียบและขอบเขตของ การดำเนินการเขตเศรษฐกิจพิเศษ เช่น โครงสร้างองค์กร การบริหารจัดการอำนาจหน้าที่ ประเภทการดำเนินการ สิทธิประโยชน์ การใช้ประโยชน์จากที่ดิน การจ้าง แรงงาน รายได้และ รายจ่าย เป็นต้น ซึ่งเทศบาลนครแม่สอดได้เสนอให้มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รูปแบบพิเศษ นครแม่สอดขึ้นมาควบคุมกับเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอดเพื่อรองรับการพัฒนาในพื้นที่ชายแดน ในอนาคต ซึ่งจากการวิจัยเห็นว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาการค้า การลงทุน ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษนครแม่สอดมีเป้าหมายเพื่อการเมือง การปกครองท้องถิ่น ซึ่งอาจเป็นกลไกหนึ่งเพื่อพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนได้ ซึ่งต้องมีการศึกษาต่อไป

4.6 ศักยภาพหรือความพร้อมของพื้นที่ พบว่า ศักยภาพและความพร้อมของพื้นที่ มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยเฉพาะปัจจัยสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ เช่น ท่าเรือที่ตั้งของพื้นที่ โรงงานอุตสาหกรรม บริษัทห้างร้าน การนำเข้าส่งออก ค่าจ้างแรงงาน ราคากฎ วัตถุประสงค์ทางการเกษตรจำนวนมาก แหล่งท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นต้น

ในการศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดนครพนม ผู้วิจัย นำมาเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย มี 6 องค์ประกอบ คือ 1) ด้านนโยบายของรัฐ 2) ด้านการ สนับสนุนของภาครัฐ 3) ด้านความเหมาะสมของกฎหมาย 4) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน 5) ด้านการบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษ และ 6) ด้านศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ด้านนโยบายของรัฐ หมายถึง การดำเนินการที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา จังหวัดนครพนมในด้านการสนับสนุนของภาครัฐที่ทำให้บรรลุเป้าหมายของเขตเศรษฐกิจพิเศษ
2. ด้านการสนับสนุนของภาครัฐ หมายถึง การดำเนินการที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาจังหวัดนครพนมในด้านการสนับสนุนของภาครัฐ ที่ทำให้บรรลุเป้าหมายของเขตเศรษฐกิจพิเศษ

3. ด้านความเหมาะสมของกฎหมาย หมายถึง การดำเนินการที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาจังหวัดนครพนมในด้านความเหมาะสมของกฎหมายที่ทำให้บรรลุเป้าหมายของเขตเศรษฐกิจพิเศษ

4. ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การดำเนินการที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาจังหวัดนครพนมในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ทำให้บรรลุเป้าหมายของเขตเศรษฐกิจพิเศษ

5. ด้านการบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษ หมายถึง การดำเนินการที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาจังหวัดนครพนมในด้านการบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่ทำให้บรรลุเป้าหมายของเขตเศรษฐกิจพิเศษ

6. ด้านศักยภาพของพื้นที่ หมายถึง การดำเนินการที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาจังหวัดนครพนมในด้านนโยบายของรัฐที่ทำให้บรรลุเป้าหมายของเขตเศรษฐกิจพิเศษ

